Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού

Πετώντας με τις λέξεις

ΠΡΩΤΟ ΤΕΥΧΟΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	**Κλεοπάτρα Διακογιώργη**, *Λέκτορας του Πανεπιστημίου Πατρών* **Θεόδωρος Μπαρής**, *Εκπαιδευτικός* **Χαράλαμπος Στεργιόπουλος**, *Εκπαιδευτικός* **Ερμιόνη Τσιλιγκιριάν**, *Εκπαιδευτικός*
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	**Γεωργία Κατσιμαλή**, *Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Κρήτης* **Όλγα Μούσιου-Μυλωνά**, *Σχολική Σύμβουλος* **Ιωάννης Ντελής-Σμυρίλιος**, *Εκπαιδευτικός*
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	**Καλλιόπη Σηφακάκη**, *Ζωγράφος - Σκιτσογράφος*
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	**Χριστίνα-Χρυσούλα Δελή**, *Φιλόλογος*
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	**Πέτρος Μπερερής**, *Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου* **Χρήστος Παπαρίζος**, *Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	**Ειρήνη Χολέβα-Φιλιππόπούλου**, *Σχολική Σύμβουλος*
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	**ACCESS ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.**

Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΕΣΠΑ 2007-2013

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Κλεοπάτρα Διακογιώργη **Θεόδωρος Μπαρής**
Χαράλαμπος Στεργιόπουλος **Ερμιόνη Τσιλιγκιριάν**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ Α.Ε.

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού

Πετώντας με τις λέξεις

ΠΡΩΤΟ ΤΕΥΧΟΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Περιεχόμενα

1 ΕΝΟΤΗΤΑ

Ένα ακόμα σκαλί 9

2 ΕΝΟΤΗΤΑ

Ρώτα το νερό... τι τρέχει..... 31

3 ΕΝΟΤΗΤΑ

Το σχολείο γιορτάζει την ελευθερία και τη δημοκρατία 47

4 ΕΝΟΤΗΤΑ

Εμένα με νοιάζει... 57

5 ΕΝΟΤΗΤΑ

Ασφαλώς... κυκλοφορώ 73

Η Γραμματική μου 89

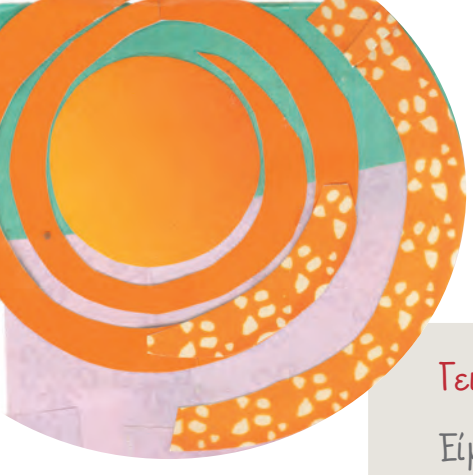

Γεια σας, παιδιά!

Είμαι η Ραλλού, η αλεπού.

Τα παιδιά είναι οι καλύτεροί μου φίλοι. Όπως και σ' εσάς, μου αρέσει να διαβάζω, να γράφω, να ζωγραφίζω, να παίζω.

Μαζί αυτή τη χρονιά θα πετάξουμε στον συναρπαστικό κόσμο των λέξεων. Με τις λέξεις μιλάμε, με τις λέξεις γράφουμε, με τις λέξεις μαθαίνουμε...

Στο βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας θα ασχοληθούμε με πολλές δραστηριότητες. Μπροστά από καθεμία υπάρχει ένα σύμβολο. Στον πίνακα δίπλα θα διαβάσετε τι σημαίνει το καθένα από αυτά.

Καλή σχολική χρονιά

κατανοώ το κείμενο

συζητάμε στην τάξη

μαθαίνω τη γραμματική

γράφω

αντιγράφω

εμπλουτίζω τις γνώσεις μου

μαθαίνω το λεξιλόγιο και την ορθογραφία

θυμάμαι και προσέχω

παίζουμε θέατρο

αναζητώ πληροφορίες

διαβάζω κείμενα από το Ανθολόγιο

1 Ενότητα

Ένα ακόμα σκαλί

Σ' αυτή την ενότητα:

- Θα διηγηθούμε γεγονότα που έχουμε ζήσει.
- Θα συμπληρώσουμε μια αίτηση μετεγγραφής.

ΣΧΟΛΕΙΟ

- Θα μάθουμε επίσης:
  - Να χρησιμοποιούμε τα ρήματα στον ενεστώτα, στον παρατατικό και στον εξακολουθητικό μέλλοντα της ενεργητικής φωνής.
  - Να βρίσκουμε το υποκείμενο και το αντικείμενο σε μια πρόταση.
- Θα γνωρίσουμε πώς μάθαιναν τα παιδιά σε ένα αρχαίο σχολείο και πώς θα μαθαίνουν σε ένα σχολείο του μέλλοντος.

... και όλα αυτά ανεβαίνοντας ένα ακόμα σκαλί!

Ο Σεπτέμβρης

Ο Σεπτέμβρης είναι αγόρι
κι έχει ολόχρυσο καπέλο
και χρυσό το πανωφόρι.

Τα παπούτσια του είναι φύλλα,
που 'χουν πέσει απ' τα πλατάνια
και τα μάγουλά του μήλα.

Κρατάει σάκα από νερό
κι έχει μέσα τα βιβλία
από σύννεφο κι αφρό.

Με του ανέμου τα ποδάρια
τρέχει δίχως να τον βλέπεις.
Στων βημάτων του τα χνάρια
διαμαντάκια θε να βρεις,
σταγονίτσες, σταγονίτσες
μιας ολόχρυσης βροχής.

Ο Σεπτέμβρης είναι αγόρι,
κατεβαίνει από τα δάση,
κατεβαίνει από τα όρη.

Κι έρχεται για να χτυπήσει
μια πελώρια καμπάνα,
το σχολειό για να αρχινήσει.

Ο Σεπτέμβρης πάντα, δες,
έχει όλα τα παιδάκια
φίλους και συμμαθητές.

Ρένα Καρθαίου, *Στα μονοπάτια του ήλιου*,
εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2002

1. Ο Σεπτέμβρης έχει όλα τα παιδιά φίλους και συμμαθητές. Κάθε χρόνο, την ίδια μέρα σάς υποδέχεται στο προαύλιο του σχολείου για την καινούρια σχολική χρονιά.

- Θέλετε να τον περιγράψετε; Τι φοράει;
- Τι κρατάει στα χέρια του;
- Ποια είναι τα σημάδια του ερχομού του;
- Γιατί βιάζεται να φτάσει στο σχολείο;

2. Το κείμενο που διαβάσατε είναι ένα ποίημα.

- Πόσες στροφές έχει το ποίημα «Ο Σεπτέμβρης»; Πόσους στίχους έχει η κάθε στροφή;
- Πόσες συλλαβές έχει ο κάθε στίχος;
- Διαβάστε το ποίημα στην τάξη τονίζοντας τις λέξεις όπου υπάρχει ομοιοκαταληξία.
- Μπορείτε να σκεφτείτε ποιο ρόλο παίζει η ομοιοκαταληξία στο ποίημα;

3. Το ποίημα «Ο Σεπτέμβρης» είναι γεμάτο από εικόνες και ήχους του φθινοπώρου.

- Βρείτε αυτές τις εικόνες στο ποίημα και ζωγραφίστε αυτή που σας αρέσει πιο πολύ.

Αντιγράψτε τη στροφή του ποιήματος στην οποία εικόνες και ήχοι αναφέρονται στην αρχή της σχολικής χρονιάς.

.....

.....

.....

.....

.....

4. Συμπληρώστε τους μήνες που λείπουν, όπως συνηθίζεται να γράφονται στο ημερολόγιο.

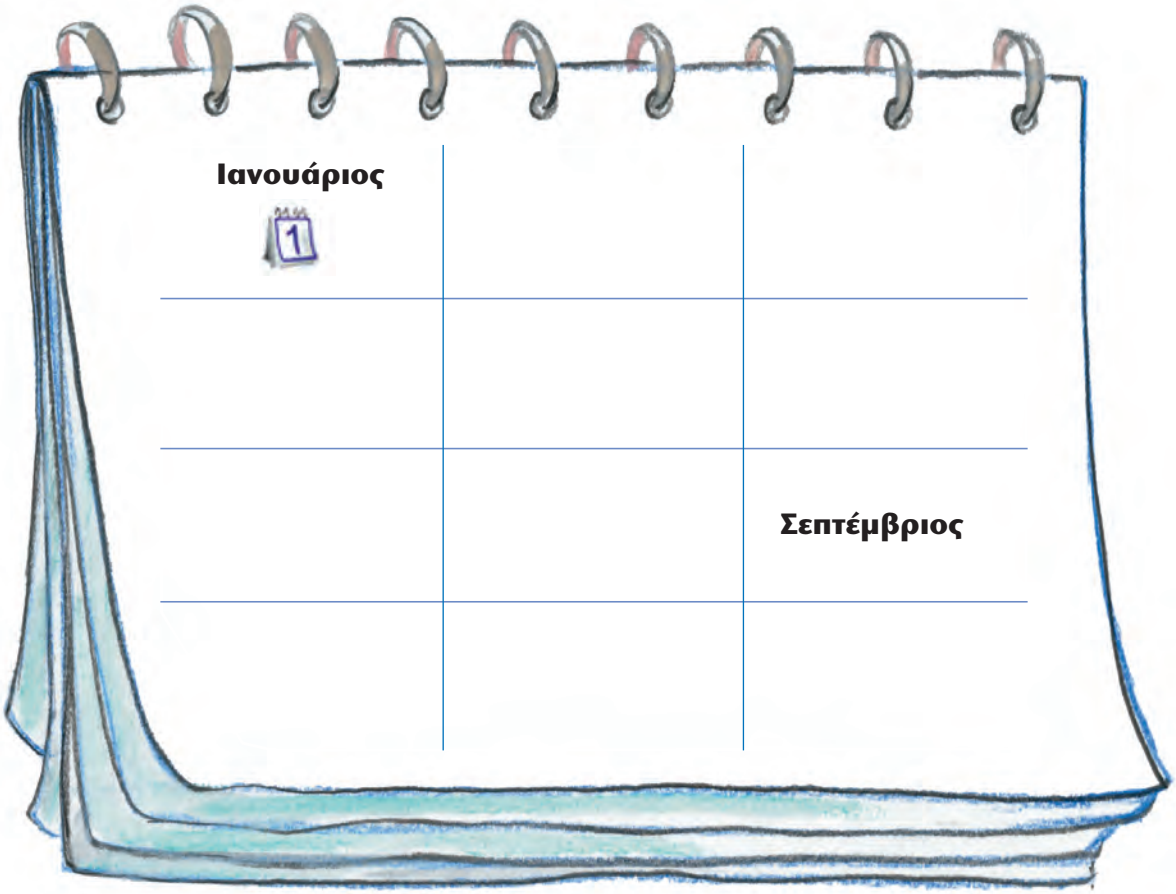

Αναμνήσεις του καλοκαιριού

Το καλοκαίρι το πέρασα στην Κεφαλονιά, στον Καραβόμυλο, στο σπίτι του παππού και της γιαγιάς μου. Συνάντησα ξανά τους φίλους του περσινού καλοκαιριού και παίξαμε τρελά παιχνίδια.

Παιχνίδια με τη θάλασσα, με τους αφρούς και τον βυθό της. Ανοίγαμε τα χέρια μας και σχίζαμε τα νερά, βάζοντας στοιχήματα ποιος θα φτάσει πρώτος στην κίτρινη σημαδούρα. Κάναμε μακροβούτια και πιάναμε κοχύλια και βότσαλα. Τα κοχύλια τα βάζαμε στ' αυτί μας και ακούγαμε τη βουή των κυμάτων.

Μια μέρα, ο Πέτρος βρήκε έναν μικρό αστερία. Η αδερφή μου η Μυρτώ, που έχει μεγάλη φαντασία, είπε: «είναι ένα αστεράκι που ξέλεψε τη δροσιά της θάλασσας κι έκανε βουτιά από τον ουρανό». Η Σοφία πρότεινε να του ξαναρίξουμε στο νερό για να βρει την παρέα του και σ' αυτό συμφωνήσαμε όλοι.

Φέτος ο παππούς μού έμαθε να ψαρεύω με καλάμι. Τελικά, το ψάρεμα δεν είναι τόσο εύκολο όσο νομίζετε. Πρέπει να φορέσεις το ψάθινο καπέλο σου, να βάλεις δολώματα στην πετονιά και να περιμένεις με τις ώρες. Γιατί το ψάρεμα θέλει υπομονή. Και μπορεί να μην πιάσεις και κανένα ψάρι. Όταν όμως αρχίζεις να γεμίζεις το καλάθι σου με ψάρια, η χαρά σου είναι απερίγραπτη.

Έμαθα να ξεχωρίζω τα ψάρια από τον τρόπο που τσιμπούσαν πριν και τα τραβήξουμε έξω. Η τσιπούρα προσπαθεί να σε ξεγελάσει, τσιμπάει το αγκίστρι και ανασηκώνεται μαλακά η πετονιά. Νιώθεις ένα απαλό σκίρτημα στο χέρι. Ο σπάρος γυρίζει γύρω γύρω από το δόλωμα και τσιμπάει ξαφνικά. Το κεφαλόπουλο, πάλι, ορμάει δυνατά και τραβιέται απότομα πίσω.

Έμαθα να διαβάζω και τους αέρηδες. Κατά πού φυσάνε. Πώς σηκώνουν κύματα, πώς κάνουν τα φύλλα των δέντρων να τρέμουν και πώς ταξιδεύουν παρέα με τα πουλιά.

Έμαθα ακόμα πως τους φίλους του καλοκαιριού δεν τους ξεχνάς, γιατί βρίσκονται σε όλες τις ιστορίες που έχεις να πεις στους άλλους.

Πόσο όμορφο ήταν το καλοκαίρι που περάσατε!

Φώτης

1. Ακολουθήστε και εσείς τον Φώτη στις καλοκαιρινές του διακοπές.

- Πού πέρασε τις καλοκαιρινές του διακοπές ο Φώτης;
- Ποια παιχνίδια έπαιζε με τους φίλους του;
- Τι βρήκαν τα παιδιά στη θάλασσα;
- Ποια ήταν τα καινούρια πράγματα που έμαθε ο Φώτης το καλοκαίρι που πέρασε;
- Πώς καταλαβαίνετε τα λόγια του Φώτη «... τους φίλους του καλοκαιριού δεν τους ξεχνάς»;

2. Ο Φώτης φαίνεται ενθουσιασμένος από τις καλοκαιρινές του διακοπές. Αυτό που δε θα ξεχάσει ποτέ από αυτές τις διακοπές είναι το ότι έμαθε να ψαρεύει. Εσείς πώς περάσατε τις καλοκαιρινές σας διακοπές; Θέλετε να διηγηθείτε κάτι από αυτές τις διακοπές που θα σας μείνει αξέχαστο;

3. Ο Φώτης έμαθε από τον παππού του να ξεχωρίζει τα ψάρια από τον τρόπο που τσιμπούν το δόλωμα.

Διαβάζοντας τις παρακάτω προτάσεις μπορείτε να καταλάβετε για ποιο ψάρι μιλάει το ρήμα της κάθε πρότασης;

✿ Γυρίζει γύρω γύρω από το δόλωμα.

✿ Τσιμπάει το αγκίστρι μαλακά.

✿ Ορμάει δυνατά.

Συμπληρώστε τις παρακάτω προτάσεις, αφού βρείτε στο κείμενο τις λέξεις που λείπουν. Η Ραλλού θα σας βοηθήσει με τις κατάλληλες ερωτήσεις.

..... γυρίζει γύρω γύρω από το δόλωμα.

..... τσιμπάει το αγκίστρι μαλακά.

..... ορμάει δυνατά.

Η λέξη που:

- απαντά στην ερώτηση *«ποιος; ποια; ποιο; ποιοι; ποιες; ποια;»* και
- είναι σε πτώση ονομαστική

είναι το υποκείμενο του ρήματος της πρότασης.

4. Ο Φώτης λατρεύει **το καλοκαίρι** για τις **καλοκαιρινές** διακοπές.

Τα παιδιά συζητούν ποια είναι η αγαπημένη τους εποχή. Μαντέψτε και συμπληρώστε στα κενά ποια είναι η αγαπημένη εποχή της Σοφίας, του Πέτρου, της Μυρτώς και γιατί.

✿ Η Σοφία λατρεύει ..... για τις ..... νύχτες γύρω από το τζάκι.

✿ Ο Πέτρος λατρεύει ..... για τα ..... φρούτα.

✿ Η Μυρτώ λατρεύει ..... για τις ..... βόλτες στην εξοχή.

5. Η Μελίνα πέρασε τις καλοκαιρινές της διακοπές μαζί με τις αδελφές της Μοίρα και Δάφνη στη Σίφνο. Διαβάστε τι έγραψε και παρατηρήστε τις χρωματισμένες λέξεις στην πρώτη πρόταση του κειμένου.

Όλη **τη μέρα** την **περνούσαμε** με **τη Μοίρα** και **τη Δάφνη** στη **γαλάζια θάλασσα.** Μαζεύαμε κοχύλια και μεγάλα άσπρα βότσαλα, που τα ζωγραφίζαμε με νερομπογιές, βάφοντας μαζί και τις πλάκες της αυλής, και η μόνη μας στενοχώρια ήταν μην καούν οι ώμοι μας απ' τον ήλιο ή μη μας τσιμπήσει καμιά μέλισσα. Οι μέρες έφευγαν σαν το νερό, όλες βουτηγμένες στον δυνατό ήλιο και στην αλμυρή γεύση της θάλασσας.

Ανθούλα Αθανασιάδου, *Η αδελφή, της αδελφής, της αδελφής μου,*
εκδ. Κέδρος, Αθήνα,1999 (διασκευή)

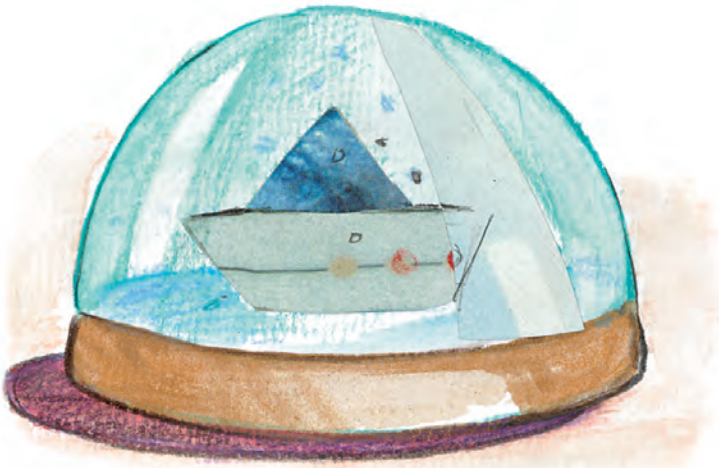

- Θυμηθείτε σε ποιο μέρος του λόγου (επίθετο, άρθρο, ουσιαστικό, ρήμα) ανήκει καθεμιά από τις χρωματισμένες λέξεις και γράψτε αυτό το μέρος του λόγου στην αρχή κάθε στήλης του πίνακα.
- Συμπληρώστε τις στήλες του πίνακα με λέξεις από το υπόλοιπο κείμενο. Αν θέλετε, χρωματίστε τες στο παραπάνω κείμενο με το αντίστοιχο χρώμα.

μέρα	περνούσαμε	γαλάζια	τη
Μοίρα			
Δάφνη			
θάλασσα			

Ένα ακόμα σκαλί

Το σχολείο είναι διώροφο.

Η Πρώτη, η Δεύτερη και η Τρίτη τάξη είναι κάτω στο ισόγειο, δίπλα στην αυλή.

Στο πάνω πάτωμα είναι οι μεγάλες τάξεις. Φτάνεις σ' αυτές από μια μαρμαρένια σκάλα. Τη σκάλα αυτή την ανεβαίνουν μόνο τα μεγάλα παιδιά. Εκεί κοντά στέκεται ο επιστάτης, που λέει χαμογελώντας:

Υπομονή να κάνουν οι μικροί. Σαν μεγαλώσουν, θ' ανέβουν κι αυτοί στο επάνω πάτωμα. Σκαλί σκαλί!

Από τότε που πρωτοπήγα στο σχολείο, κρυφοκοιτάζω τη σκάλα με λαχτάρα. Μια φορά μάλιστα την ανέβηκα στα κρυφά. Σήμερα όμως μπορώ να την ανέβω φανερά. Πατώ καθένα σκαλοπάτι, σιγά σιγά, καμαρωτά.

Ο επιστάτης με σταματάει.

— Για πού; με ρωτάει και μετράει το μπόι μου.

— Για πάνω, του απαντώ και χτυπάει η καρδιά μου. Για πάνω, λέω ξανά, για να το ακούσει πιο καλά. Μα ξέρω πως το είπα δυνατά πιο πολύ για να το ακούσω εγώ ο ίδιος.

Ο επιστάτης χαμογελάει.

Σκαλί σκαλί, μου γνέφει και φεύγει.

Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη, *Τέλος δεν έχει η αγάπη*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2004

1. Κυκλώστε τα γράμματα που αντιστοιχούν στις σωστές απαντήσεις. Έτσι, θα σχηματιστεί μια λέξη που επαναλαμβάνεται συχνά στο κείμενο.

α. Ποια πρόσωπα μιλούν σ' αυτή την ιστορία;

Λ) Ο επιστάτης και ο διευθυντής.

Α) Ένας δάσκαλος με έναν μαθητή.

Σ) Ένας μαθητής και ο επιστάτης.

β. Σε ποια τάξη πηγαίνει ο μαθητής;

Α) Στην Πρώτη τάξη.

Ι) Στην Τρίτη τάξη.

Κ) Στην Τετάρτη τάξη.

γ. Πού βρίσκεται η Τρίτη τάξη;

Α) Στο ισόγειο.

Λ) Στον πρώτο όροφο.

Ε) Στον δεύτερο όροφο.

δ. Γιατί ο μαθητής μέχρι τώρα δεν μπορούσε να ανεβεί τη σκάλα; Γιατί...

Σ) είχε πάθει κάποιο ατύχημα.

Λ) ήταν μαθητής των μικρών τάξεων.

Ι) η σκάλα δεν είχε κάγκελα και ήταν επικίνδυνη.

ε. Τι σημαίνει για τον μαθητή ότι τώρα μπορεί να ανεβεί τη σκάλα; Σημαίνει ότι...

Ρ) έγινε πια καλός μαθητής.

Ι) είναι πια μαθητής των μεγάλων τάξεων.

Ο) τώρα πια μπορεί να κάνει παρέα με τους μαθητές των μικρότερων τάξεων.

Βρήκατε τη λέξη; Μπορείτε να τη γράψετε εδώ. .....

2. Το παιδί ένιωσε μεγάλη χαρά όταν έφτασε επιτέλους η στιγμή να ανεβεί τη σκάλα του σχολείου που οδηγούσε στις μεγαλύτερες τάξεις.

Βρείτε και αντιγράψτε τα σημεία του κειμένου, όπου φαίνεται:

- η επιθυμία του παιδιού να ανεβεί τη σκάλα.

.....

.....

.....

- η χαρά του παιδιού που πραγματοποίησε την επιθυμία του.

.....

.....

.....

3. Πώς κρίνετε τη συμπεριφορά του επιστάτη απέναντι στους μαθητές των μικρότερων τάξεων;

Α) Παράξενη; **Β)** Αυστηρή; **Γ)** Σωστή;

Δικαιολογήστε την απάντησή σας στις παρακάτω γραμμές:

.....

.....

.....

4. Ο μαθητής που αφηγείται την ιστορία είναι επιτέλους μαθητής της Δ΄ τάξης. Να τι έγραψε, για να μοιραστεί τη χαρά του, σ' έναν φίλο του που γνώρισε στις καλοκαιρινές διακοπές:

— Για πρώτη φορά είμαι χαρούμενος που το σχολείο μας είναι δυώροφο! Μέχρι τώρα ήταν πολύ δύσκολο να ανεβούμε στον δεύτερο όροφο αφού ο επιστάτης το απαγόρευε. Σήμερα όμως ανέβηκα τη σκάλα καμαρωτά καμαρωτά. Το πρώτο δύωρο το περάσαμε συζητώντας για τις καλοκαιρινές μας διακοπές. Το μόνο διαφέρεστο ήταν ότι η περυσινή μας δασκάλα πήρε μετάθεση σε άλλο σχολείο».

- Ο μαθητής δυσκολεύτηκε να γράψει σωστά τις λέξεις που είναι σύνθετες με το ***δι(σ)-*** και το ***δυσ-***. Η Ραλλού θα σας βοηθήσει να βρείτε και να διορθώσετε τα λάθη που έχει κάνει ο μαθητής.

Γράφονται με ***δι(σ)-*** οι λέξεις που δηλώνουν ότι το δεύτερο συνθετικό τους υπάρχει δύο φορές, π.χ. δίτροχο, δισέγγονος.

Γράφονται με ***δυσ-*** οι λέξεις που δηλώνουν δυσκολία ή κακό αποτέλεσμα, π.χ. δυσκίνητος, δύσπνοια, δυστυχώς.

- Ποιες λέξεις έγραψε λάθος ο μαθητής; Μπορείτε να τις γράψετε εσείς σωστά;

.....

Συμπληρώστε στα κενά των λέξεων το α΄ συνθετικό ***δι(σ)-*** ή ***δυσ-*** που λείπει, για να δείξετε στη Ραλλού ότι καταλάβατε αυτά που σας εξήγησε:

✿ Στην Αφρική έγινε ένα μεγάλο αεροπορικό .....τύχημα.

✿ Η λέξη «γάτα» είναι .....σύλλαβη.

✿ Το έτος 2004 ήταν .....εκτο*.

✿ Η .....οσμία από τα σκουπίδια έφτανε ως τον τρίτο όροφο.

✿ Η τοπική εφημερίδα δημοσίευσε ένα .....στηλο άρθρο για τη σχολική μας παράσταση.

✿ Ο ξενοδόχος μάς είπε πως έχει ελεύθερο μόνο ένα .....κλινο δωμάτιο (το δωμάτιο που έχει δύο κρεβάτια).

---

* το έτος που έχει 366 μέρες

Ξημερώνει μια νέα μέρα... Ώρα για σχολείο

Με το πρώτο φως του ήλιου, τα παιδιά (όσα ήταν πάνω από 7 χρόνων) ήταν στο πόδι. Έτρωγαν ένα λιτό πρωινό, με σταρένιο ή κριθαρένιο ψωμί, και μετά γραμμή για το σχολείο. Παρέα με τον «παιδαγωγό» –έναν δούλο που καθήκον του ήταν να συνοδεύει παντού το παιδί– πήγαιναν στο σπίτι του «γραμματιστή».

Γραμματιστής ονομαζόταν ο δάσκαλος που μάθαινε στα παιδιά γραφή, ανάγνωση και αριθμητική. Τα παιδιά κάθονταν σε σκαμνάκια, ακουμπούσαν στα γόνατά τους σκληρές πλάκες από κερί ή κομμάτια παπύρου και πάνω τους χάραζαν με τη μυτερή άκρη ενός ειδικού εργαλείου, της «γραφίδας». Την άλλη άκρη της γραφίδας, που ήταν πλατιά και στρογγυλεμένη, τη χρησιμοποιούσαν για να σβήνουν.

Οι δάσκαλοι κάθονταν στους «θρόνους», δηλαδή σε καρέκλες με πλάτη και κυρτωμένα πόδια. Όση ώρα διαρκούσε το μάθημα, ο παιδαγωγός έμενε στην αίθουσα διδασκαλίας. Ήθελε δεν ήθελε, άκουγε κι αυτός την παράδοση κι αργότερα στο σπίτι μπορούσε να βοηθήσει το παιδί στα μαθήματά του.

παιδική εφημερίδα της *Καθημερινής*, *Οι Ερευνητές πάνε παντού*, 10/12/2000

Βρισκόμαστε στο έτος 2025 μ.Χ. Το παιδί σας ξυπνά το πρωί για να πάει στο σχολείο. Το συνοδεύετε μέχρι την πόρτα του δημοτικού και κρατάτε στο χέρι την τσάντα του που δεν είναι τίποτα άλλο από μια μικρή, λεπτή ελαφριά οθόνη χωρίς πληκτρολόγιο. Τα σχολικά βιβλία δεν έχουν καταργηθεί αλλά χρησιμεύουν μόνο για τη μελέτη στο σπίτι.

Η «ηλεκτρονική σχολική τσάντα» του παιδιού είναι ένας υπολογιστής, που περιέχει την ύλη των απαραίτητων βιβλίων, με κείμενο, βίντεο, ήχο και φωτογραφίες. Με ένα ηλεκτρονικό στιλό, ο μαθητής μπορεί να υπογραμμίσει και να κρατήσει σημειώσεις ανοίγοντας ένα «παράθυρο» στην οθόνη της «τσάντας» που θα αναγνωρίζει φυσικά τον γραφικό χαρακτήρα του. Η «τσάντα», άθραυστη και αδιάβροχη, αντέχει κάθε είδους κακομεταχείριση.

Στο μάθημα της Ιστορίας βλέπουν τον Παρθενώνα, όπως ήταν μόλις είχε τελειώσει η κατασκευή του. Ξεναγούνται στο εσωτερικό του ναού και θαυμάζουν το χρυσελεφάντινο άγαλμα της Αθηνάς. Μοιάζει πολύ διαφορετικό από το κτίσμα που είδαν στην εκδρομή του σχολείου την περασμένη εβδομάδα. Ο δάσκαλος λέει στα παιδιά ότι το μάθημα το παρακολουθεί μέσω διαδικτύου και ένας διάσημος ιστορικός, που είναι πρόθυμος να απαντήσει στις ερωτήσεις τους, αρκεί να στείλουν εκείνη τη στιγμή ένα ηλεκτρονικό μήνυμα.

Το μέλλον είναι τώρα!

παιδική εφημερίδα της *Καθημερινής*, *Οι Ερευνητές πάνε παντού*, 22/04/2001

1. Παίξτε το παιχνίδι σωστό – λάθος με τον διπλανό σας. Διαβάστε τα κείμενα και σημειώστε ☒ στο αντίστοιχο κουτάκι.

	ΣΩΣΤΟ	ΛΑΘΟΣ
Τα παιδιά στα αρχαία χρόνια πήγαιναν στο σχολείο το απόγευμα.		
Ο «παιδαγωγός» συνόδευε τα παιδιά στο σπίτι του «γραμματιστή».		
Τα παιδιά χρησιμοποιούσαν τη «γραφίδα» για να γράφουν και να σβήνουν.		
Στο μέλλον οι μαθητές θα χρησιμοποιούν, αντί για τσάντες, λεπτές οθόνες υπολογιστών.		
Στο σχολείο του μέλλοντος δε θα υπάρχουν σχολικά βιβλία.		
Ένας διάσημος ιστορικός είναι μέσα στην τάξη και παρακολουθεί το μάθημα της Ιστορίας.		

2. Γυρίστε με τη μηχανή του χρόνου στην αρχαία εποχή και περιγράψτε πώς περνούσαν τη μέρα τους οι μικροί μαθητές.

Ξαναδιαβάστε το κείμενο αρχίζοντας έτσι:

Με το πρώτο φως του ήλιου τα παιδιά (όσα ήταν πάνω από 7 χρόνων) **είναι** στο πόδι. **Τρώνε** ένα λιτό πρωινό...

3. Περιγράψτε στους γονείς σας πώς θα λειτουργεί η «ηλεκτρονική τσάντα» στο σχολείο του μέλλοντος.

Ξαναγράψτε τη δεύτερη παράγραφο του κειμένου αρχίζοντας έτσι:

Η «ηλεκτρονική σχολική τσάντα του παιδιού» **θα είναι** ένας υπολογιστής...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Η γραμμή του χρόνου

Παρελθόν — **Παρόν** — **Μέλλον**

Παρατατικός (έγραφα) — **Ενεστώτας** (γράφω) — **Εξακολουθητικός Μέλλοντας** (θα γράφω)

Στα αρχαία χρόνια **έγραφαν** με τη γραφίδα.

Ένα ρήμα που αναφέρεται σε κάτι που γινόταν στο παρελθόν και είχε κάποια διάρκεια λέμε ότι βρίσκεται σε χρόνο **παρατατικό.**

Σήμερα **γράφουν** με το μολύβι.

Ένα ρήμα που αναφέρεται σε κάτι που γίνεται στο παρόν λέμε ότι βρίσκεται σε χρόνο **ενεστώτα.**

Στο μέλλον **θα γράφουν** με το ηλεκτρονικό στιλό.

Ένα ρήμα που αναφέρεται σε κάτι που θα γίνει στο μέλλον και θα έχει κάποια διάρκεια λέμε ότι βρίσκεται σε χρόνο **εξακολουθητικό μέλλοντα.**

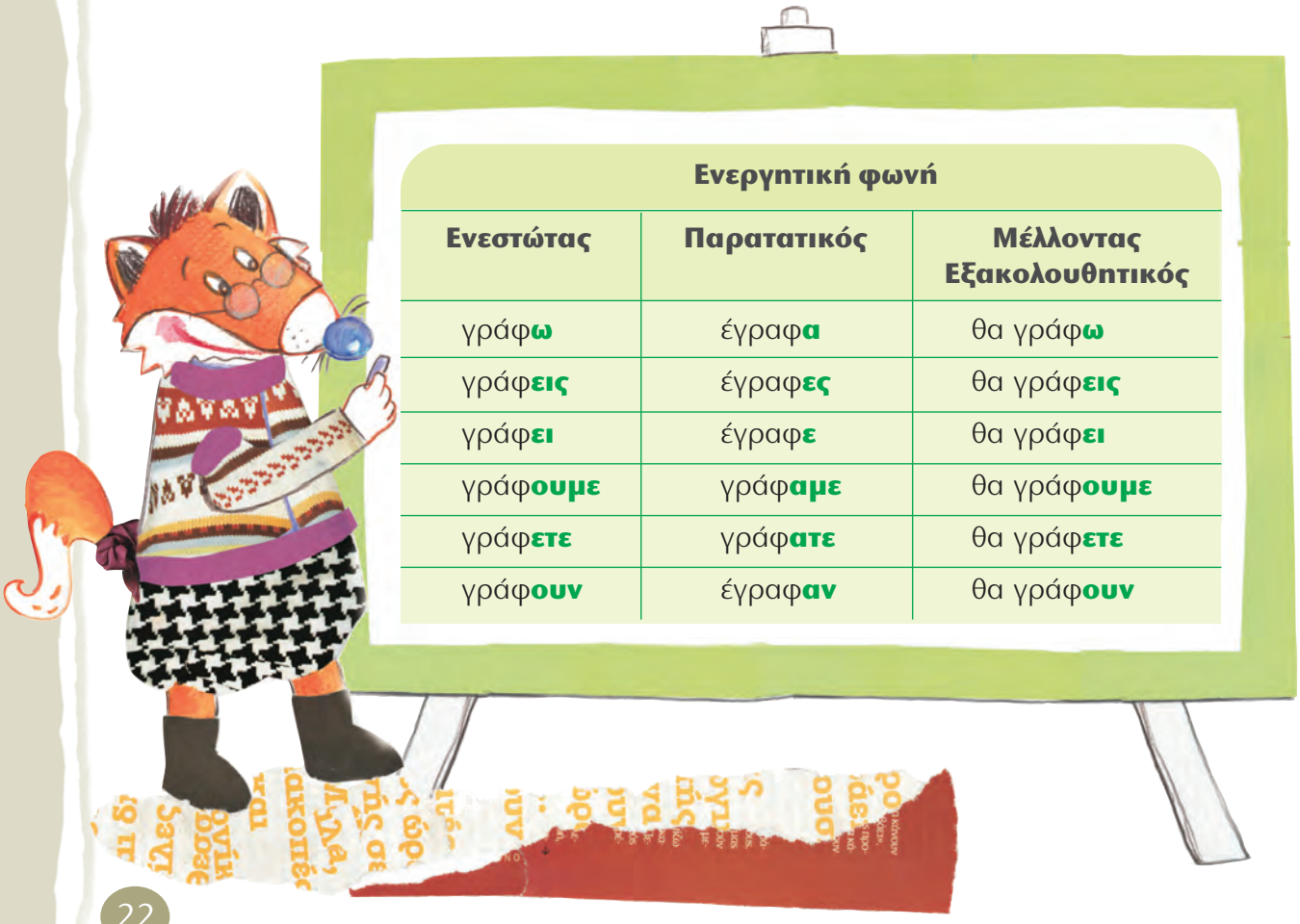

Ενεργητική φωνή		
Ενεστώτας	**Παρατατικός**	**Μέλλοντας Εξακολουθητικός**
γράφ**ω**	έγραφ**α**	θα γράφ**ω**
γράφ**εις**	έγραφ**ες**	θα γράφ**εις**
γράφ**ει**	έγραφ**ε**	θα γράφ**ει**
γράφ**ουμε**	γράφ**αμε**	θα γράφ**ουμε**
γράφ**ετε**	γράφ**ατε**	θα γράφ**ετε**
γράφ**ουν**	έγραφ**αν**	θα γράφ**ουν**

4. Συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα για να δείξετε τι γινόταν στο αρχαίο σχολείο, τι γίνεται στο σημερινό και τι θα γίνεται στο σχολείο του μέλλοντος.

Στο αρχαίο σχολείο	**Στο σημερινό σχολείο**	**Στο σχολείο του μέλλοντος**
....	Ο δάσκαλος **μαθαίνει** στα παιδιά γραφή, ανάγνωση και αριθμητική.	....
Οι μαθητές **έσβηναν** με το πίσω μέρος της γραφίδας.	....	....
....	....	Ο μαθητής **θα έχει** μια ηλεκτρονική «οθόνη» για να γράφει.

5. Συμπληρώστε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις διαλέγοντας κάθε φορά από την παρένθεση τη λέξη με τη σωστή ορθογραφία.

- Ο δάσκαλος έστειλε στον πατέρα του Κώστα ένα ηλεκτρονικό ..... (μύνημα μήνυμα).
- Τα παιδιά στο αρχαίο σχολείο μάθαιναν ..... (αριθμητική, αριθμιτηκή), γραφή και ανάγνωση από τον «γραμματιστή».
- Τα παιδιά έγραφαν πάνω στις κέρινες πλάκες με ένα ειδικό ..... (εργαλείο, εργαλίο), που το έλεγαν ..... (γραφύδα, γραφίδα).
- Ο παιδαγωγός παρέμενε στην ..... (έθουσα, αίθουσα) διδασκαλίας κατά τη διάρκεια του μαθήματος.
- Το βιβλίο της Ιστορίας ..... (συνοδεύεται, συνοδεύετε) από ένα σιντιρόμ (CD-ROM).
- Οι μαθητές ..... (ανοίγωντας, ανοίγοντας) την οθόνη της σχολικής τους τσάντας βλέπουν τον Παρθενώνα.

Αστραδενή

Σήμερα είναι σπουδαία μέρα για μένα. Θα πάω στο καινούριο σχολείο, στο αθηναϊκό. Πρέπει να είναι καταπληκτικό. Δεν μπορεί, τόσα παιδιά να μην πηγαίνουν σε ωραίο σχολείο. Τι... Αθήνα θα ήταν τότε!...

Στη Σύμη το σχολείο μας είναι πέτρινο, από πέτρα πελεκητή. Με κεραμιδένια στέγη. Έχει και αέτωμα,* τρίγωνο με σχέδιο στρογγυλό στη μέση. Στην πόρτα —την έξω— τη σιδερένια με τα σχέδια, έχει μια σκαλιστή πέτρα που γράφει «Αυγούστου 31, του 1876». Τόσο παλιό είναι. Αφού δεν έχει πια τα ψηφιδωτά του στις αυλές. Φαγώθηκαν απ' τα πόδια των παιδιών. Τόσα παιδιά... τόσα χρόνια... τι να σου κάνουν τα βοτσαλάκια... λιώσανε...

Έχουμε φτιάξει, όμως, παρτέρια γύρω γύρω και φυτεύει κάθε τάξη το δικό της. Κι επειδή είναι πολύς ο κήπος και μεγάλα τα παρτέρια, τα χωρίζουμε και παίρνει κάθε ομάδα ένα κομματάκι. Τον Μάιο θ' ανθίσουν. Εγώ όμως δε θα τα δω. Γιατί πια μένω στην Αθήνα. Άι στο καλό, τι μου 'ρθε;... Σιγά μη βάλω και τα κλάματα... που δε θα δω τα μοσχομπίζελα του σχολειού ανθισμένα... Σιγά!... Να δεις που το σχολείο της Αθήνας θα έχει χιλιάδες λουλούδια. Τα πιο ωραία και τα πιο περίεργα που υπάρχουν...

Η μάνα μου μου χτένισε τα μαλλιά. Χωρίστρα στη μέση και δυο όμοιες πλεξούδες. Με κοκαλάκι κόκκινο στην άκρη. Η ποδιά μου, πλυμένη, σιδερωμένη κι ο γιακάς στη θέση του. Η τσάντα μου, το κουλούρι μου... όλα έτοιμα. Η σάκα μου είναι κόκκινη, γαλανή και άσπρη. Άσπρη είναι μια τσέπη που έχει μπροστά. Μου την είχε αγοράσει η Μαρία, η φίλη μας που μένει στο δεύτερο πάτωμα.

Ο πατέρας ψάχτηκε να βεβαιωθεί ότι έχει το χαρτί του σχολείου της Σύμης. Αργεί η Μαρία. Άντε κι έχω αγωνία...

Η Μαρία χτύπησε τρεις φορές το κουδούνι. Η μάνα μου με σταύρωσε και με φίλησε.

Βγήκαμε. Η Μαρία μάς περίμενε στην πόρτα. Είπε: «Ποπό! Μια μαθήτρια!...» και βγήκαμε κι οι τρεις. Θα έρθει, λέει, κι αυτή μαζί μας, γιατί πρέπει να είναι μάρτυρας ότι πραγματικά μένουμε σ' αυτή τη διεύθυνση. Γιατί, λέει, πολλοί λένε ψεύτικα ότι μένουν σ' αυτή τη γειτονιά, για να πηγαίνουν σ' αυτό το σχολείο. Κι επειδή έχει πολλά παιδιά, πρέπει να προσέχουν. Τους πας, λέει, μια απόδειξη του νερού ή του ηλεκτρικού ή του τηλεφώνου, που δείχνουν ότι πραγματικά μένεις σ' αυτή τη διεύθυνση.

---

* αέτωμα: τριγωνικό τμήμα της στέγης ενός κτίσματος

Άκου πράγματα!... Δε σε πιστεύουν και πρέπει να τους δείχνεις χαρτιά... Κι εμείς, που δεν έχουμε χαρτιά, θα δείξουμε τη Μαρία, που έχει χαρτιά και την ξέρουν...

Περίεργα πράγματα!...

Μπλεγμένα!... Στη Σύμη πας στο σχολείο... έτσι!... Χωρίς τίποτα!... Τέλος πάντων. Εδώ είναι Αθήνα!...

Ευγενία Φακίνου, *Αστραδενή*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1987 (διασκευή)

1. Συμπληρώστε δίπλα στο κουτάκι τον αριθμό που πρέπει. Αν βάλετε τα παρακάτω κουτάκια στη σωστή τους σειρά, θα έχετε την περίληψη του κειμένου.

Η μητέρα βοήθησε την Αστραδενή να ετοιμαστεί για το σχολείο.	
Αυτή η μέρα είναι σημαντική για την Αστραδενή, αφού θα πάει στο καινούριο της σχολείο στην Αθήνα.	**1**
Την πρώτη φορά η Αστραδενή έπρεπε να πάει στο σχολείο με τον πατέρα της και μια γειτόνισσα.	
Το σχολείο της Αστραδενής στη Σύμη μπορεί να ήταν μικρό, είχε όμως έναν μεγάλο κήπο με λουλούδια.	
Η Μαρία είχε τις αποδείξεις ότι η Αστραδενή πραγματικά έπρεπε να πάει σ' αυτό το σχολείο κι όχι σε άλλο.	

2. Ποιο είναι το χαρτί που ψάχνει ο πατέρας της Αστραδενής;

Συζητήστε στην τάξη για ποιους λόγους ένας μαθητής αλλάζει σχολείο.

3. Στο κείμενο υπάρχουν πολλά αποσιωπητικά.

- Θυμηθείτε ότι τα αποσιωπητικά (...) χρησιμοποιούνται για να δείξουν ότι μια πρόταση δεν έχει τελειώσει για διάφορους λόγους: είτε από συγκίνηση είτε γιατί δε θέλουμε κάτι να πούμε είτε γιατί η συνέχεια στο κείμενο είναι ευκολονόητη.

Όταν βάζουμε αποσιωπητικά μετά από ερωτηματικό ή θαυμαστικό, σημαίνει μεγαλύτερη παύση στην ανάγνωση.

- Διαβάστε τώρα δυνατά την τρίτη παράγραφο του κειμένου.

4. Διαβάστε στο κείμενο τις παραγράφους που η Αστραδενή περιγράφει το σχολείο της στη Σύμη και υπογραμμίστε τα επίθετα.

Όταν περιγράφουμε ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, όπως π.χ. το σχολείο της Σύμης, χρησιμοποιούμε πολλές φορές **επίθετα.**

Τα **επίθετα** περιγράφουν ένα χαρακτηριστικό των ουσιαστικών που συνοδεύουν. Έχουν τρία γένη, κλίνονται όπως τα ουσιαστικά και είναι πάντα στο ίδιο γένος, στον ίδιο αριθμό και στην ίδια πτώση με τα ουσιαστικά που συνοδεύουν.

Ενικός αριθμός			
Ονομ.	ο πέτριν**ος** τοίχ**ος**	η πέτριν**η** σκάλ**α**	το πέτριν**ο** σπίτ**ι**
Γεν.	του πέτριν**ου** τοίχ**ου**	της πέτριν**ης** σκάλ**ας**	του πέτριν**ου** σπιτ**ιού**
Αιτ.	τον πέτριν**ο** τοίχ**ο**	την πέτριν**η** σκάλ**α**	το πέτριν**ο** σπίτ**ι**
Κλητ.	πέτριν**ε** τοίχ**ε**	πέτριν**η** σκάλ**α**	πέτριν**ο** σπίτ**ι**
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομ.	οι πέτριν**οι** τοίχ**οι**	οι πέτριν**ες** σκάλ**ες**	τα πέτριν**α** σπίτ**ια**
Γεν.	των πέτριν**ων** τοίχ**ων**	των πέτριν**ων** σκαλ**ών**	των πέτριν**ων** σπιτ**ιών**
Αιτ.	τους πέτριν**ους** τοίχ**ους**	τις πέτριν**ες** σκάλ**ες**	τα πέτριν**α** σπίτ**ια**
Κλητ.	πέτριν**οι** τοίχ**οι**	πέτριν**ες** σκάλ**ες**	πέτριν**α** σπίτ**ια**

5. Διαβάστε την περιγραφή ενός πίνακα στο καινούριο σπίτι της Αστραδενής και υπογραμμίστε τα **επίθετα.**

«Στην κουζίνα μας κρεμόταν ένας υπέροχος πίνακας με μια γυάλινη φρουτιέρα, γεμάτη με φρέσκα κίτρινα λεμόνια και μεγάλα σταφύλια κόκκινα και ζουμερά».

- Γράψτε τώρα την περιγραφή παραλείποντας τα επίθετα.

.....

.....

.....

- Τι παρατηρείτε στο κείμενο μετά τις αλλαγές που κάνατε;
- Γράψτε τα επίθετα της άσκησης 5 στα τρία τους γένη, στον αριθμό και στην πτώση που βρίσκονται.

Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο

6. Η Αστραδενή περιγράφει το σχολείο της: «Στη Σύμη το σχολείο μας είναι πέτρινο, από πέτρα πελεκητή».

Το επίθετο πέτρινος, -η, -ο παράγεται από το ουσιαστικό *πέτρα* με την κατάληξη *-ινος, -ινη, -ινο.*

Πολλά επίθετα που λήγουν σε ***-ινος, -ινη, -ινο*** και ***-ινός, -ινή, -ινό*** γράφονται με **-ι-**. Διαφορετικά γράφονται τα επίθετα **φωτεινός, σκοτεινός, ορεινός, υγιεινός, φτηνός, υπεύθυνος, ανεύθυνος, ταπεινός, επικίνδυνος.**

Σχηματίστε κι εσείς τώρα **τέτοια επίθετα** από τις λέξεις που είναι στις παρενθέσεις και συμπληρώστε με αυτά τις παρακάτω προτάσεις:

- Στις ..... (καλοκαίρι) εκπτώσεις, η Νίκη αγόρασε μια ..... (δέρμα) τσάντα.
- Όλοι στο ..... (όρος) χωριό περίμεναν με λαχτάρα τη ..... (φθινόπωρο) βροχή.
- Ο ..... (βράδυ) επισκέπτης χτύπησε την ..... (ξύλο) πόρτα δυνατά.
- Η ..... (φως) πινακίδα μάς προειδοποιούσε για την ..... (κίνδυνος) στροφή του δρόμου.
- Τοποθετήσαμε τα ..... (γυαλί) βαζάκια σε ..... (χαρτί) συσκευασίες.

7. Βρείτε ποια από τις λέξεις που είναι στο συννεφάκι συμπληρώνει το νόημα του καθενός από τα ρήματα της πρότασης και γράψτε τη στα κενά στην κατάλληλη πτώση.

Η Αστραδενή, πριν φύγει για το σχολείο, χτένισε ..... της, φόρεσε ..... της και πήρε ..... και ..... της.

η τσάντα, τα μαλλιά, το κουλούρι, η ποδιά

Η λέξη που:

- απαντά στην ερώτηση (τι; ποιον; ποια; ποιο; ποιους; ποιες; ποια;) και
- είναι σε πτώση αιτιατική

είναι το αντικείμενο του ρήματος της πρότασης.

Η Αστραδενή φεύγοντας από τη Σύμη πήρε μαζί της κάποια δώρα που της χάρισαν. Μαντέψτε τι δώρο τής έκανε ο καθένας και συμπληρώστε τις προτάσεις διαλέγοντας την κατάλληλη λέξη από την παρένθεση:

(βιβλίο, κουτί, κορδέλα, τσάντα, βραχιόλι)

✿ Η γιαγιά τής έδωσε μια κόκκινη .....

✿ Η φίλη της η Μαρία τής χάρισε ένα ασημένιο .....

✿ Ο συμμαθητής της ο Πάνος τής έδωσε ένα μουσικό .....

✿ Η δασκάλα της της χάρισε ένα λογοτεχνικό .....

✿ Ο θείος της ο Αντώνης τής αγόρασε μια δερμάτινη.....

Λεξιλόγιο της ενότητας

Βάλτε τις λέξεις στο σκαλί που ταιριάζουν:

κατεβαίνω, φύλλα, σάκα, σύννεφο, Σεπτέμβρης, Οκτώβρης, χτυπώ, ισόγειο, ολόχρυσος, -η, -ο, σταγονίτσα, συμμαθητής, μακροβούτι, κοχύλι, ανοίγω, κύματα, ψαρεύω, φωνή, χάρτινος, -η, -ο, κρυφοκοιτάζω, φωτεινός, -ή, -ό, διώροφος, -η, -ο, καλοκαιρινός, -ή, -ό, ορεινός, -ή, -ό, επιστάτης, ανάγνωση, ανεβαίνω, αριθμητική, ηλεκτρονικός, -ή, -ό, σχολικός, -ή, -ό, μήνυμα, υπογραμμίζω

ΡΗΜΑΤΑ	ΕΠΙΘΕΤΑ	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
		.....
		.....
		.....
		.....
		.....
		.....
		.....

Πίνακας Αυτοαξιολόγησης

Για να δω τι έμαθα...

Σημειώνω ένα ✓ στο αντίστοιχο κουτάκι

Σ' αυτή την ενότητα έμαθα:	**Χρειάζομαι ακόμα βοήθεια**	**Μπορώ μόνος μου**	**Μπορώ να βοηθήσω τον συμμαθητή μου**
Να διηγούμαι γεγονότα που έχω ζήσει.			
Να γράφω σωστά λέξεις που αρχίζουν από τα δι(σ)- και δυσ-.			
Να χρησιμοποιώ τον ενεστώτα, τον παρατατικό και τον εξακολουθητικό μέλλοντα της ενεργητικής φωνής.			
Να συμπληρώνω μια αίτηση μετεγγραφής.			
Να περιγράφω ένα κτίριο χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα επίθετα.			
Να ξεχωρίζω το υποκείμενο και το αντικείμενο σε μια πρόταση.			
Να γράφω σωστά τα επίθετα σε -ινός και -ινος.			

Η Ραλλού σάς προτείνει...

Γρηγοριάδου-Σουρέλη Γαλάτεια, *Τέλος δεν έχει η αγάπη,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2004.

Ιωαννίδης Ι. Δ., *Χωρίς κοτσάνι,* εκδ. Κέδρος, Αθήνα,1994.

Καρθαίου Ρένα, *Στα μονοπάτια του ήλιου,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2002.

Λουντέμης Μενέλαος, *Ένα παιδί μετράει τ' άστρα,* εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2004.

Παπαντωνίου Ζαχαρίας, *Τα ψηλά βουνά,* εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Ι. Δ. Κολλάρου & Σία Α.Ε., Αθήνα, 2006.

Σαρή Ζωρζ, *Το ψέμα,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2000.

Χωρεάνθη Ελένη, *Ο αναποδιάρης,* εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1995.

Ανθολόγιο: **Τζιάνι Ροντάρι,** *Ο μαύρος ήλιος*

2 Ενότητα

Ρώτα το νερό... τι τρέχει

Σ' αυτή την ενότητα:

- Θα μάθουμε να περιγράφουμε ένα τοπίο.
- Θα μάθουμε πώς να παίρνουμε μια συνέντευξη και να την καταγράφουμε.
- Θα μάθουμε επίσης:
  - Να ξεχωρίζουμε το κατηγορούμενο σε μια πρόταση.
  - Να κλίνουμε αρσενικά ουσιαστικά σε -ας.
  - Λέξεις και εκφράσεις που έχουν σχέση με το νερό.
- Θα γνωρίσουμε:
  - Παραδόσεις που έχουν σχέση με το νερό.
  - Επαγγέλματα που χάθηκαν και είχαν σχέση με το νερό.

... και όλα αυτά μαθαίνοντας για τη σημασία του νερού στη ζωή μας.

Το νερό συστήνεται

Γεια σας. Να σας συστηθώ. Είμαι το νερό. Είμαι το γάργαρο νερό που κυλάει στα ποτάμια. Είμαι το νερό της βροχής που δροσίζει τα χωράφια και τους ανθρώπους. Είμαι το νερό της λίμνης που δίνει ζωή στις πέστροφες και τους γουλιανούς*. Είμαι το νερό της θάλασσας, το απέραντο πέλαγος. Είμαι ο ωκεανός. Έχω στην αγκαλιά μου δελφίνια, φώκιες και ψάρια. Είμαι ο ωκεανός που αρμενίζω καράβια και ταξιδεμένους ναυτικούς.

Είμαι το γάργαρο νερό της βρύσης που σας δροσίζει. Είμαι το νερό που κολυμπάτε και χαίρεστε τα καλοκαίρια σας. Είμαι πηγή ζωής. Αγαπώ όλα τα πλάσματα της φύσης, τα φυτά, τα δέντρα, τα ζώα και τους ανθρώπους. Τους δίνω τα ωφέλιμα συστατικά μου για να ζουν και να μεγαλώνουν με υγεία. Είμαι το νερό της πηγής, το νάμα*, το νερό που θεραπεύει το κουρασμένο σώμα. Είμαι το ευλογημένο νερό που καθαρίζει την ψυχή του ανθρώπου, είμαι το νερό της βάφτισης. Είμαι το ποτάμι, η λίμνη, η θάλασσα, η βροχή, είμαι το ΝΕΡΟ!

Γεννιέμαι οληερίς. Όλο σε κίνηση βρίσκομαι. Από την επιφάνεια της γης πάω μέχρι την ατμόσφαιρα και ύστερα γυρνάω πάλι πίσω. Από τη θάλασσα, τις λίμνες και τα ποτάμια εξατμίζομαι. Γίνομαι μικρές μικρές σταγόνες και ύστερα γίνομαι ατμός. Με τη βοήθεια της θερμοκρασίας του αέρα και του ανέμου, ανεβαίνω ψηλά και γίνομαι σύννεφο.

Σκαρφαλώνω στα βουνά κι αφήνω τη βροχή μου να δροσίζει τα δάση, τα χωράφια και τους ανθρώπους. Γίνομαι χαλάζι και χιόνι. Φτάνω ως το έδαφος και γλιστράω βαθιά στο χώμα και γίνομαι υπόγειο νερό. Τρέφω τις ρίζες των φυτών, που με ρουφούν με λαχτάρα, και πλουτίζω τη γη με νερό. Γίνομαι λίμνες και ποτάμια.

Γεννιέμαι οληερίς. Όλο σε κίνηση βρίσκομαι. Σε τούτη την κίνηση έχω παρέα τα φυτά, που με αγαπούν και με προσέχουν. Τα φυτά δίνουν υγρασία στον αέρα, δίνουν τις μικρές υγρές σταγόνες τους.

Θαυμαστή η φύση! Με γεννούν τα πλάσματά της κι ύστερα εγώ τα τρέφω. Είμαι το νερό κι όλο σε κίνηση βρίσκομαι.

www.rhodes.aegean.gr/sxedia/class/NERO.HTM (διασκευή)

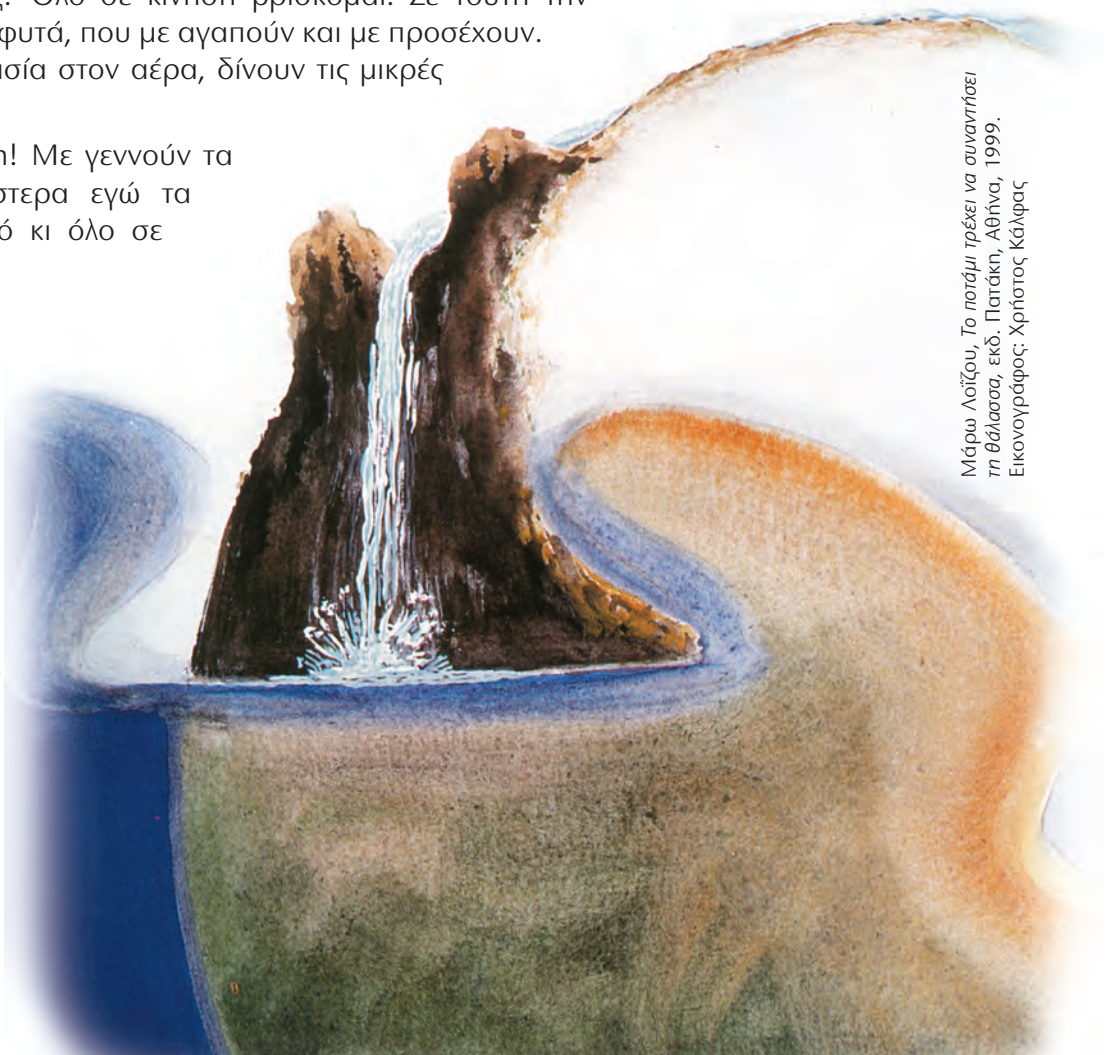

Μάρω Λοΐζου, Το ποτάμι τρέχει να συναντήσει τη θάλασσα, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1999. Εικονογράφος: Χρήστος Κάλφας

* γουλιανός: ψάρι του γλυκού νερού

* νάμα: α) το νερό της πηγής, β) το κόκκινο γλυκό κρασί της Θείας Κοινωνίας

1. Το νερό στη φύση αλλάζει συνέχεια μορφή, ταξιδεύει και ανακυκλώνεται. Αυτός είναι ο κύκλος του νερού.

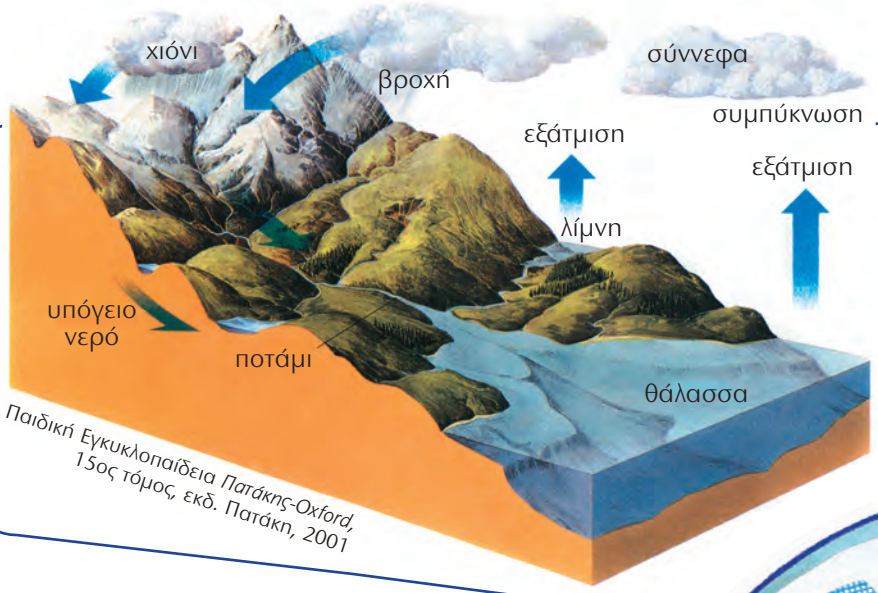

Παιδική Εγκυκλοπαίδεια Πατάκης-Oxford, 15ος τόμος, εκδ. Πατάκη, 2001

Βρείτε ποιες παράγραφοι του κειμένου έχουν σχέση με τον κύκλο του νερού και κυκλώστε τις αντίστοιχες λέξεις. Οι λέξεις αυτές και η εικόνα θα σας βοηθήσουν να συμπληρώσετε το παρακάτω σχήμα.

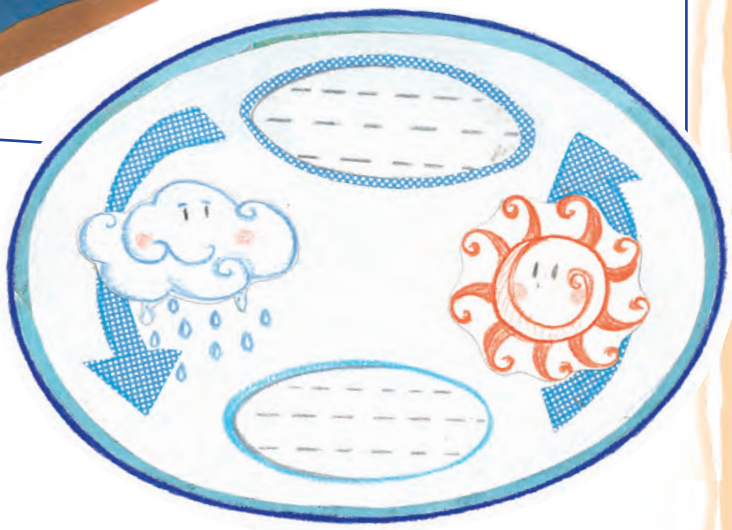

2. Όταν το νερό μάς συστήθηκε, μάθαμε ότι:

- Το νερό είναι **πηγή** ζωής.
- Το νερό γίνεται **ατμός.**
- Το νερό γίνεται **χαλάζι.**
- Το νερό είναι **ωφέλιμο** για τους ανθρώπους.
- Το νερό είναι **ευλογημένο.**

Οι παραπάνω προτάσεις αποτελούνται από το **υποκείμενο** (το νερό), το **ρήμα** (είμαι, γίνομαι) και μια ακόμα λέξη που δίνει μια ιδιότητα στο υποκείμενο του ρήματος (πηγή, ατμός, χαλάζι, ωφέλιμο, ευλογημένο).

Η λέξη αυτή είναι το **κατηγορούμενο.**

Πρόταση		
Υποκείμενο	**Ρήμα**	**Κατηγορούμενο**
Το νερό	είναι	πηγή ζωής. ευλογημένο. ωφέλιμο.
	γίνεται	χαλάζι. ατμός.

Το κατηγορούμενο μπορεί να είναι:

- Ουσιαστικό (**ατμός**)
- Επίθετο (**ωφέλιμο**)
- Μετοχή (**ευλογημένο**)

Το κατηγορούμενο βρίσκεται στην ίδια πτώση με το υποκείμενο του ρήματος, δηλαδή στην **ονομαστική.** Έτσι το ξεχωρίζουμε εύκολα από το αντικείμενο, που είναι σε πτώση αιτιατική.

Τα **ρήματα** που συνδέουν το υποκείμενο με το κατηγορούμενο λέγονται **συνδετικά.** Τέτοια ρήματα είναι: γίνομαι, φαίνομαι, είμαι, μοιάζω, διορίζομαι, ονομάζομαι κτλ.

3. Οι χρωματισμένες ταινίες περιγράφουν κάποια ζώα. Κάθε χρώμα αντιστοιχεί σ' ένα ζώο.

- Αντιγράψτε κάθε πρόταση δίπλα στο ζώο που ταιριάζει.

Οι κινήσεις της/του είναι αργές.
Η ουρά του/της είναι φουντωτή.
Τα πίσω πόδια του/της είναι μακριά.
Όσο μεγαλώνει, το καβούκι του/της γίνεται σκληρό.
Το τρίχωμά του/της είναι κοκκινωπό.
Η φωλιά του/της είναι κρυμμένη στο χώμα.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Κυκλώστε το **κατηγορούμενο** σε καθεμιά από τις παραπάνω προτάσεις.

4. Το νερό προσφέρει σε όλα τα πλάσματα της φύσης τα «**ωφέλιμα** συστατικά του». Το επίθετο ωφέλιμος, -η, -ο παράγεται από το ρήμα **ωφελώ,** που σημαίνει χρησιμεύω σε κάποιον ή σε κάτι. Πολλές φορές το μπερδεύουμε με το ρήμα **οφείλω,** που σημαίνει χρωστώ κάτι σε κάποιον.

Γράψτε κάθε λέξη της παρένθεσης δίπλα από τη σημασία της, για να σχηματίσετε, με αυτό τον τρόπο, τις δύο οικογένειες. Μπορείτε να συμβουλευτείτε το λεξικό σας.

(οφειλέτης, ωφέλιμος, οφειλή, ωφέλεια, ανώφελος, όφελος)

ωφελώ	**οφείλω**
..... = αυτός που είναι χρήσιμος	..... = αυτός που χρωστάει κάτι
..... = η χρησιμότητα, το κέρδος	..... = ό,τι χρωστάει κανείς
..... = αυτός που δεν είναι χρήσιμος	..... = το κέρδος

Το ποτάμι τρέχει να συναντήσει τη θάλασσα

Ρώτα το νερό... τι τρέχει

Ήταν ένας ποταμός,
ο πιο ευτυχισμένος ποταμός του κόσμου.
Είχε την αρχή αρχή αρχή του
σε μιαν απάτητη βουνοκορφή
και το τέλος του
σε μια γαλάζια θάλασσα.
«Κυλάω»
έλεγε το τραγούδι του κάθε μέρα
στον ήλιο.
«Με το μακρύ μου κορμί
πότε τεντωμένο σαν ίσια γραμμή,
πότε σαν περισπωμένη
και πότε σαν ατέλειωτος μαίανδρος,*
κυλάω...
Κι όταν είναι πρωί
και λάμπω μες στο φως της ημέρας
κι όταν είναι βράδυ
και σβήνω μες στο σκοτάδι της νύχτας,
κυλάω...
Γλιστρώντας μέσα από τους μεγαλοπρεπείς ίσκιους
των πανύψηλων βουνών,
πότε σε τρυφερές κοιλάδες
και πότε σε άγρια δάση,
κυλάω...
Κι όταν η βροχή με πλημμυρίζει
κι όταν το χιόνι με παγώνει,
κυλάω...
Μέσα από φαράγγια,
ερημιές,
χωριά
και πολιτείες
κυλάω...
Με τον χειμώνα,
την άνοιξη,
το καλοκαίρι
και το φθινόπωρο
κυλάω...
Κι όταν οι αετοί και τα γεράκια
ξεδιψούν στα νερά μου
κι όταν τ' απδόνια και τα σπουργίτια
καθρεφτίζονται πάνω μου,
κυλάω...
Κι όταν τα κλαδιά της πλατανιάς
με κρύβουν να μη φαίνομαι
κι όταν τα χορταράκια
παραμερίζουν να περάσω,
κυλάω..
Κι όταν γλιστρώ σε στρογγυλεμένα χαλίκια
κι όταν κατρακυλώ
σε απότομους βράχους,
κυλάω...
Κι όταν είμαι ήμερος
κι όταν γίνομαι χείμαρρος,
κυλάω... κυλάω...
κυλάω...
Κι είμαι τόσο ευτυχισμένος γι' αυτό...»
«... Μα πιο πολύ
είμαι ευτυχισμένος
γιατί εκεί,
στην άκρη του ταξιδιού μου,
με περιμένει
με ολάνοιχτη την πελώρια αγκαλιά της
η αγαπημένη μου
η Θάλασσα.
Γι' αυτό κι εγώ τρέχω έτσι γρήγορα
και ποτέ δε σταματώ.
Γιατί βιάζομαι
κοντά της να φτάσω
κι εκεί, στο πλάι της,
στην αμμουδιά της, να σταματήσω
και να χυθώ».

Μάρω Λοΐζου, *Το ποτάμι τρέχει να συναντήσει τη θάλασσα,*
εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1999 (διασκευή).
Εικονογράφος: Χρήστος Κάλφας

* μαίανδρος: διακοσμητικό σχέδιο με διαδοχικές ορθές γωνίες

1. Ακολουθήστε το ποτάμι στο ταξίδι που κάνει για να συναντήσει τη θάλασσα.

- Πού είναι η αρχή και πού το τέλος του ποταμού;
- Τι είναι αυτό που κάνει τον ποταμό συνέχεια να τρέχει;
- Στο ποίημα επαναλαμβάνεται το ρήμα «κυλάω». Γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;

2. Συμπληρώστε στα συννεφάκια μερικά από τα μέρη που συναντά ο ποταμός στη διαδρομή του προς τη θάλασσα.

Εγκυκλοπαίδεια *Larousse*, «Πλανήτης Γη», εκδ. Μοντέρνοι Καιροί, Αθήνα, 2005

3. Στο τραγούδι του ο ποταμός έλεγε στον ήλιο:

«Με το μακρύ μου κορμί πότε τεντωμένο σαν ίσια γραμμή, πότε σαν περισπωμένη και πότε σαν ατέλειωτος μαίανδρος, κυλάω...».

- Με τι μοιάζει το μακρύ κορμί του ποταμού;
- Ποια είναι η λέξη που δείχνει τη σύγκριση;

Ένας ποιητής χρησιμοποιεί τις **παρομοιώσεις** για να δημιουργήσει ζωντανές εικόνες στο μυαλό του αναγνώστη.

Για να φτιάξουμε μια παρομοίωση, χρησιμοποιούμε τις λέξεις **«σαν, όπως, λες και»** κ.ά. Με αυτές συνδέουμε δυο πράγματα που έχουν ή που τους δίνουμε εμείς ένα κοινό χαρακτηριστικό.

Παρομοιώσεις δε χρησιμοποιούν μόνο οι ποιητές, αλλά όλοι μας όταν μιλάμε και όταν γράφουμε.

- Βοηθήστε τη Ραλλού να αντιστοιχίσει σωστά τις παρακάτω φράσεις και να σχηματίσει παρομοιώσεις:

Τρέχει γρήγορα	❍	❍	σαν λύκος
Τραγουδάει γλυκά	❍	❍	σαν κυπαρίσσι
Είναι ψηλός	❍	❍	σαν αηδόνι
Κολυμπάει	❍	❍	σαν πούπουλο
Πεινάει	❍	❍	σαν ψάρι
Είναι ελαφριά	❍	❍	σαν λαγός

- Ξαναδιαβάστε τις παρομοιώσεις χρησιμοποιώντας αντί για το **«σαν»** το **«λες και»**.

4. Στο τραγούδι του το ποτάμι λέει ακόμα:

«... γλιστρώ σε στρογγυλεμένα χαλίκια κι όταν κατρακυλώ σε απότομους βράχους, κυλάω...»

- Τι κάνει ο ποταμός; Ξαναγράψτε τους παραπάνω στίχους του ποιήματος, χωρίς τα εισαγωγικά, αρχίζοντας έτσι:

Ο ποταμός.....

.....

- Γράψτε τώρα τους παραπάνω στίχους του ποιήματος αρχίζοντας έτσι:

Ο ποταμός στο ταξίδι του συνέχεια γλιστρούσε .....

.....

Αν δυσκολευτήκατε με τα ρήματα, παρατηρήστε στον παρακάτω πίνακα πώς κλίνεται στον ενεστώτα και στον παρατατικό το ρήμα **κυλάω.** Τι παρατηρείτε;

Ενεργητική φωνή					
Ενεστώτας			**Παρατατικός**		
Οριστική					
κυλ**άω**	ή	κυλ**ώ**	κυλ**ούσα**	ή	κύλ**αγα**
κυλ**άς**		κυλ**άς**	κυλ**ούσες**	ή	κύλ**αγες**
κυλ**άει**	ή	κυλ**ά**	κυλ**ούσε**	ή	κύλ**αγε**
κυλ**άμε**	ή	κυλ**ούμε**	κυλ**ούσαμε**	ή	κυλ**άγαμε**
κυλ**άτε**		κυλ**άτε**	κυλ**ούσατε**	ή	κυλ**άγατε**
κυλ**άν(ε)**	ή	κυλ**ούν(ε)**	κυλ**ούσαν**	ή	κύλ**αγαν** και κυλ**άγανε**

5. Η Κατερίνα, όταν μετακόμισε στο καινούριο της σπίτι, γράφει στη φίλη της την Αγγελική για το πρωινό της ξύπνημα:

«Κάθε πρωί, όταν ξυπνάω, κοιτάω έξω από το παράθυρό μου. Βλέπω τα πουλιά να πετάνε από κλαδί σε κλαδί, τα ακούω να κελαηδάνε γλυκά και ξεκνάω να ετοιμαστώ για το σχολείο. Η αδερφή μου πάντα χτυπάει την πόρτα για να μου θυμίσει ότι είναι ώρα να φύγουμε...».

Υπογραμμίστε τα ρήματα που κλίνονται όπως το κυλάω και έχουν κι αυτά δύο τύπους.

6. Αν συμπληρώσετε τα ρήματα που είναι στις παρενθέσεις, θα ακολουθήσετε το ποτάμι στο ταξίδι που κάνει κάθε μέρα:

Το ποτάμι ..... (κυλάω/ώ) και δε ..... (σταματάω/ώ) πουθενά. ..... (περνάω/ώ) μέσα από φαράγγια και ..... (γλιστράω/ώ) ανάμεσα σε όμορφες κοιλάδες. ..... (κατρακυλάω/ώ) από βράχους και ..... (χτυπάω/ώ) πάνω σε στρογγυλές πέτρες και χαλίκια. Ποτέ δε ..... (γυρνάω/ώ) πίσω, αλλά συνέχεια ..... (τραγουδάω/ώ) το ξεχωριστό του τραγούδι μέχρι να συναντήσει τη θάλασσα.

- Ξαναγράψτε το ταξίδι του ποταμού που έκανε την περασμένη άνοιξη αρχίζοντας έτσι:

Το ποτάμι κυλούσε και .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Η λέξη «θάλα**σσ**α» γράφεται με δύο σίγμα. Βρείτε στο ποίημα και άλλες λέξεις που γράφονται με δύο όμοια σύμφωνα και αντιγράψτε τες.

.....

.....

.....

.....

Το νερό στη θρησκεία, στους μύθους και στις παραδόσεις

Όταν το νερό κοιμάται

Σε μερικά μέρη της Ελλάδας πίστευαν ότι το νερό κοιμάται μια ώρα κάθε νύχτα, στα ποτάμια και στις βρύσες, μένοντας ακίνητο. Όποιος θελήσει τότε να πιει πρέπει να το ταράξει με το χέρι του για να το ξυπνήσει, γιατί αλλιώς το νερό θυμώνει και μπορεί να του κάνει κακό.

Εκπαιδευτικό πακέτο «Ένα κουτί γεμάτο νερό», εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα, 1999

Η βάπτιση του Χριστού (1120-1170), Μονή Παντελεήμονος, Άθως, *Ζωγραφική Βυζαντινών Χειρογράφων*, Εκδοτική Αθηνών

Το νερό στον χριστιανισμό

Το καθαρό και διάφανο νερό συνδέθηκε στενά με τη λατρεία του χριστιανισμού.

Είναι ο αγιασμός που φυλάμε δίπλα στο εικονοστάσι. Με αυτό μας ραντίζει ο ιερέας στην αρχή κάθε μήνα, στην αρχή της σχολικής χρονιάς και σε κάθε καινούριο ξεκίνημα στη ζωή μας.

Ακόμα είναι το νερό του Ιορδάνη, όπου βαφτίστηκε ο Χριστός από τον Ιωάννη τον Βαπτιστή, αλλά και το νερό της κολυμπήθρας, που ξεπλένει κάθε νέο χριστιανό από το προπατορικό αμάρτημα.

Η μουσική του νερού, εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα, 1999

Οι Νύμφες στην ελληνική Μυθολογία

Οι **Νύμφες**, θεότητες των γλυκών νερών, ήταν κόρες του Δία. Συνήθως όμως θεωρούνταν κόρες του θεού-ποταμού της περιοχής. Κατοικούσαν κοντά στους ποταμούς αλλά και στα βουνά από όπου πηγάζουν οι ποταμοί. Έτσι, έχουμε τις **Ορεστιάδες** (Νύμφες των δασών), τις **Ναϊάδες** (Νύμφες των ποταμών και των πηγών) και τις **Αμαδρυάδες** (Νύμφες των δένδρων). Οι Ναϊάδες ζούσαν σε σπήλαια κοντά στις πηγές των ποταμών, αλλά και κάτω από αυτούς και τότε έπαιρναν το όνομα του ποταμού.

www.in.gr/agro/_tradition/Nero/Nero04.asp

1. Συζητήστε στην τάξη:

- Σε ποιες άλλες λατρευτικές εκδηλώσεις χρησιμοποιείται το νερό στην Εκκλησία; Ξέρετε μήπως για τη χρήση του νερού σε άλλες θρησκείες;
- Για ποιο λόγο οι αρχαίοι Έλληνες λάτρεψαν τις πηγές, τα ποτάμια και τις λίμνες σαν θεότητες;
- Ψάξτε στον χάρτη της Ελλάδας τις λίμνες και τα ποτάμια της περιοχής σας που έχουν αρχαίο όνομα. Μπορείτε να βρείτε και τον μύθο που τα συνοδεύει; Αναζητήστε πληροφορίες σε διάφορες πηγές, όπως εγκυκλοπαίδειες, λεξικά, διαδίκτυο και γράψτε λίγα λόγια γι' αυτά στο τετράδιό σας.

2. Συμπληρώστε τα γράμματα που λείπουν από τις λέξεις για να γνωρίσετε τις «λαλίτσες».

Οι λαλίτσες είναι πήλ__νες σφυρ__χτρες που γεμίζονται με νερό, γν__στές από πολύ παλιά στην __λλάδα. Τα παιδιά με αυτές μιμούντ__ ήχους πουλι__ν. Το σχ__μα τους μοιάζει μερικές φορές με πουλί. Έχει ένα μακρ__ στόμιο για φ__σημα, σαν ράμφος, και ένα άκρο για να κρατιέτ__, σαν ουρά.

Εκπαιδευτικό πακέτο «Ένα κουτί γεμάτο νερό», εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα, 1999

Ο Νερουλάς

Πριν μερικές δεκαετίες, τότε που δεν υπήρχε στις πόλεις δίκτυο ύδρευσης αλλά ούτε και πολλές βρύσες, οι άνθρωποι αγόραζαν το νερό που, φυσικά, δεν ήταν εμφιαλωμένο όπως σήμερα. Η ανάγκη για νερό δημιούργησε και το επάγγελμα του νερουλά. Κάθε γειτονιά τότε είχε και τον νερουλά της. Τον πρώτο καιρό η μεταφορά του νερού γινόταν με τενεκέδες. Γέμιζε ο νερουλάς από μια κεντρική βρύση τους τενεκέδες, τους έδενε έπειτα σ' ένα γυρτό ξύλο και τους κουβαλούσε με μεγάλα μπακιρένια γκιούμια*.

Με τον καιρό, όμως, και επειδή οι ανάγκες των ανθρώπων πολλαπλασιάστηκαν, κουβαλούσε μαζί του κάποιο ζώο (γαϊδούρι ή μουλάρι), το οποίο φόρτωνε με μεγάλα ξύλινα βαρέλια των 30 οκάδων* περίπου το καθένα. Έτσι, κουραζόταν λιγότερο. Αυτά τα βαρέλια είχαν μια κάνουλα και από κει γέμιζε ο νερουλάς τις κανάτες της νοικοκυράς. Άλλοι νερουλάδες πάλι χρησιμοποιούσαν βοϊδάμαξες με τις οποίες μετέφεραν βαρέλια των 100 οκάδων. Αυτοί πουλούσαν το νερό με τον κουβά για οικιακή χρήση (πλύσιμο, καθαριότητα).

Χατζηκοκολάκη Σοφία, *Επαγγέλματα παλιά που δεν υπάρχουν πια*, εκδ. Καμπανά, Αθήνα, 2000

Αυτή η δουλειά γινόταν από την άνοιξη και μέχρι το φθινόπωρο. Τον χειμώνα, ο κόσμος έπαιρνε νερό από τα ρυάκια που σχηματίζονταν από τις βροχές και τα χιόνια.

Όλα αυτά γίνονταν στις πόλεις. Γιατί στην ύπαιθρο δεν υπήρχε πρόβλημα. Σε κάθε χωριό υπήρχαν 2-3 βρύσες και από εκεί εξυπηρετούνταν οι άνθρωποι.

Νερουλάδες στις πόλεις υπήρχαν μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '30. Τότε αντικαταστάθηκαν από υδροφόρες* των Δήμων. Μεγάλα βυτία, δηλαδή, που μετέφεραν το νερό στις συνοικίες, όπου δεν υπήρχαν βρύσες και δεν έφταναν οι σωλήνες του υδραγωγείου. Σταδιακά, βέβαια, ο Οργανισμός Ύδρευσης άρχισε να εφοδιάζει όλα τα σπίτια με νερό.

Βασίλης Σαρησάββας, *Παραδοσιακά Επαγγέλματα*, εκδ. Μαλλιάρης, Αθήνα, 2000 (διασκευή)

---

* μπακιρένια γκιούμια: χάλκινα δοχεία
* οκά: παλιά μονάδα βάρους ίση με 1.282 γραμμάρια
* υδροφόρα: βυτίο μεταφοράς νερού

1. Βάλτε αριθμούς στην αρχή κάθε παραγράφου του κειμένου.
Οι παρακάτω προτάσεις αντιστοιχούν σε τίτλους των παραγράφων του κειμένου:

- Οι νερουλάδες χρησιμοποιούσαν ζώα στη δουλειά τους.
- Από τις αρχές της δεκαετίας του '30 χάθηκε το επάγγελμα του νερουλά.
- Τον χειμώνα δεν ήταν απαραίτητοι οι νερουλάδες.
- Η δουλειά του νερουλά.
- Νερουλάδες υπήρχαν μόνο στις πόλεις.

Βάλτε δίπλα σε κάθε τίτλο τον αριθμό της παραγράφου που ταιριάζει.

2. Ο νερουλάς δεν εργαζόταν όλο τον χρόνο. Βρείτε στο κείμενο και αντιγράψτε την παράγραφο του κειμένου που αναφέρεται σ' αυτό.

.....

.....

.....

3. Βρείτε και υπογραμμίστε στο κείμενο το ουσιαστικό «νερουλάς» κάθε φορά που εμφανίζεται, μετρώντας τις συλλαβές του.

Τι παρατηρείτε;

Τα ουσιαστικά που έχουν στον ενικό και στον πληθυντικό τον ίδιο αριθμό συλλαβών, π.χ. ο σωλήνας-οι σωλήνες, λέγονται **ισοσύλλαβα.**

Τα ουσιαστικά που έχουν στον πληθυντικό αριθμό μια παραπάνω συλλαβή από ό,τι στον ενικό, π.χ. ο νερουλάς-οι νερουλάδες, λέγονται **ανισοσύλλαβα.**

Ο νερουλάς και ο μυλωνάς είναι από τα επαγγέλματα που δεν υπάρχουν πια. Ο ψαράς όμως είναι ένα επάγγελμα που υπάρχει και σήμερα.

- Δείτε πώς κλίνονται το αρσενικά ουσιαστικά «ο ψαράς» και «ο σωλήνας».

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
Ονομ.	ο ψαρ**άς**	ο σωλήν**ας**	οι ψαρ**άδες**	οι σωλήν**ες**
Γεν.	του ψαρ**ά**	του σωλήν**α**	των ψαρ**άδων**	των σωλήν**ων**
Αιτ.	τον ψαρ**ά**	τον σωλήν**α**	τους ψαρ**άδες**	τους σωλήν**ες**
Κλητ.	ψαρ**ά**	σωλήν**α**	ψαρ**άδες**	σωλήν**ες**

- Συμπληρώστε το κενό κάθε πρότασης με τη λέξη της παρένθεσης στην κατάλληλη πτώση.
  - Το καλοκαίρι οι ..... (νερουλάς) γέμιζαν τους τενεκέδες με νερό.
  - Οι κάτοικοι του νησιού έκαναν μεγάλο ..... (αγώνας) για να έχουν νερό το καλοκαίρι.
  - Πρέπει να μάθεις πρώτα τους ..... (κανόνας) του παιχνιδιού για να παίξεις σωστά.
  - Τα δίχτυα των ..... (ψαράς) γέμισαν ψάρια.
  - Ήρθε ο ..... (χειμώνας) και άναψε η φουφού του ..... (καστανάς).

4. Συμπληρώστε τα γράμματα και τους τόνους που λείπουν από τις παρακάτω λέξεις ή φράσεις και ξαναγράψτε τες.

δ_κτυο _δρευσης → ----------

βρ_ση → ----------

πλ_σιμο → ----------

ρ_ακια → ----------

σ_ληνας → ----------

βυτ_ο → ----------

εμφιαλ_μενο νερο → ----------

_δροφορα → ----------

Το νερό ταξιδεύει

Στο διάστημα μεταξύ 1969-1979 κατασκευάστηκε φράγμα στον ποταμό Μόρνο, που βρίσκεται στον νομό Φωκίδας, καθώς και το υδραγωγείο του Μόρνου. Το φράγμα του Μόρνου έχει ύψος 126 μ.

Η Τεχνητή λίμνη του Μόρνου (Ταμιευτήρας* Μόρνου) έχει χωρητικότητα 764 εκατ. κ.μ.. Από τον Μόρνο το νερό φτάνει στην Αθήνα μέσω του Υδραγωγείου του Μόρνου – Αθήνας, που είναι ένα κανάλι ελεύθερης ροής και διασχίζει τους Νομούς Φωκίδας, Βοιωτίας και Αττικής. Είναι ένα από τα μεγαλύτερα Υδραγωγεία στην Ευρώπη και έχει μήκος 188 χλμ.

www.eydap.gr/media/Stagonoulis/stagonoulispopup/gr/020.htm

1. Στον χάρτη φαίνεται η διαδρομή που κάνει το νερό από το φράγμα του Μόρνου για να φτάσει στην Αθήνα.

- Μπορείτε να περιγράψετε αυτή τη διαδρομή;
- Από πού αλλού προμηθεύεται νερό η Αθήνα;

2. Υπολογίστε πόσα χρόνια έχουν περάσει από τότε που κατασκευάστηκε το φράγμα του Μόρνου μέχρι σήμερα.

.....

3. Γράφοντας με σύντομο τρόπο...

«Το φράγμα του Μόρνου έχει ύψος 126 **μ.**». → μέτρων

«Το Υδραγωγείο του Μόρνου-Αθήνας είναι ένα από τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη και έχει μήκος 188 **χλμ.**». → χιλιόμετρα

«Η Τεχνητή λίμνη του Μόρνου (Ταμιευτήρας Μόρνου) έχει χωρητικότητα 764 **εκατ. κ.μ.**». → εκατομμύρια κυβικά μέτρα

* ταμιευτήρας: μεγάλη δεξαμενή όπου συγκεντρώνουμε νερό

Μερικές φορές γράφουμε ορισμένες λέξεις ή φράσεις παραλείποντας τμήμα της λέξης ή τμήματα των λέξεων. Αυτές οι σύντομες μορφές λέξεων ή φράσεων λέγονται συντομογραφίες.

Στις περισσότερες συντομογραφίες σημειώνουμε τελεία συνήθως ύστερα από σύμφωνο.

Συμπληρώστε τις παρακάτω συντομογραφίες με τη βοήθεια του λεξικού σας:

αρ.	= αριθμός	π.Χ.	= .....
π.χ.	= παραδείγματος χάρη	τ.μ.	= .....
δηλ.	=	τηλ.	= .....
κτλ.	=	μ.	= .....
π.μ.	=	μ.μ.	= .....

4. Στο κείμενο υπάρχει η λέξη υδραγωγείο. Βρείτε τη στο λεξικό σας και γράψτε τη σημασία της.

.....

.....

Πότε χρησιμοποιούμε το λεξικό μας;

- ✓ Όταν δε γνωρίζουμε τη σημασία ή τις διαφορετικές σημασίες μιας λέξης.
- ✓ Όταν δε γνωρίζουμε πώς γράφεται μια λέξη.
- ✓ Όταν δεν ξέρουμε από πού προέρχεται μια λέξη.
- ✓ Όταν θέλουμε να βρούμε λέξεις με παρόμοια σημασία, συγγενικές, αντίθετες ή σύνθετες κ.ά.

5. Οι λέξεις: υδραγωγείο, ύδρευση, υδρόβιος, υδροπλάνο, υδρατμός, υδραυλικός, υδατοσφαίριση, υδρόγειος και υδροφόρα ανήκουν στην οικογένεια της αρχαίας ελληνικής λέξης **«ύδωρ»**, που σημαίνει νερό.

Συμπληρώστε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις διαλέγοντας από την οικογένεια της λέξης **«ύδωρ»** την κατάλληλη λέξη, αφού τη βάλετε στη σωστή πτώση και στον σωστό αριθμό.

- Στα μικρά νησιά όπου είναι δύσκολο να φτιαχτεί αεροδρόμιο πηγαίνουμε με το .....
- Η ..... είναι ολυμπιακό άθλημα.
- Οι ..... δημιουργούνται από την εξάτμιση του νερού.
- Ο ..... επισκεύασε τον χαλασμένο σωλήνα .....
- Στην πόλη μας κατασκευάστηκε καινούριο δίκτυο .....
- Στην τάξη μας έχουμε μια ..... σφαίρα.
- Οι ..... των Δήμων αντικατέστησαν τους νερουλάδες.
- Η μόλυνση των λιμνών απειλεί τα ..... πουλιά.

6. Γράψτε με μικρά γράμματα τις παρακάτω λέξεις και φράσεις που είναι γραμμένες με κεφαλαία στον χάρτη και τονίστε σωστά.

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΑΣ ΕΥΗΝΟΥ, ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟ ΥΛΙΚΗΣ, ΦΩΚΙΔΑ, ΒΟΙΩΤΙΑ, ΠΕΙΡΑΙΑΣ, ΣΑΡΩΝΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ, ΜΟΝΑΔΑ ΑΣΠΡΟΠΥΡΓΟΥ

.....

.....

.....

.....

7. Θέλετε να μάθετε ποια είναι η διαδρομή που ακολουθεί το νερό για να φτάσει στις βρύσες των σπιτιών σας; Ρωτήστε τους γονείς σας ή αναζητήστε πληροφορίες στον δήμο ή στην κοινότητά σας.

Οι παρακάτω ερωτήσεις θα σας βοηθήσουν να συγκεντρώσετε τις απαραίτητες πληροφορίες:

- Πότε κατασκευάστηκε το δίκτυο ύδρευσης;

  .....

- Πού βρίσκεται το υδραγωγείο;

  .....

- Πώς γινόταν, πριν την κατασκευή του δικτύου, η ύδρευση της περιοχής σας;

  .....

- Ποια είναι η πορεία του νερού από το υδραγωγείο μέχρι τις βρύσες του σπιτιού σας;

  .....

- Γίνεται κάποια επεξεργασία του πόσιμου νερού και πού; .....

  .....

ΥΗΣ ΓΛΑΥΚΟΥ, ΔΕΗ

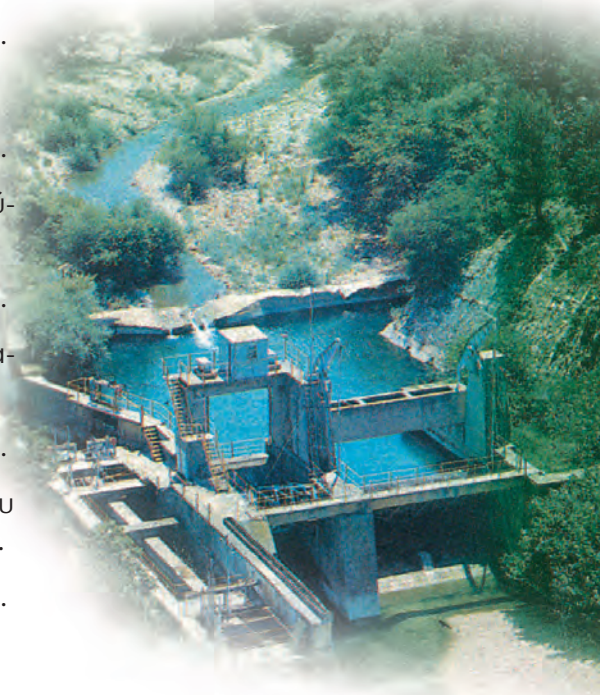

Βάλτε τις παρακάτω λέξεις ανάλογα με το αρχικό τους γράμμα στο αντίστοιχο κουτάκι:

ωκεανός, παγετώνες, πηγές, υγρασία, ατμόσφαιρα, εξάτμιση, υδρατμοί, χαλάζι, λίμνες, πέλαγος, δροσίζω, βάφτιση, εξατμίζομαι, υγρός, -ή, -ό, ατμός, υπόγειος, -α, -ο, κυλάω, αμμουδιά, κοιλάδα, πλημμυρίζω, παγώνω, ξεδιψώ, χείμαρρος, χύνομαι, δίκτυο, ύδρευση, εμφιαλωμένος, -η, -ο, νερουλάς, πλύσιμο, ρυάκια, υδροφόρα, σωλήνας, υδραγωγείο, δεξαμενή, δοχείο, πόσιμος, -η, -ο, πηγάδια, γλυκός, -ιά, -ό, αλμυρός, -ή, -ό, αντλία, διάφανος, -η, -ο, κολυμπήθρα, βαφτίζομαι

Α	Β	Γ	Δ
Ε	Ζ	Η	Θ
Ι	Κ	Λ	Μ
Ν	Ξ	Ο	Π
Ρ	Σ	Τ	Υ
Φ	Χ	Ψ	Ω

Για να δω τι έμαθα...

Σημειώνω ένα ✓ στο αντίστοιχο κουτάκι

Σ' αυτή την ενότητα έμαθα:	**Χρειάζομαι ακόμα βοήθεια**	**Μπορώ μόνος μου**	**Μπορώ να βοηθήσω τον συμμαθητή μου**
Να βρίσκω το κατηγορούμενο σε μια πρόταση.			
Να χρησιμοποιώ παρομοιώσεις όταν μιλάω και όταν γράφω.			
Να διαβάζω και να γράφω λέξεις ή φράσεις με σύντομο τρόπο (συντομογραφίες).			
Να διαβάζω τον λογαριασμό του νερού.			
Να παίρνω μια συνέντευξη από κάποιον.			
Να κλίνω ρήματα όπως το κυλάω και στους δυο τύπους.			
Να κλίνω ισοσύλλαβα και ανισοσύλλαβα αρσενικά ουσιαστικά σε -ας.			
Να γράφω σωστά λέξεις που έχουν σχέση με το νερό.			

Η Ραλλού σάς προτείνει...

Λοΐζου Μάρω, *Το ποτάμι τρέχει να συναντήσει τη θάλασσα,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1999.

Σαρησάββας Βασίλης, *Παραδοσιακά Επαγγέλματα,* εκδ. Μαλλιάρης, Αθήνα, 2000.

Χατζηκοκολάκη Σοφία, *Επαγγέλματα παλιά που δεν υπάρχουν πια,* εκδ. Καμπανά, Αθήνα, 2000.

Με ένα ποντίκι στη χώρα των εθίμων, 2ος Διαδικτυακός Λογοτεχνικός Διαγωνισμός της Βιβλιοπαμφαγονίας 2001-2002, εκδ. Σύγχρονη Εκπαίδευση, Αθήνα, 2002.

Εκπαιδευτικό πακέτο «Ένα κουτί γεμάτο νερό», εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα, 1999.

www.rhodes.aegean.gr/sxedia/class/NERO.HTM

www.in.gr/agro/_tradition/Nero/Nero04.asp

www.eydap.gr/media/Stagonoulis/stagonoulispopup/gr/020.htm

Ανθολόγιο: **Ζωή Βαλάση** *Όπου η Τρελούτσικη γίνεται ένας ήλιος αρμυρός, ήλιος θαλασσινός*

3 Ενότητα

Το σχολείο γιορτάζει την ελευθερία και τη δημοκρατία

Σ' αυτή την ενότητα θα μάθουμε για:

- Τον αγώνα των Ελλήνων για την ελευθερία, το 1940.
- Τον αγώνα των Ελλήνων φοιτητών για τη δημοκρατία, το 1973.

Οκτώβρης 1940

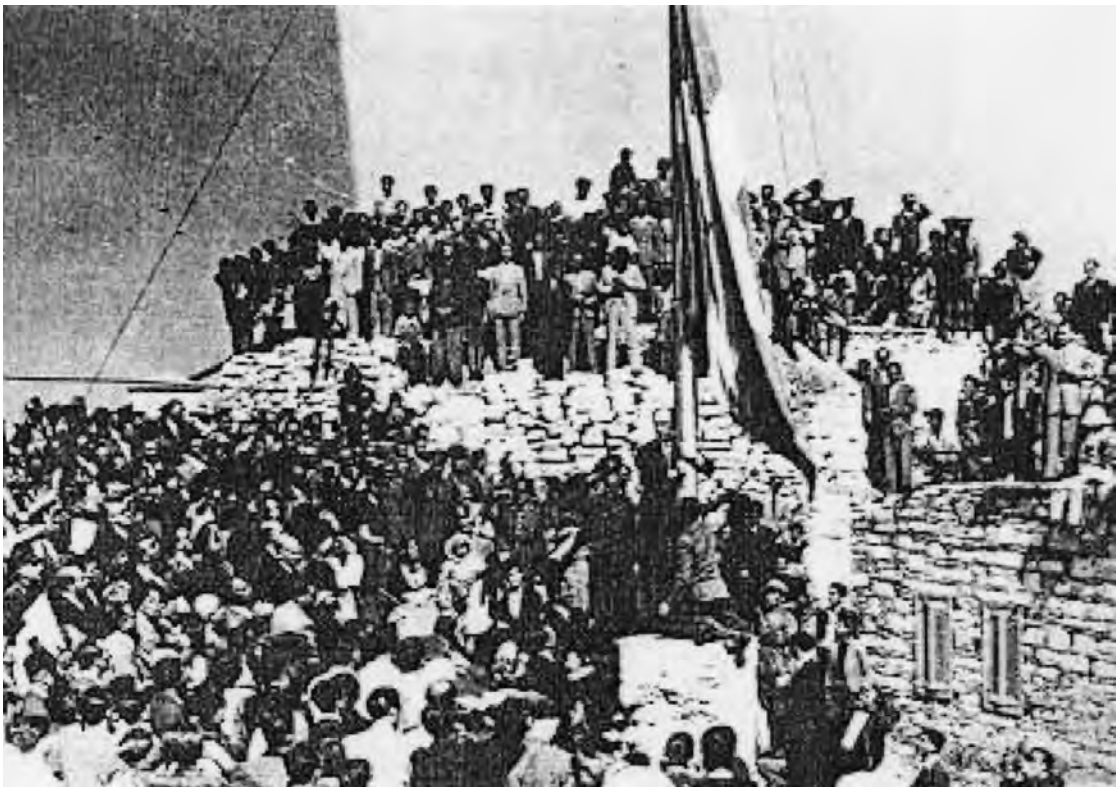

http://www.e-yliko.gr

Ανοίγουν τα παράθυρα,
κι όσοι μένουν χαιρετούν αυτούς που φεύγουν
και φεύγουν όλοι.
Γέμισαν οι πόλεις τύμπανα και σημαίες.
Ορθή η αυγή σημαιοστολίζει τα όνειρά μας
κι η Ελλάδα λάμπει μες στα φώτα των ονείρων μας.
Ο ήλιος πλυμένος
με το καθάριο πρόσωπο στραμμένο στον άνθρωπο,
χαιρετάει τους δρόμους που τραβούν στη μάχη.
Αυτοκίνητα περνούν γεμάτα πλήθος.
Αποχαιρετιούνται στις πόρτες και γελάνε,
ύστερα ακούγονται τ' άρβυλα στην άσφαλτο,
το μεγάλο τραγούδι των αντρίκιων βημάτων
που μακραίνει και σβήνει στο βάθος του δρόμου,
ως το βραδινό σταθμό με τα χαμηλωμένα φώτα.
Εκεί τα τρένα περιμένουν
σφυρίζουν για λίγο έξω από την πόλη,
ακούγονται οι αποχαιρετιστήριοι πυροβολισμοί
κι ύστερα όλα σωπαίνουν και περιμένουν.
Διαβάζουμε τα τελευταία παραρτήματα:
Νικούμε. Νικούμε.
Πάντα νικάει το δίκιο!
Μια μέρα θα νικήσει ο άνθρωπος.
Μια μέρα η λευτεριά θα νικήσει τον πόλεμο.
Μια μέρα θα νικήσουμε για πάντα.

Αθήνα, Νοέμβρης 1940, Γιάννης Ρίτσος
(από το βιβλίο της Ζωής Σπυροπούλου, *Τα κείμενα της πατρίδας,* εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2002)

Το σχολείο γιορτάζει την ελευθερία και τη δημοκρατία

Το ποίημα και το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας «Ασύρματος» την 28η Οκτωβρίου 1940 αναφέρονται στο ίδιο γεγονός. Συζητήστε στην τάξη γι' αυτό.

Τούς γνωρίζωμεν καλά! Εἶνε οἱ δειλοὶ δολοφόνοι τῆς Τήνου

Ἀσύρματος

ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΣ ΤΑ ΟΠΛΑ!

ΗΡΧΙΣΑΝ ΣΗΜΕΡΟΝ ΑΙ ΕΧΘΡΟΠΡΑΞΙΑΙ

Τὸ πρῶτον ἀνακοινωθὲν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐπιτελείου

Πρωϊνοὶ συναγερμοὶ εἰς τὰς Ἀθήνας

Ὁ Βασιλεὺς εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτευούσης

Τὸ Ἔθνος σύσσωμον ἀντιμετωπίζει τὴν θρασύδειλον πρόκλησιν τῶν Ἰταλῶν

Η πρώτη σελίδα της εφημερίδας «Ασύρματος» της 28ης Οκτωβρίου 1940

- Στο ποίημα βλέπουμε πολλές εικόνες και ακούμε πολλούς ήχους. Μπορείτε να βρείτε σε ποιους στίχους ακριβώς;
- Πώς καταλαβαίνετε τον στίχο «Μια μέρα η λευτεριά θα νικήσει τον πόλεμο»; Βρείτε και άλλες λέξεις που μπορούν να αντικαταστήσουν τη λέξη «λευτεριά».
- Τι είναι αυτό που σας έκανε τη μεγαλύτερη εντύπωση διαβάζοντας το ποίημα;
- Τα πρωτοσέλιδα των αθηναϊκών εφημερίδων γράφουν γι' αυτά που συνέβαιναν τους πρώτους μήνες του πολέμου. Τι πληροφορίες μάς δίνουν;
- Τι γράφουν σήμερα οι εφημερίδες για τα γεγονότα εκείνης της εποχής; Βρείτε και φέρτε στην τάξη αποκόμματα σημερινών εφημερίδων που αναφέρονται στο 1940. Κολλήστε τα σε ένα μεγάλο χαρτόνι και φτιάξτε το δικό σας ταμπλό για τη σχολική γιορτή της 28ης Οκτωβρίου.

Κάθε απόγευμα

Ἀσύρματος

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ ΚΥΜΑΤΙΖΕΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΡΥΤΣΑΝ

Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΜΑΣ ΕΙΣΗΛΘΕΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ

21 Νοε 1940: Κορυτσά

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΜΕΛΛΟΝ

Ἡ νίκη στεφανώνει τὰ ὅπλα μας

ΣΤΙΓΜΑ

ΚΑΤΕΛΗΦΘΗ Η ΠΡΕΜΕΤΗ

Ο ΕΧΘΡΟΣ ΥΠΕΣΤΗ ΒΑΡΕΙΑΣ ΑΠΩΛΕΙΑΣ

Συνελήφθησαν πεντακόσιοι αἰχμάλωτοι

Ἡ μεγαλειώδης δράσις τῆς Ἀεροπορίας μας

Ὁ ὀφθαστος ἡσυϊσμὸς τοῦ στρατοῦ μας

3 Δεκ 1940: Πρεμετή

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΜΕΛΛΟΝ

ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΣΑΡΑΝΤΑ

ΕΔΩ ΑΓΙΟΙ ΣΑΡΑΝΤΑ!

Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς εἰσῆλθεν»

Φεύγουν οἱ Ἰταλοὶ πρὸς τὴ θάλασσα

ΕΙΣ ΟΛΟΝ ΤΟ ΜΕΤΩΠΟΝ ΠΡΟΕΛΑΥΝΟΜΕΝ

6 Δεκ 1940: Άγιοι Σαράντα

Κάθε απόγευμα

Ἀσύρματος

ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΝ ΠΛΕΕΙ ΕΙΣ ΤΟ ΓΑΛΑΝΟΛΕΥΚΟΝ

Η ΟΡΜΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΜΑΣ ΣΥΝΕΤΡΙΨΕ ΤΑΣ ΕΠΙΛΕΚΤΟΥΣ ΙΤΑΛΙΚΑΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

8 Δεκ 1940: Αργυρόκαστρον

Πηγή πρωτοσέλιδων: Γκώνιας Ν. – Ραπτοπούλου Σ., *Το έπος του 1940*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1995

Ημερολόγιον από τον πόλεμον του 1940

12 Δεκεμβρίου 1940 – Πέμπτη, Αγίου Σπυρίδωνος

Ουμβέρτος Αργυρός, «Εμπρός για τα σύνορα», συλλογή Πολεμικού Μουσείου

Ξεκινήσαμε πρωί πρωί για μια κορυφή, περιπατώντας ως τας τρεις σε μονοπάτια σχεδόν αδιάβατα και ανεβαίναμε, όλο ανεβαίναμε. Εδώ μας έπιασε χιόνι και όλο ανεβαίναμε κάτω από τις χιονοστιβάδες που μας εκάλυπταν αλλάζοντας το χακί χρώμα της στολής μας σε λευκόν. Δυσκολοτέρα ανάβασις δεν μπορούσε να γίνει.

Προχωρούσαμε με την ψυχή στα δόντια. Επιτέλους εφθάσαμε σε ένα ερειπωμένο χωριό, το Πιτσάρι. Εδώ εφάγαμε από μισή κονσέρβα χωρίς ψωμί. Το βράδυ κοιμηθήκαμε σ' ένα ερειπωμένο σπίτι, αφού προηγουμένως μας εκέρασαν μισή κουραμάνα*, ένα κομματάκι τυρί και μια ρέγκα. Την 1ην πρωινήν έγινε συναγερμός. Σηκωθήκαμε με τα όπλα και συρθήκαμε στο χιόνι επί μιαν ώραν για να συναντήσουμε τας προφυλακάς* αι οποίαι εμάχοντο. Έως να φθάσομε οι Ιταλοί απωθήθηκαν και γυρίσαμε πίσω. Όλην την νύκτα έριξε χιόνι πολύ, τόσο που γύρω μας έφθασε ένα μέτρο.

Σ. Τζιρόπουλος, *Ημερολόγιον από τον πόλεμον του 1940*, Νέα Θέσις, Αθήνα, 1997 (απόσπασμα)

Το κείμενο είναι ένα απόσπασμα από το ημερολόγιο ενός Έλληνα στρατιώτη που πήρε μέρος στον πόλεμο του 1940.

- Ποιες ήταν οι δυσκολίες που είχε να αντιμετωπίσει;
- Χρησιμοποιήστε τις παρακάτω σημειώσεις του στρατιώτη για να γράψετε στο τετράδιό σας την επόμενη σελίδα από το ημερολόγιό του.

http://www.e-yliko.gr

http://www.e-yliko.gr

πρωί... *ανάβαση... κορυφή 1.840 μ. ... χιόνι...*

απόγευμα... *επιστροφή στο χωριό... ένεση γιατρού...*

νύχτα... *40 άτομα σε ένα δωμάτιο*

* κουραμάνα: είδος ψωμιού που το έφτιαχναν ειδικά για τον στρατό

* προφυλακάς: εμπροσθοφυλακή, τμήμα στρατού που προηγείται από το κύριο τμήμα του στρατεύματος

Για γέλια και για κλάματα...

Να αναγγείλετε στον ιταλικό λαό ότι ο Ντούτσε παίρνει αυτή τη στιγμή τον καφέ του στην Αθήνα...

- Πες του Μουσσολίνι πως ο καφές που παράγγειλε να πιει στην Αθήνα έχει παγώσει.

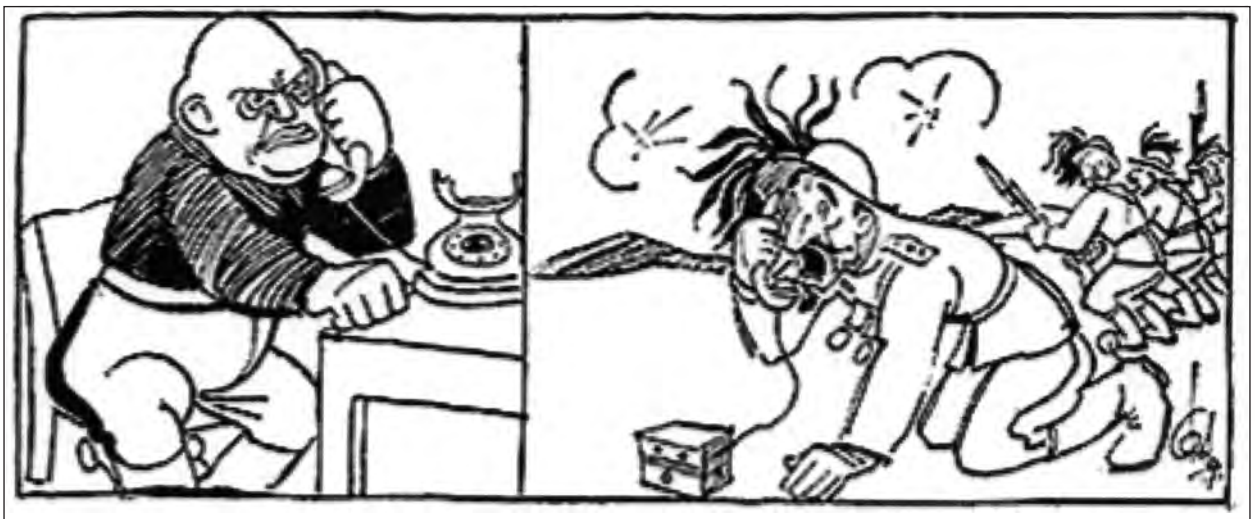

Του κ. Φωτ. Δημητριάδη

.....

.....

.....

Ο ελληνοϊταλικός πόλεμος του 1940 μέσα από γελοιογραφίες της εποχής http://www2.e-yliko.gr/Fyyl/Istoria/fiicon05.htm
Επιμέλεια: Γιακουμάτου Τερέζα, φιλόλογος. Καταχωρίστηκε: 15/10/2004

Η γελοιογραφία είναι ένα σκίτσο που σκοπό έχει να σχολιάσει μια κατάσταση ή ένα πρόσωπο με αστείο τρόπο.

- Τι σχολιάζουν οι παραπάνω γελοιογραφίες;
- Γράψτε εσείς τη λεζάντα στην τελευταία γελοιογραφία.

Αντίσταση

Τα παλικάρια μας, οι Έλληνες πατριώτες, αψηφούσαν τον θάνατο, που παραμόνευε σε κάθε βήμα τους. Σαν τους τερμίτες, τα παράξενα μυρμήγκια, ροκάνιζαν τα πόδια του εχθρού για να πέσει και να τσακιστεί. Έγραφαν τις νύχτες με πινέλα και μπογιά συνθήματα στους τοίχους, για να μας δίνουν κουράγιο. Ήταν φράσεις που δε θα ξεχαστούν. «Στους σταυραετούς δεν πιάνει τρομοκρατία», διαβάσαμε στη μάντρα του κυρ Αντώνη, ένα πρωί. «Οδηγός μας το 1821», «Η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει», «Όλα για την Πατρίδα», «Οι Έλληνες πολεμούν», κι άλλα πολλά. Τα γράμματα ήτανε μεγάλα και κεφαλαία. Φαίνονταν καθαρά από όλους. Τι κι αν οι Γερμανοί μάς υποχρέωναν να τα σβήνουμε μ' ασβέστη; Αδιαφορούσαμε για τις εντολές και τις απειλές τους ότι θα μας έκλειναν στις φυλακές. Τα βλέπαμε και τα καμαρώναμε...

Άσε πια τις προκηρύξεις. Χαρτάκια ήταν, με λόγια θαρραλέα που μας χάριζαν ελπίδες. Οι γενναίοι μας τα τύπωναν κρυφά και τα μοίραζαν, για να μαθαίνει ο κόσμος την αλήθεια και να μην πιστεύει τα ψέματα των καταχτητών.

Γοργοπόταμος (Εκδ. Αρχηγείου Ενόπλων Δυνάμεων, 1970)

Χωρίς τους πατριώτες, ίσως και να μην ξαναρχόταν η Λευτεριά. Παγίδευαν τους τυράννους, δεν τους άφηναν σε ησυχία, είχανε γίνει ο βραχνάς τους. Με χίλιες προφυλάξεις κυκλοφορούσαν, για να μην τους ανακαλύψουν και τους συλλάβουν. Είχαν συγκροτήσει ομάδες οπλισμένες, ανέβαιναν στα βουνά ή κατέβαιναν σε πόλεις και χωριά. Μάζευαν χρήσιμες πληροφορίες, συνεργάζονταν με τους συμμάχους μας, στέλνοντας σήματα με τους ασυρμάτους, και διάλεγαν την κατάλληλη στιγμή και το μέρος, όπου θα χτυπούσαν τους εχθρούς μας...

Οι Γερμανοί στην αρχή σάστισαν. Μετά είχαν λυσσάξει. Κύκλωναν τις γειτονιές, έκαναν μπλόκα στους δρόμους και τα βάζανε με αθώους. Όμως, αυτό το πλήρωναν ακριβά. Οι λεβέντες μας αγρυπνούσαν και έπαιρναν εκδίκηση. Βέβαια, οι δυσκολίες ήταν πολλές και μεγάλες. Δεν ήταν απλό να τα βάζουν με έναν οργανωμένο στρατό. Σκέφτεσαι πόσο θάρρος χρειαζόταν; Ένα λάθος κόστιζε ζωές... Αλλά δε δίσταζαν. Η σκλαβωμένη Πατρίδα είχε την ανάγκη τους. Μαζί τους αγωνίζονταν και γυναίκες και παιδιά. Αντίσταση τους λέγαμε...

Σπύρος Τσίρος, *Οι πήλινες Μούσες*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1988 (διασκευή)

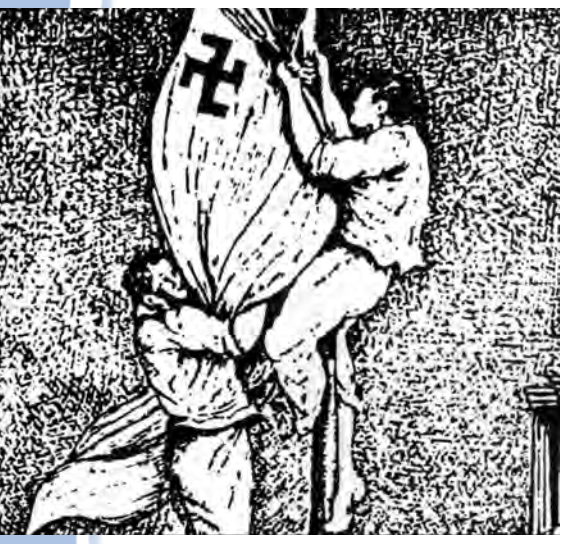

Ο Λάκης Σάντας και ο Μανόλης Γλέζος, 17χρονα παλικάρια τότε, αποφάσισαν στις 30 Μαΐου 1941 να κατεβάσουν από την Ακρόπολη τη γερμανική σημαία.

(από το βιβλίο των: Γκώνιας Ν. – Ραπτοπούλου Σ., *Το έπος του 1940*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1995)

- Για ποιο λόγο οι Έλληνες πατριώτες έγραφαν συνθήματα στους τοίχους και μοίραζαν προκηρύξεις;
- Συζητήστε στην τάξη ποια ήταν αυτά τα συνθήματα και υπογραμμίστε τα στο κείμενο.
- Με ποιον τρόπο νομίζετε ότι τα παιδιά βοηθούσαν τον αγώνα των Ελλήνων για την απελευθέρωση;

Μια καλή ιδέα για να τιμήσουμε τους Έλληνες που αγωνίστηκαν εναντίον των εχθρών της πατρίδας μας είναι να φτιάξουμε ένα όμορφο στεφάνι από φύλλα δάφνης.

Υλικά που θα χρειαστούμε: χαρτόνι, φύλλα δάφνης, κόλλα, ψαλίδι, διαβήτη και χαρτί.

Εκτέλεση:

1. Με τον διαβήτη σχεδιάζουμε πάνω στο χαρτόνι δύο ομόκεντρους κύκλους με ακτίνα 8 εκ. και 10 εκ. αντίστοιχα.
2. Μετά κόβουμε τον χάρτινο κύκλο και το κάτω μέρος του όπως στο σχέδιο.
3. Αφού έχουμε κόψει τα φύλλα δάφνης, αρχίζουμε να τα κολλάμε πάνω στο χαρτόνι σύμφωνα με το σχέδιο.
4. Όταν τελειώσουμε με το κόλλημα των φύλλων, μπορούμε να γράψουμε σ' ένα χαρτί κάποιο σύνθημα σχετικό με την 28η Οκτωβρίου ή να το τυπώσουμε στον υπολογιστή μας και να το κολλήσουμε στο πάνω μέρος του στεφανιού.

Το στεφάνι μας είναι έτοιμο να στολίσει την τάξη ή το δωμάτιό μας και να τιμήσει τους Ήρωές μας.

Ευάγγελος Γεωργαλάς, περιοδικό *Παράθυρο στην εκπαίδευση του παιδιού*, τεύχος 17ο, εκδ. ΩΡΙΩΝ

Γενική έκκληση*

Εδώ Πολυτεχνείο... Εδώ Πολυτεχνείο... Ελληνικέ λαέ, η νίκη μας είναι κοντά... Όλος ο λαός να κατέβει στους δρόμους της Αθήνας... Γενική κινητοποίηση... Πρέπει να νικήσουμε. Ή τώρα ή ποτέ. Εμπρός λαέ της Αθήνας. Ή τώρα ή ποτέ...

Εδώ Πολυτεχνείο... Εδώ Πολυτεχνείο... Λαέ της Αθήνας. Δείξε τη δύναμή σου. Κατέβα στον δρόμο... Τα ελπιδοφόρα μηνύματα μας έρχονται από παντού... Είμαστε όλοι εδώ στο Πολυτεχνείο, ψύχραιμοι... όλοι αποφασισμένοι να αγωνισθούμε μέχρι να νικήσουμε. Λαέ της Αθήνας, με ψυχραιμία και ηρεμία κατέβα στους δρόμους για να αγωνισθείς...

Γιάννης Γιάννου, *Πολυτεχνείο '73*, εκδ Gutenberg, Αθήνα, 1984

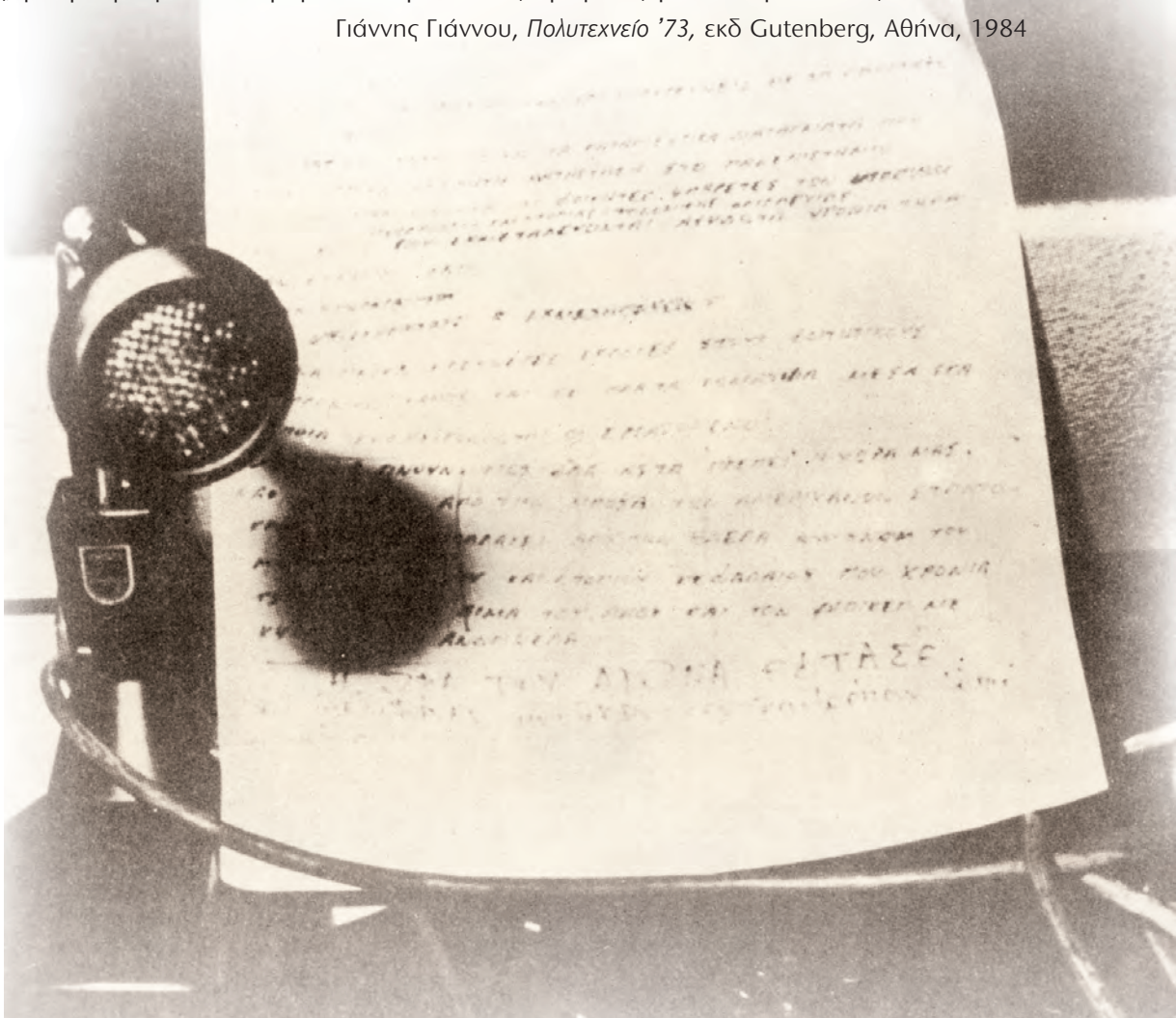

Το μήνυμα αυτό μεταδόθηκε στις 16 Νοεμβρίου1973 από τον ραδιοφωνικό σταθμό των φοιτητών που ήταν στο Πολυτεχνείο.

- Σε ποιους απευθυνόταν;
- Τι τους καλούσε να κάνουν και με ποιον τρόπο;
- Συζητήστε στην τάξη για τον αγώνα των φοιτητών στο Πολυτεχνείο.

* έκκληση: κάλεσμα

Τα κάγκελα

Πίσω απ' τα κάγκελα ελεύθεροι χιλιάδες
στο δρόμο περπατάει αργά η φοβέρα
πίσω απ' τα σίδερα ονειρεύονται μανάδες
παιδιά που έχουνε αλλάξει σε μια μέρα.

Μπροστά απ' τα κάγκελα οι σκλάβοι που φοβούνται
όπλα κρατάνε και ο δρόμος τούς ανήκει
πίσω απ' τα κάγκελα φωνές που δε φοβούνται
και μοιάζουν θάλασσα που πλέει ένα καΐκι.

Πίσω απ' τα σίδερα τα μάτια της γενιάς τους
χαμογελάνε σ' ένα φως που ξημερώνει
έξω στο δρόμο η ντροπή κι η παγωνιά τους
βήμα με βήμα την ελπίδα τη σκοτώνει.

Κωστούλα Μητροπούλου, *Το χρονικό των τριών ημερών*,
εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1982

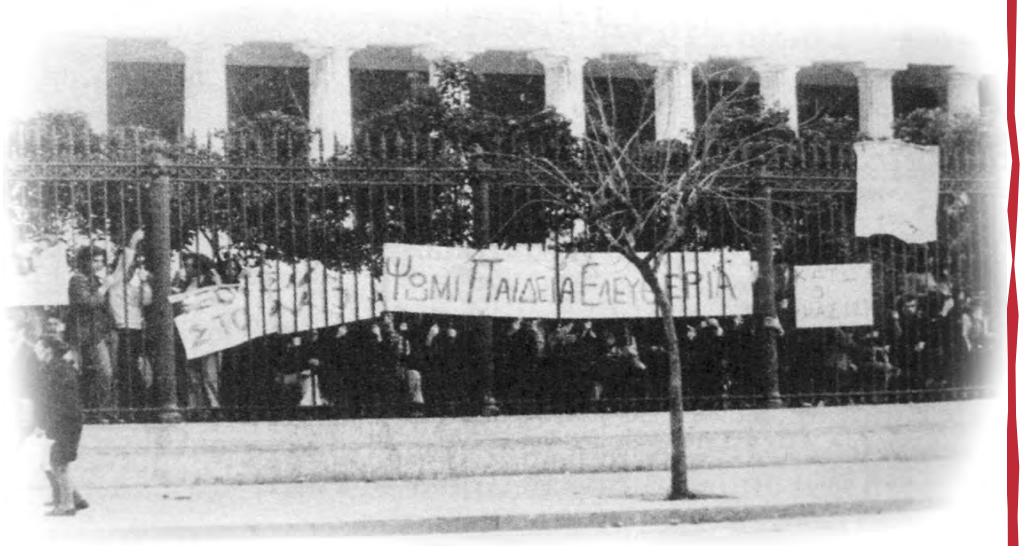

1. Το ποίημα γράφτηκε για τους αγωνιστές του Πολυτεχνείου.

- Ποιοι είναι αυτοί που βρίσκονται μπροστά και ποιοι πίσω από τα κάγκελα; Υπογραμμίστε τις λέξεις που δείχνουν τα συναισθήματά τους.
- Τι νιώθετε εσείς διαβάζοντας το ποίημα;

2. Συζητήστε τις εντυπώσεις σας ακούγοντας ή παρακολουθώντας ντοκουμέντα εκείνης της εποχής.

Μπορείτε ακόμα να διαβάσετε...

Για την 28η Οκτωβρίου 1940

Γκώνιας Ν. – Ραπτοπούλου Σ., *Το έπος του 1940,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1995.

Ζέη Άλκη, *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου,* εκδ. Κέδρος, Αθήνα,1990.

Νάκου Λιλίκα, *Η κόλαση των παιδιών*, εκδ. Εστία, 2001.

Παπαμόσχου Ηρώ, *Το πέτρινο σπίτι,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1998.

Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου Λ., *Τραγούδι για τρεις,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2001.

Σαρή Ζωρζ, *Κόκκινη κλωστή δεμένη...,* εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1974.

Σμυρνιωτάκης Γιάννης, *Για τη γιορτή της 28ης Οκτωβρίου - της Σημαίας και του Πολυτεχνείου,* εκδ. Σμυρνιωτάκης, Αθήνα, 2004.

Σπυροπούλου Ζωή, *Τα κείμενα της Πατρίδας,* εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2002.

Τσίρος Σπύρος, *Οι πήλινες Μούσες,* εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1988.

www.e-yliko.gr

Ανθολόγιο: **Λιλίκα Νάκου,** *Ο Τζοβάνι*

Για το Πολυτεχνείο

Γιάννου Γιάννης, *Πολυτεχνείο '73*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1984.

Κονδύλης Φώτης, *Τριήμερο στα κάγκελα. Από το ημερολόγιο των σκοτεινών ημερών*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1978.

Μητροπούλου Κωστούλα, *Το χρονικό των τριών ημερών*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1982.

Σμυρνιωτάκης Γιάννης, *Για τη γιορτή της 28ης Οκτωβρίου - της Σημαίας και του Πολυτεχνείου*, εκδ. Σμυρνιωτάκης, Αθήνα, 2004.

www.e-yliko.gr

Τραγούδια

«Της δικαιοσύνης», Ποίηση Οδυσσέα Ελύτη - μουσική Μίκη Θεοδωράκη

«Το χελιδόνι», Ποίηση Οδυσσέα Ελύτη - μουσική Μίκη Θεοδωράκη

«Ο Δρόμος», Ποίηση Κωστούλας Μητροπούλου - μουσική Μάνου Λοΐζου

«Τα παιδιά ζωγραφίζουν», Ποίηση Κώστα Μπουρμπούλη - μουσική Γιώργου Χατζηνάσιου

Ανθολόγιο: **Μάρω Δούκα,** *Εδώ Πολυτεχνείο...*
Κυριάκος Χαραλαμπίδης, *Αιγιαλούσα*

4 Ενότητα

Εμένα με νοιάζει...

Σ' αυτή την ενότητα

- Θα μάθουμε:
  - Να χρησιμοποιούμε επιχειρήματα σε μια συζήτηση.
  - Να γράφουμε επιστολές σε επίσημο και ανεπίσημο ύφος.
- Θα μάθουμε επίσης:
  - Να ξεχωρίζουμε το οριστικό άρθρο από τους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας.
  - Να κλίνουμε τα προπαροξύτονα αρσενικά ουσιαστικά σε -ος.
  - Να διακρίνουμε την απλή από τη σύνθετη πρόταση.
  - Λέξεις σχετικές με το περιβάλλον.
- Θα γνωρίσουμε:
  - Ένα οικολογικό σχολείο.
  - Περιβαλλοντικά προβλήματα στην Ελλάδα και στον κόσμο.

... και όλα αυτά γνωρίζοντας τρόπους για να προστατεύουμε το περιβάλλον μας!

Στάση βροχοσταλίδων

Ήταν η τελευταία μέρα του καλοκαιριού, δέκα χρόνια μετά το τέλος της δεύτερης χιλιετίας. Η κατάσταση πάνω στη Γη ανυπόφορη. Στη Συννεφοπολιτεία εδώ και καιρό έφταναν απ' όλα τα πλάτη και τα μήκη της Γης SOS τηλεγραφήματα.

— Πετρελαιοκηλίδα τεράστιων διαστάσεων απειλεί τα νησιά του Ειρηνικού...

— Η τρύπα του όζοντος αυξάνει τους δείκτες της θερμοκρασίας...

— Λιώνουν οι πάγοι στους πόλους της Γης...

— Μεγάλη πυρκαγιά απειλεί ν' αφανίσει τα δάση της Κεντρικής Ευρώπης...

Δε χρειάζονταν περισσότερα για να σημάνουν συναγερμό οι βροχοσταλίδες. Άλλωστε, μέχρι να καταλάβουν οι άνθρωποι τον κίνδυνο...

— Ως εδώ και μη παρέκει! άστραψε εξοργισμένη η πιο ζωηρή από τις βροχοσταλίδες.

— Κι εδώ και παρακεί, κι ακόμα παραπέρα, μόνο με μέτρα δραστικά θα δούμε άσπρη μέρα, είπε η βροχοσταλίδα Στρουμπουλή, βάζοντας τα πράγματα στη θέση τους.

— Να κηρύξουμε στάση ειρηνική, πρότεινε η πιο μεγάλη βροχοσταλίδα και σκούπισε τους πράσινους λεκέδες στο μέτωπό της.

Συμφώνησαν όλες. Λίγο αργότερα, όλοι οι πίνακες ανακοινώσεων σ' ολόκληρη την πλάση έγραφαν με τεράστια γράμματα: «ΣΤΑΣΗ ΒΡΟΧΟΣΤΑΛΙΔΩΝ» κι από κάτω με μικρά γράμματα εξηγούνταν οι λεπτομέρειες, ενώ στο τέλος υπήρχαν υπογραφές.

Την επομένη, όλα τα ποτιστήρια ήταν διπλοσφραγισμένα με ηλιακτίδες. Και φυσικά κανένας, ούτε μια τοσοδά βροχοσταλίδα, δεν κυκλοφόρησε στους διαδρόμους του ουρανού. Ούτε θα κατέβαινε κάτω στη Γη, όσο διάστημα κι αν χρειαζόταν.

Και οι μέρες πέρασαν. Πέρασαν οι εβδομάδες, οι μήνες κι ο ουρανός δεν είχε τον παραμικρό λεκέ στον θαλασσή καμβά* του. Στην αρχή όλοι πίστεψαν πως ήταν ένα αστείο παιχνίδι των σύννεφων, γρήγορα όμως κατάλαβαν πως τα σύννεφα δεν είχαν καμιά διάθεση για παιχνίδι.

Η φλούδα της Γης σαν ρόδι παραγινωμένο έσκαγε επικίνδυνα. Και δεν ήταν μόνο αυτό. Τις επόμενες μέρες, το κακό πήρε μεγαλύτερες διαστάσεις. Τα ποτάμια στέρεψαν το ένα μετά το άλλο κι οι βάτραχοι βγήκαν στους δρόμους, κοάζοντας και ξεκουφαίνοντας τον κόσμο. Τα σπαρτά ξεράθηκαν κι οι μυλωνάδες έβαλαν λουκέτο στους ανεμόμυλους.

Ενώ συνέβαιναν αυτά, η στάθμη του νερού στις δεξαμενές των πόλεων μειωνόταν απειλητικά. Οι υπεύθυνοι της ύδρευσης, για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της λειψυδρίας*, φούσκωσαν τον λογαριασμό του νερού.

— Αλίμονό μας! παραπονιέται κάποια γυναίκα. Έτσι όπως πάμε, θα πούμε το νερό νεράκι.

— Νομίζω πως ήρθε η στιγμή να δράσουμε, είπε αποφασιστικά κάποιο από τα παιδιά.

— Και μάλιστα αμέσως, συμφώνησε ο φίλος του.

— Το βρήκα τι θα κάνουμε! Θα ρωτήσουμε τους φίλους μας τ' αστέρια. Εκείνα σίγουρα ξέρουν τι συμβαίνει και θα μας πουν τι φταίει.

---

* καμβάς: χοντρό ύφασμα από λινάρι και βαμβάκι, για κέντημα ή για ζωγραφική

* λειψυδρία: η έλλειψη νερού

1. Οι βροχοσταλίδες αποφάσισαν να κάνουν **στάση** και οι υπεύθυνοι της ύδρευσης να **φουσκώσουν** τον λογαριασμό του νερού. Βρείτε τη σημασία που έχουν οι χρωματισμένες λέξεις στις παραπάνω εκφράσεις.

- Τι έκαναν οι βροχοσταλίδες;
  - Α. Σταμάτησαν για να ξεκουραστούν.
  - Β. Περίμεναν σε ένα μέρος να περάσει το συννεφολεωφορείο να τις πάει στη γη.
  - Γ. Επαναστάτησαν ειρηνικά.
- Τι έκαναν οι υπεύθυνοι της ύδρευσης;
  - Α. Έστειλαν τον λογαριασμό του νερού σε μεγαλύτερο φάκελο.
  - Β. Αύξησαν την τιμή πώλησης του νερού.
  - Γ. Έβαλαν στον φάκελο με τον λογαριασμό του νερού κι άλλα έντυπα.

2. Χωριστείτε σε ομάδες και συζητήστε ποια μπορεί να είναι η συνέχεια και το τέλος της ιστορίας. Ανακοινώστε τη στην τάξη.

3. Η βροχοσταλίδα που έγραψε την απόφαση της Συννεφοπολιτείας, βρεγμένη όπως ήταν, έσβησε κατά λάθος τις λεπτομέρειες.
Συμπληρώστε εσείς την ανακοίνωση.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

ΣΤΑΣΗ ΒΡΟΧΟΣΤΑΛΙΔΩΝ

Αποφασίσαμε ότι .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Υπογραφές
Στρουμπουλή
Χιονούλης
Δροσούλα
Κρυσταλλία

4. Βρείτε στο κείμενο και αντιγράψτε τι έκαναν οι υπεύθυνοι της ύδρευσης για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της έλλειψης νερού.

.....

.....

5. Τα τηλεγραφήματα που έφταναν στη Συννεφοπολιτεία έγραφαν:

- *Πετρελαιοκηλίδα τεράστιων διαστάσεων απειλεί τα νησιά του Ειρηνικού...*
- *Η τρύπα του όζοντος αυξάνει τους δείκτες της θερμοκρασίας...*
- *Λιώνουν οι πάγοι στους πόλους της Γης...*
- *Μεγάλη πυρκαγιά απειλεί ν' αφανίσει τα δάση της Κεντρικής Ευρώπης...*

Υπογραμμίστε σε κάθε τηλεγράφημα τα ουσιαστικά που είναι σε πτώση γενική. Ξαναδιαβάστε τις προτάσεις χωρίς αυτές τις γενικές. Τι παρατηρείτε;

Ουσιαστικά σε πτώση γενική χρησιμοποιούνται για να συμπληρώσουν άλλα ουσιαστικά μέσα στην πρόταση.

6. Συμπληρώστε τα ουσιαστικά σε πτώση γενική και δείτε ποια ήταν τα αποτελέσματα της στάσης των βροχοσταλίδων:

- Καμιά βροχοσταλίδα δεν κυκλοφόρησε στους διαδρόμους ..... (ο ουρανός).
- Η φλούδα ..... (η γη) έσκαγε επικίνδυνα.
- Οι φωνές ..... (οι βάτραχοι) ξεκούφαιναν τον κόσμο.
- Η στάθμη ..... (το νερό) στις δεξαμενές ..... (οι πόλεις) έπεφτε συνεχώς.

7. Μετά από λίγες μέρες η Δροσούλα ανακοίνωσε στις άλλες βροχοσταλίδες: «Οι άνθρωποι άρχισαν να καταλαβαίνουν τον κίνδυνο να μείνουν χωρίς νερό, αφού ούτε μια από εμάς δεν κυκλοφορεί στους διαδρόμους του ουρανού. Τα σπαρτά ξεράθηκαν και οι μυλωνάδες έβαλαν λουκέτο στους ανεμόμυλους...».

- Βρείτε και υπογραμμίστε στα λόγια της Δροσούλας τα προπαροξύτονα (αυτά δηλαδή που τονίζονται στην προπαραλήγουσα) αρσενικά ουσιαστικά σε -ος.
- Συμπληρώστε τώρα τον παρακάτω πίνακα με τα προπαροξύτονα αρσενικά σε -ος που βρήκατε:

Ονομαστική ενικού	Γενική ενικού	Αιτιατική ενικού
ο άνθρωπος		
	του ανεμόμυλου	

Ονομαστική πληθυντικού	Γενική πληθυντικού	Αιτιατική πληθυντικού
	των ανθρώπων	
		τους ανεμόμυλους

- Ορισμένα προπαροξύτονα ουσιαστικά σε -ος κατεβάζουν τον τόνο στην παραλήγουσα στη γενική του ενικού και στη γενική και αιτιατική του πληθυντικού αριθμού, π.χ. ο άνθρωπος.
- Κάποια άλλα διατηρούν τον τόνο στην προπαραλήγουσα σε όλες τις πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού αριθμού, π.χ. ο ανεμόμυλος.
- Κάποια άλλα μπορούν και να διατηρήσουν τον τόνο και να τον κατεβάσουν, π.χ. ο διάδρομος.

Στάση βροχοσταλίδων *(συνέχεια)*

Το ίδιο κιόλας βράδυ, η Μικρή Αρκούδα* μέσα από μια αστεροακτίνα της έστειλε την απάντησή της. Και το παιδί διάβασε με τρεμάμενη φωνή: «Περιβάλλον, SOS!!!».

— Βέβαια! Πώς δεν το σκεφτήκαμε πιο πριν; Η Γη μας κινδυνεύει από τη μόλυνση. Γι' αυτό είναι θυμωμένα τα σύννεφα.

— Θα τα κάνουμε να ξεθυμώσουν, είπαν μ' ένα στόμα όλα τα παιδιά, ξέροντας τώρα πια τι έπρεπε να κάνουν.

Σαν ξημέρωσε, τα παιδιά σκορπίστηκαν στις γύρω γειτονιές, πήγαν από σχολείο σε σχολείο, από σπίτι σε σπίτι και μίλησαν με τα άλλα παιδιά στη δική τους γλώσσα. Αυτά με τη σειρά τους μίλησαν στους φίλους τους στις άλλες γειτονιές κι εκείνοι στους δικούς τους. Μέσα σε λίγες μέρες όλα τα παιδιά της Γης γνώριζαν την αλήθεια. Όμως μόνα τους, δίχως τη βοήθεια των μεγάλων, ήταν αδύνατο ν' αλλάξουν τον κόσμο. Έβαλαν λοιπόν τα δυνατά τους και τα βράδια, σαν έπεφταν στο κρεβάτι, έπλεκαν στο παραμύθι της μαμάς ή του παππού και της γιαγιάς τη δική τους ιστορία, την αληθινή, με το περιβάλλον και τα σύννεφα. Κι η ζεστασιά των παιδικών λόγων μαλάκωσε την καρδιά τους...

Πολύ σύντομα όλοι μιλούσαν γι' αυτό. Στις γειτονιές, στις πλατείες και στα ξεραμένα πάρκα των πόλεων, στα έδρανα* των Κοινοβουλίων, παντού όλοι μιλούσαν για την προστασία του περιβάλλοντος. Κι όχι μόνο...

Τα μέτρα ήταν άμεσα: οι τραγουδιστάδες έπλεξαν εγκώμια στη μητέρα φύση, οι παραμυθάδες την τίμησαν με όμορφες ιστορίες, οι πολιτικοί έκαναν νόμους να την προστατέψουν κι οι απλοί άνθρωποι της έδειξαν την αγάπη τους.

Τα αποτελέσματα δεν άργησαν να φανούν. Και τα παιδιά ήταν αυτά που τα πρωτοαντίκρισαν.

— Είδατε που είχαμε δίκιο;

— Πράγματι! Έχω καιρό να δω σκουπίδια στους δρόμους...

— Και τα πάρκα δεν είναι βουβά, αντηχούν από τα γέλια!

— Κοιτάξτε! Όλοι βγήκαν στις γύρω πλαγιές να φυτέψουν δενδρύλλια!

— Και τα φουγάρα στις σκεπές έγιναν ανθοδοχεία!

Από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ανακοινώνονταν τα νέα απ' όλο τον κόσμο: «Οι πετρελαιοκηλίδες δε μολύνουν πια τα νερά των θαλασσών... Οι φωτιές ανάβουν μόνο για να ζεστάνουν... Οι εξατμίσεις των αυτοκινήτων αποσύρονται, γιατί αυτά κινούνται με τη βοήθεια του ήλιου...».

Ακόμα και οι βροχοσταλίδες δεν έμειναν ασυγκίνητες. Ήταν οι πρώτες που ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμά μου κι έδωσαν το «παρών». Κι ο ουρανός σκοτείνιασε.

— Επιτέλους, βροχή! φώναξε αυθόρμητα κάποιος νεαρός.

— Η βροχή της σωτηρίας! συμπλήρωσε μια κοπέλα.

— Είναι αυτό που περιμέναμε, αυτό που μας ξανανιώνει, παρατήρησε μια γριούλα. Το νερό της ζωής!

Μήνες περίμεναν αυτή τη στιγμή και η ευκαιρία δεν πήγε χαμένη. Μικροί και μεγάλοι βγήκαν στους δρόμους με τη βροχή και γιόρτασαν το γεγονός.

Έτσι, η στάση των βροχοσταλίδων έληξε, με την υπόσχεση βέβαια και την ελπίδα για ένα καινούριο ξεκίνημα, μια καινούρια ζωή...

Μερκούριος Αυτζής, *Ουρανοκαμώματα,*
εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2000 (διασκευή)

---

* Μικρή Αρκούδα: αστερισμός

* έδρανα των Κοινοβουλίων: καθίσματα στις αίθουσες που συγκεντρώνονται οι βουλευτές

1. Το κείμενο που διαβάσατε είναι η συνέχεια και το τέλος της στάσης των βροχοσταλίδων. Διηγηθείτε το με λίγα λόγια στον διπλανό σας. Οι παρακάτω ερωτήσεις θα σας βοηθήσουν.

- Γιατί τα σύννεφα ήταν θυμωμένα;
- Τι έκαναν τα παιδιά για να ξεθυμώσουν τα σύννεφα;
- Τι μέτρα πήραν οι άνθρωποι για να προστατέψουν το περιβάλλον;
- Τι αποτέλεσμα είχαν τα μέτρα που πήραν οι άνθρωποι;

2. Από τη στάση των βροχοσταλίδων τα παιδιά κατάλαβαν ότι η γη κινδυνεύει και αποφάσισαν να δράσουν. Αφού συγκέντρωσαν πληροφορίες από εφημερίδες, περιοδικά, το διαδίκτυο, συζήτησαν μεταξύ τους και διαπίστωσαν πως οι πιο σοβαρές αιτίες που κάνουν τη γη μας να κινδυνεύει είναι το ότι:

α) η ατμόσφαιρα μολύνεται, β) τα δάση καταστρέφονται,
γ) η θερμοκρασία αυξάνεται, δ) το κλίμα αλλάζει,
ε) η θάλασσα ρυπαίνεται, στ) οι βιότοποι εξαφανίζονται.

Στο τέλος, αποφάσισαν να φτιάξουν έναν κατάλογο με τα θέματα που συζήτησαν και να τον στείλουν στους μεγάλους. Ήθελαν να τους δείξουν ότι δεν έχουν κανένα δικαίωμα πλέον να αδιαφορούν.

Βοηθήστε τα να φτιάξουν αυτόν τον κατάλογο.

α) Η μόλυνση της ατμόσφαιρας.

β) .....

γ) .....

δ) .....

ε) .....

στ).....

3. Τα παιδιά κατάλαβαν από το μήνυμα της Μικρής Αρκούδας ότι η Γη **κινδυνεύει** από τη μόλυνση. Το ρήμα **κινδυνεύω** παράγεται από τη λέξη **κίνδυνος,** που είναι ουσιαστικό.

Τα ρήματα που παράγονται από τα ονόματα τελειώνουν σε:

-εύω, π.χ. κίνδυνος → κινδυνεύω
-ώνω, π.χ. στεφάνι → στεφανώνω
-ίζω, π.χ. σκούπα → σκουπίζω
-αίνω, π.χ. όμορφος → ομορφαίνω
-ιάζω, π.χ. βράδυ → βραδιάζω
-ύνω, π.χ. ελαφρύς → ελαφρύνω
-άζω, π.χ. δόξα → δοξάζω

Όταν μια λέξη σχηματίζεται από μια άλλη λέξη, έχουμε **παραγωγή.**

Η «πρώτη» λέξη από την οποία παράγεται μια άλλη λέξη λέγεται **πρωτότυπη,** π.χ. κίνδυνος.

Η λέξη που παράγεται από την πρωτότυπη λέγεται **παράγωγη,** π.χ. κινδυνεύω.

Τα παιδιά, επειδή νοιάζονται για το περιβάλλον, θέλουν να γράψουν μηνύματα στους μεγάλους. Βοηθήστε τα συμπληρώνοντας τα ρήματα που παράγονται από τις λέξεις που είναι μέσα στην παρένθεση:

- Χρησιμοποιείτε ηλιακούς θερμοσίφωνες για να ..... (ζεστός) το νερό.
- Όταν ..... (σκοτεινά), μην ανάβετε όλα τα φώτα του σπιτιού.
- Χρησιμοποιήστε λιγότερο το αυτοκίνητό σας, για να μη ..... (μολύνω) η ατμόσφαιρα από τα καυσαέρια.
- Να ..... (αγορά) προϊόντα σε συσκευασίες που μπορούν να ανακυκλωθούν.
- Όταν ..... (ταξίδι) με το αυτοκίνητο, μην πετάτε σκουπίδια από το παράθυρο.

4. «Το ίδιο κιόλας **βράδυ**, η Μικρή Αρκούδα έστειλε το μήνυμά της στα παιδιά... Κι αυτά σαν έπεφταν στο κρεβάτι τα **βράδια** έπλεκαν στα παραμύθια της γιαγιάς τη δική τους ιστορία, την αληθινή, με το περιβάλλον και τα σύννεφα».

Τι παρατηρείτε στη λέξη *βράδυ* στον ενικό και στον πληθυντικό αριθμό; Θυμηθείτε πώς γράφονται τα ουδέτερα ουσιαστικά σε *-υ* στην ονομαστική του πληθυντικού και συμπληρώστε τον πίνακα:

Ονομαστική ενικού	Ονομαστική πληθυντικού
δάκρυ	.....
στάχυ	.....
βράδυ	.....
δίχτυ	.....

5. Βρείτε στο κείμενο και αντιγράψτε ποια ήταν τα ευχάριστα νέα που ανακοίνωσαν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

.....

.....

.....

.....

Χρησιμοποίησέ το ξανά... και ξανά... και ξανά...

Ξέρεις ότι...

Κάθε χρόνο χρησιμοποιούμε δισεκατομμύρια χαρτοπετσέτες. Για σκέψου πόσα δέντρα κόβονται για να φτιαχτούν τόσες χαρτοπετσέτες!

Τώρα μάντεψε...

Πόσα πλαστικά μπουκάλια μιας χρήσης χρησιμοποιούνται από τους ανθρώπους σε τέσσερις μέρες;

Α) Όσα για να γεμίσουμε ένα φορτηγό.

Β) Όσα για να γεμίσουμε μια αποθήκη.

Γ) Όσος είναι ο πληθυσμός ολόκληρης της Αμερικής.

Απάντηση: *Γ. 240 εκατομμύρια. Απίστευτο!*

Πολύ πριν γεννηθείς εσύ, τότε που οι παππούδες σου ήταν ακόμα παιδιά, δεν υπήρχαν χαρτοπετσέτες και χαρτομάντιλα. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν πετσέτες και μαντίλια από πανί.

Εκείνα τα χρόνια, τα ξαναχρησιμοποιούσαν όλα πολλές φορές. Και ούτε τους περνούσε καθόλου από το μυαλό να πετάξουν κάτι, επειδή το χρησιμοποίησαν μια φορά.

Σήμερα όμως, έχουμε ένα σωρό πράγματα που είναι φτιαγμένα ειδικά για να τα πετάμε στα σκουπίδια, αφού τα χρησιμοποιήσουμε μονάχα μια φορά. Αυτά τα πράγματα τα λέμε «μιας χρήσης». Το αλουμινόχαρτο, οι πλαστικές σακούλες, οι χαρτοσακούλες, το πλαστικό περιτύλιγμα, θεωρούνται όλα «μιας χρήσης».

Όμως, τι συμβαίνει με αυτό τον τρόπο; Οι θησαυροί της Γης μας πετιούνται σαν να ήταν σκουπίδια. Δε θα ήταν σπουδαίο, αν καθένας από μας έκανε κατιτί για να πάψει πια αυτή η σπατάλη; Πόσο διαφορετικός θα ήταν τότε ο κόσμος μας!

The earth works group, 50 απλά πράγματα που μπορούν να κάνουν τα παιδιά για να σώσουν τη Γη,
μετάφραση Ρούσσος Βρανάς, εκδ. «Το ΠΟΝΤΙΚΙ», Αθήνα, 1990 (διασκευή)

1. Στη σημερινή εποχή χρησιμοποιούμε πολλά πράγματα μιας χρήσης.

- Τι εννοούμε όταν λέμε ότι ένα πράγμα είναι «μιας χρήσης»;
- Εκτός από τα πλαστικά μπουκάλια ποια άλλα πράγματα χρησιμοποιούμε για μια μόνο φορά;
- Ποιοι νομίζετε ότι είναι οι θησαυροί της γης που πετιούνται στα σκουπίδια;
- Αν δεν τους πετούσαμε στα σκουπίδια, τι άλλο θα μπορούσαμε να κάνουμε;

2. «Εκείνα τα χρόνια, τα ξαναχρησιμοποιούσαν όλα πολλές φορές».

- Προσέξτε στην παραπάνω πρόταση του κειμένου τη λέξη **τα**:
  - Τι μέρος του λόγου είναι η λέξη τα πριν από το ουσιαστικό χρόνια;

    .....
  - Τι μέρος του λόγου είναι η λέξη τα πριν από το ρήμα ξαναχρησιμοποιούσαν;

    .....
- Πώς μπορούμε να ξεχωρίσουμε τους αδύνατους τύπους των προσωπικών αντωνυμιών **το, του, τον, τη(ν), της, τις, τα** από τα αντίστοιχα οριστικά άρθρα;

> Τα άρθρα μπαίνουν μπροστά από ονόματα, ενώ οι αντωνυμίες μπαίνουν μπροστά ή μετά από τα ρήματα.

3. Αντιγράψτε από το κείμενο ποια πράγματα λέμε μιας χρήσης.

.....

.....

.....

.....

.....

4. Σήμερα έχουμε ένα σωρό πράγματα που είναι φτιαγμένα ειδικά για να **τα** πετάμε στα σκουπίδια, αφού **τα** χρησιμοποιήσουμε μονάχα μια φορά.

- Μπορείτε να βρείτε σε ποια λέξη αναφέρονται οι χρωματισμένες λέξεις;

> Πολλές φορές, για να μην επαναλάβουμε ένα όνομα που έχουμε πει ή γράψει προηγουμένως, χρησιμοποιούμε τον αδύνατο τύπο της προσωπικής αντωνυμίας.

- Κάντε το ίδιο και στις παρακάτω προτάσεις:
  - Πετάμε τους θησαυρούς της Γης σαν να ήταν σκουπίδια, ενώ θα μπορούσαμε να **τους** ξαναχρησιμοποιήσουμε.
  - Οι σημερινές σακούλες είναι πλαστικές. Αφού **τις** χρησιμοποιήσουμε, **τις** πετάμε στα σκουπίδια.
  - Σκεπάσαμε το φαγητό με αλουμινόχαρτο για να **το** διατηρήσουμε ζεστό.

5. Βρείτε στις παρακάτω προτάσεις του κειμένου τα **υποκείμενα** των ρημάτων και υπογραμμίστε τα.

«Παλιά, οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν μαντίλια από πανί».

«Το αλουμινόχαρτο, οι πλαστικές σακούλες, οι χαρτοσακούλες, το πλαστικό περιτύλιγμα θεωρούνται «μιας χρήσης».

- Τι παρατηρείτε;

Απλή είναι η πρόταση που έχει:

- μόνο ένα ρήμα, π.χ. Παίζω.
- ένα ρήμα και το υποκείμενό του, π.χ. Η Χριστίνα παίζει.
- ένα ρήμα, το υποκείμενό του και το αντικείμενό του, π.χ. Η Χριστίνα παίζει κουτσό.
- ένα ρήμα, το υποκείμενό του και το κατηγορούμενο, π.χ. Η Χριστίνα είναι χαμογελαστή.

Σύνθετη είναι η πρόταση που έχει ένα ρήμα και περισσότερα από ένα υποκείμενα, αντικείμενα ή κατηγορούμενα τα οποία χωρίζονται μεταξύ τους με κόμμα ή συνδέονται με τον σύνδεσμο «και», π.χ. Η Χριστίνα και η Όλγα παίζουν κρυφτό.

- Συμπληρώστε μέσα στο κουτάκι Α για κάθε απλή πρόταση και Σ για κάθε σύνθετη:
  - Το χαρτί ανακυκλώνεται. ☐
  - Τα πλαστικά προϊόντα είναι φτηνά, ανθεκτικά, πολύχρωμα και εύκολα στο καθάρισμα. ☐
  - Ένα εργοστάσιο ανακύκλωσης επεξεργάζεται γυάλινα μπουκάλια, φιάλες και δοχεία. ☐
  - Κάποια σκουπίδια είναι «θησαυρός». ☐
  - Το χαρτί, το μέταλλο, το πλαστικό και το γυαλί ανακυκλώνονται. ☐

6. Στα παλιά χρόνια, όταν οι παππούδες και οι γιαγιάδες ήταν παιδιά, **χρησιμοποιούσαν** πετσέτες και μαντίλια από πανί.

Το ρήμα *χρησιμοποιώ* είναι σύνθετη λέξη:

α' συνθετικό το επίθετο → **χρήσιμος** και β' συνθετικό το ρήμα → **ποιώ,** το οποίο στα αρχαία ελληνικά σημαίνει: κάνω, δημιουργώ, κατασκευάζω.

Θέλετε να δούμε ποιες άλλες λέξεις ανήκουν στην οικογένεια του ρήματος «ποιώ»;

Παράγωγες λέξεις: ποιητής, ποιήτρια, ποίηση, ποίημα

Σύνθετες λέξεις που λήγουν σε:

-ποιος → ηθοποιός, αρτοποιός, υποδηματοποιός, επιπλοποιός, φαρμακοποιός

-ποιείο → επιπλοποιείο, αρτοποιείο, υποδηματοποιείο

και *-ποιητος* → χειροποίητος, αχρησιμοποίητος

Συμπληρώστε τα κενά στις προτάσεις χρησιμοποιώντας σύνθετες λέξεις του ρήματος «ποιώ» που υπάρχουν στον παραπάνω πίνακα.

- Οι συμβουλές του ..... για το πώς θα πάρουμε την αντιβίωση ήταν πολύτιμες.
- Τα κουλουράκια που πήραμε από το ..... του κυρ Σπύρου μάς άρεσαν πάρα πολύ.
- Τα περσικά ..... χαλιά είναι τα πιο ακριβά στον κόσμο.

Ένθετο περιοδικό Κ, εφημερίδα *Η Καθημερινή*, 25/02/07

Σκουπίδια στη θάλασσα

Σκουπίδια που... ταξιδεύουν!

Το νερό των θαλασσών κυκλοφορεί συνεχώς κι έτσι μεταφέρει τα σκουπίδια που ρίχνονται σ' αυτές σε μεγάλες αποστάσεις. Το αποτέλεσμα είναι ότι οι ακτές ακόμα και των πιο απομακρυσμένων νησιών είναι γεμάτες σκουπίδια.

Τη δεκαετία του 1990 σε μια έρευνα στις παραλίες του ακατοίκητου νησιού Ντούσι, ενός από τα πιο απομονωμένα μέρη του κόσμου, 4.500 χλμ. μακριά από τις ακτές της Νότιας Αμερικής, βρέθηκαν χιλιάδες σκουπίδια, από πλαστικά παιχνίδια μέχρι φιάλες αερίου. Τα σκουπίδια στη θάλασσα δεν είναι μόνο μια πολύ άσχημη εικόνα, αλλά και απειλή για τη θαλάσσια ζωή.

David Burnie, *Ο πλανήτης σε κίνδυνο*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004 (διασκευή)

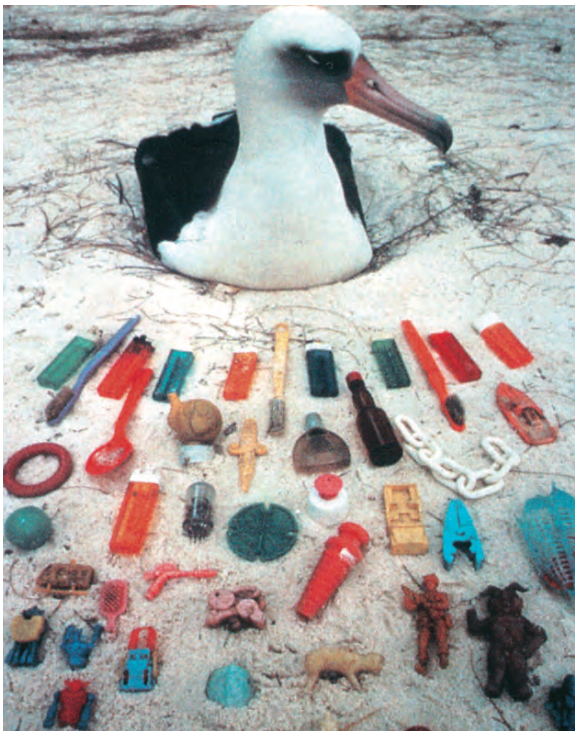

Εκπαιδευτικό πακέτο «Μεσόγειος Θάλασσα, Πηγή ζωής», εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα, 2002

Πλαστικά σκουπίδια που βρέθηκαν μέσα στη φωλιά ενός πουλιού. Τα είχε ψαρέψει για να τη φτιάξει με αυτά.

Η θαλάσσια χελώνα και η πλαστική σακούλα

Μια θαλάσσια χελώνα κολυμπάει κάπου στη Μεσόγειο. Βλέπει τον αγαπημένο της μεζέ, μια λαχταριστή τσούχτρα, να επιπλέει στην επιφάνεια. Δυστυχώς, η «τσούχτρα» είναι μια πλαστική σακούλα σαν αυτές που πολλές φορές βλέπουμε πεταμένες στην παραλία. Η χελώνα, όμως, δεν μπορεί να καταλάβει τη διαφορά και αν την καταπιεί κινδυνεύει η ζωή της.

Εκπαιδευτικό πακέτο «Μεσόγειος Θάλασσα, Πηγή ζωής», εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα, 2002

1. Συζητήστε στην τάξη πώς μπορείτε να προστατέψετε τα ζώα της θάλασσας και το περιβάλλον που ζούνε.

- Γιατί τα ζώα της θάλασσας τρώνε σκουπίδια (πλαστικά, καπάκια από κουτιά αναψυκτικών, φελλούς); Τι μπορεί να πάθουν όταν τα φάνε;
- Πώς νομίζετε ότι βρέθηκε η πλαστική σακούλα στη θάλασσα;
- Τι μπορείτε να κάνετε ώστε τα ζώα της θάλασσας να μην τρώνε σκουπίδια;
- Αν ξεχάσετε ένα πλαστικό μπουκάλι στην παραλία, τι μπορεί να συμβεί; Τι μπορεί να συμβεί αν ξεχάσετε μια μπανάνα;

2. Σε ένα περιοδικό διαβάσαμε την παρακάτω είδηση:

Εθνικό θαλάσσιο πάρκο Ζακύνθου

Υπογράφηκε τελικά το Προεδρικό Διάταγμα, σύμφωνα με το οποίο δημιουργείται στη Ζάκυνθο το πρώτο Εθνικό Πάρκο για την προστασία της θαλάσσιας χελώνας.

Το πάρκο θα είναι μια μοναδική ευκαιρία τόσο για την προστασία της θαλάσσιας ζωής όσο και για μια ανάπτυξη διαφορετικής μορφής της Ζακύνθου.

Περιοδικό *Οιωνός*, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, τεύχος 13ο (διασκευή)

Natura 2000, ΥΠΕΧΩΔΕ, εκδ. ORION, Αθήνα, 2004

- Διαβάστε στο παρακάτω κείμενο ποιες μπορεί να είναι οι συνέπειες της δημιουργίας ενός τέτοιου πάρκου σε ένα μικρό νησί του Αιγαίου:

Σε ένα μικρό νησί του Αιγαίου έχει γίνει πρόταση από μια περιβαλλοντική οργάνωση να δημιουργηθεί Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο επειδή ο φυσικός πλούτος της γύρω θάλασσας είναι πολύ σημαντικός.

Έτσι, σε κάποιες περιοχές του πάρκου θα απαγορευτεί το ψάρεμα όπως και οποιαδήποτε τουριστική δραστηριότητα. Οι ψαράδες και οι κάτοικοι του νησιού που ασχολούνται με τον τουρισμό (έμποροι τουριστικών ειδών, ιδιοκτήτες ενοικιαζόμενων δωματίων και εστιατορίων) είναι αναστατωμένοι.

Οι υπεύθυνοι για τη δημιουργία του πάρκου γνωρίζουν ότι, χωρίς τη συνεργασία των κατοίκων, το πάρκο ποτέ δεν θα μπορέσει να λειτουργήσει σωστά.

Εκπαιδευτικό πακέτο «Μεσόγειος Θάλασσα, Πηγή ζωής», εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα, 2002 (διασκευή)

- Συζητήστε στην τάξη ποια μπορεί να είναι τα θετικά και τα αρνητικά αποτελέσματα της δημιουργίας ενός τέτοιου πάρκου στη ζωή αυτού του νησιού. Χωριστείτε σε τρεις ομάδες:

α) στους υπεύθυνους για τη δημιουργία του πάρκου που πρέπει να πείσουν ότι το πάρκο, εκτός από το περιβάλλον, θα ωφελήσει και τους ίδιους τους κατοίκους,

β) στους ψαράδες που κατοικούν στο νησί και διαμαρτύρονται ότι θα χάσουν τη δουλειά τους,

γ) στους κατοίκους του νησιού που ασχολούνται με τον τουρισμό.

Έχετε δέκα λεπτά χρόνο για να βρείτε σαν ομάδα τα κατάλληλα επιχειρήματα ώστε να πείσετε τους άλλους ότι η άποψή σας είναι η πιο σωστή.

Αξιολογώ τη συζήτηση

Απαντώ στις ερωτήσεις	λίγο	αρκετά	πολύ
Πόσο καλά προετοιμάστηκε η ομάδα σου για τη συζήτηση;			
Είσαι ευχαριστημένος από τις προτάσεις που έκανες στην ομάδα σου;			
Η ομάδα σου πέτυχε να πείσει τους άλλους;			
Ήταν πειστικά τα επιχειρήματα των άλλων ομάδων;			
Ήταν ενδιαφέρουσα η συζήτηση που έγινε μεταξύ των ομάδων;			

Γράψτε σε λίγες γραμμές ποιο ήταν το πιο πειστικό επιχείρημα.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Αν συμπληρώσετε τα γράμματα που λείπουν στις παρακάτω λέξεις, θα διαβάσετε κάποια από τα προβλήματα που μπορούν να δημιουργήσουν τα σκουπίδια στη θαλάσσια ζωή:

Τα σκουπίδια δεν είναι μόνο μια άσχ__μη εικόνα στ__ς παραλίες αλλά και μια απ__λή για τη θαλάσσια ζ__ή. Το νερό μπορεί να τα μεταφέρει ακόμα και σε πολ__ απομακρ__σμένα μέρ__ που δεν κατ__κούνται από ανθρ__πους.

Από τις παρακάτω λέξεις ξεχωρίστε τις λέξεις που έχουν σχέση με το περιβάλλον και γράψτε τες στον κάδο ανακύκλωσης:

κίνδυνος-κινδυνεύω, περιβάλλον-περιβαλλοντικός, -ή, -ό, μόλυνση-μολύνω, ποίημα, ανακοίνωση, προστασία-προστατεύω, βράδυ-βράδια-βραδιάζω, ανακυκλώνω-ανακύκλωση, χρησιμοποιώ, αχρησιμοποίητος, -η, -ο, χειροποίητος, -η, -ο, βιότοπος, θαλάσσιο πάρκο, απειλεί, απειλή

Λέξεις που έχουν σχέση με το περιβάλλον

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Πίνακας Αυτοαξιολόγησης

Για να δω τι έμαθα...

Σημειώνω ένα ✓ στο αντίστοιχο κουτάκι

Σ' αυτή την ενότητα έμαθα:	Χρειάζομαι ακόμα βοήθεια	Μπορώ μόνος μου	Μπορώ να βοηθήσω τον συμμαθητή μου
Να χρησιμοποιώ ουσιαστικά σε πτώση γενική για να συμπληρώνω άλλα ουσιαστικά μέσα στην πρόταση.			
Να κλίνω σωστά τα προπαροξύτονα αρσενικά ουσιαστικά σε -ος.			
Να βρίσκω ρήματα που παράγονται από ουσιαστικά και επίθετα.			
Να γράφω μια επιστολή σε επίσημο και σε φιλικό ύφος.			
Να ξεχωρίζω τα οριστικά άρθρα από τους αδύνατους τύπους των προσωπικών αντωνυμιών.			
Να διακρίνω τις απλές από τις σύνθετες προτάσεις.			
Να υποστηρίζω την άποψή μου με επιχειρήματα.			

Η Ραλλού σάς προτείνει...

Αυτζής Μερκούριος, *Ουρανοκαμώματα,* εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2000.

Εκπαιδευτικό πακέτο «Μεσόγειος Θάλασσα, Πηγή ζωής», εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα, 2002.

Μολυβιάτης Νίκος, *Μαθήματα στο Πράσινο,* εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 1998.

Πάλμερ Τζ. Σειρά: *Ανακύκλωση,* εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 1990.

Σακελλαρίου Χάρης, *Ο θυμός του Ποσειδώνα,* εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1991.

Σακκά-Νικολακοπούλου Νίνα, *Χτίζοντας το σχολείο του αύριο,* εκδ. Φυτράκης, Αθήνα, 2004.

Χόλλαντ Μπ. και Λούκας Χ., *Φροντίστε τον πλανήτη μας,* εκδ. Μίνωας, Αθήνα, 1991.

Ψαραύτη Λίτσα, *Ανάσες και ψίθυροι του δάσους,* εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1984.

David B., *Ο πλανήτης σε κίνδυνο,* εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004.

The earthworks group, *50 απλά πράγματα που μπορούν να κάνουν τα παιδιά για να σώσουν τη Γη,* εκδ. «Το ΠΟΝΤΙΚΙ», Αθήνα, 1990, μετάφραση Ρούσσος Βρανάς.

Ανθολόγιο: **Μάνος Κοντολέων,** *Το πορτοκάλι και μια πλιαχτίδα*

5 Ενότητα

Ασφαλώς... κυκλοφορώ

Σ' αυτή την ενότητα

- Θα μάθουμε:
  - Να δίνουμε οδηγίες με διαφορετικούς τρόπους.
  - Να περιγράφουμε με λεπτομέρειες ένα περιστατικό.

- Θα μάθουμε επίσης:
  - Με ποιες εγκλίσεις δίνουμε οδηγίες.
  - Να κλίνουμε ουδέτερα ουσιαστικά σε -μα.
  - Να φτιάχνουμε τις οικογένειες των λέξεων «δρόμος» και «τροχός».

- Θα γνωρίσουμε:
  - Τα Πάρκα Κυκλοφοριακής Αγωγής.
  - Σήματα της Τροχαίας.

... και όλα αυτά μαθαίνοντας να κυκλοφορούμε με ασφάλεια!

Μάθημα Κυκλοφοριακής Αγωγής

Την ιστορία διηγείται ο Νικόλας, μαθητής σε ένα δημοτικό σχολείο στη Γαλλία.

Μερικές φορές, καθώς πηγαίνουμε στο σχολείο, συναντιόμαστε στον δρόμο με πολλούς φίλους και σπάμε πολλή πλάκα. Χαζεύουμε τις βιτρίνες, βάζουμε τρικλοποδιές ο ένας στον άλλο ή ρίχνουμε τις τσάντες των άλλων κάτω. Κάποια στιγμή, όμως, καταλαβαίνουμε πως έχει περάσει η ώρα και τρέχουμε σαν τρελοί για να 'μαστε στην ώρα μας στο σχολείο. Έτσι έγινε και σήμερα το πρωί με τον Αλσέστ, τον Εντ, τον Ρούφους και τον Κλοτέρ, που μένουν στη γειτονιά μου.

Τρέχαμε σαν παλαβοί διασχίζοντας τον δρόμο, για να προλάβουμε να μπούμε στο σχολείο αφού το κουδούνι είχε ήδη χτυπήσει.

Μετά το διάλειμμα, την τελευταία ώρα του μαθήματος, η δασκάλα μας είπε:

— Παιδιά, δε θα κάνουμε Γραμματική, όπως λέει το πρόγραμμα... γιατί συνέβη κάτι πολύ σοβαρό. Ο τροχονόμος, υπεύθυνος για την κυκλοφορία έξω από το σχολείο μας, μόλις ήρθε κι έκανε παράπονα στον κύριο Διευθυντή. Είπε πως διασχίζατε τον δρόμο σαν άγρια θηρία τρέχοντας και κάνοντας παλαβομάρες, βάζοντας έτσι σε κίνδυνο τη ζωή σας. Πρέπει να σας πω πως κι εγώ η ίδια σας έχω δει πολλές φορές να τρέχετε σαν τρελοί στον δρόμο. Έτσι λοιπόν για το καλό σας, ο κύριος Διευθυντής μού ζήτησε να σας κάνω ένα μάθημα Κυκλοφοριακής Αγωγής.

— Μπορεί κάποιος από σας να μου πει τι σημαίνει Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας;

Ο Ανιάν, ο Μεξάν, ο Ιωακείμ, εγώ κι ο Ρούφους σηκώσαμε το χέρι.

— Για λέγε, Μεξάν, είπε η δασκάλα.

— Ο Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας, είπε ο Μεξάν, είναι ένα μικρό βιβλίο που μοιράζουν στις σχολές οδήγησης και πρέπει να το μάθει κανείς απ' έξω, για να πάρει άδεια οδήγησης.

— Πολύ σωστά. Ο Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας είναι το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά για την ασφάλεια όσων βρίσκονται στον δρόμο. Όχι μόνο των οδηγών, αλλά και των πεζών. Για να γίνεις ένας καλός οδηγός, πρέπει πρώτα να γίνεις και σωστός πεζός. Κι αν δεν κάνω λάθος, φαντάζομαι ότι όλοι σας θα θέλατε να γίνετε καλοί οδηγοί, έτσι δεν είναι; Λοιπόν, για να δούμε... ποιος θα μας πει, ποιες προφυλάξεις πρέπει να πάρει κανείς για να περάσει έναν δρόμο;

Η δασκάλα πήγε στον πίνακα κι έκανε ένα σχέδιο με τέσσερις γραμμές που διασταυρώνονταν.

— Αυτό είναι ένα σταυροδρόμι, μας εξήγησε η δασκάλα. Για να το διασχίσετε, πρέπει να περάσετε από τις διαβάσεις των πεζών, εδώ... εδώ... εδώ... κι εδώ. Αν υπάρχει τροχονόμος εκεί, οφείλετε να περιμένετε να σας κάνει σήμα να περάσετε. Αν υπάρχουν φανάρια, τότε πρέπει να περάσετε τη διάβαση, όταν ανάψει το πράσινο για σας. Σε όλες τις περιπτώσεις, οφείλετε να κοιτάτε δεξιά κι αριστερά, προτού να διασχίσετε έναν δρόμο και, κυρίως, να μην τρέχετε ποτέ, μα ποτέ.

Ξαφνικά χτύπησε το κουδούνι. Σηκωθήκαμε με φόρα να φύγουμε, αλλά η δασκάλα μας είπε:

— Μη βιάζεστε, μη βιάζεστε! Κατεβείτε ήρεμα και θέλω να σας δω να περνάτε τον δρόμο. Να δούμε αν το μάθημα έπιασε τόπο.

Βγήκαμε από το σχολείο μαζί με τη δασκάλα μας κι ο τροχονόμος, όταν μας είδε, χαμογέλασε. Σταμάτησε τα αυτοκίνητα και μας έκανε σήμα να περάσουμε.

— Πηγαίνετε, παιδιά, μας είπε η δασκάλα. Και χωρίς τρεχαλητά! Σας βλέπω από εδώ όλους.

Διασχίσαμε λοιπόν τον δρόμο πολύ ήσυχα, ο ένας πίσω από τον άλλον κι όταν φτάσαμε στην άλλη πλευρά του δρόμου, είδαμε τη δασκάλα που μιλούσε χαμογελαστή με τον τροχονόμο στο πεζοδρόμιο και τον κύριο Διευθυντή που μας παρατηρούσε από το παράθυρο του γραφείου του.

— Πολύ καλά! Μπράβο σας! φώναξε η δασκάλα. Ο κύριος τροχονόμος κι εγώ είμαστε πολύ ευχαριστημένοι από σας. Γεια σας, παιδιά μου.

Και τότε ορμήσαμε όλοι και ξαναπεράσαμε τον δρόμο τρέχοντας, για να χαιρετήσουμε από κοντά τη δασκάλα μας!

Σαμπέ - Γκοσινί, *Ο μικρός Νικόλας έχει προβλήματα*,
εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα, 2000 (διασκευή)

1. α) Κυκλώστε με κόκκινο χρώμα τον αριθμό που βρίσκεται μπροστά από κάθε σωστή απάντηση.

- Τα παιδιά έτρεχαν σαν τρελά στον δρόμο γιατί...
  1) έκαναν αγώνες ποιο παιδί θα φτάσει πρώτο στο σχολείο.
  4) είχε περάσει η ώρα για το σχολείο.
  8) ήξεραν πολύ καλά τον δρόμο για το σχολείο.

- Η τάξη του Νικόλα δεν έκανε σήμερα «Γραμματική» γιατί...
  3) το πρόγραμμα έλεγε «Κυκλοφοριακή Αγωγή».
  6) ο τροχονόμος ζήτησε να κάνουν ένα μάθημα Κυκλοφοριακής Αγωγής.
  5) ο διευθυντής ζήτησε να κάνουν ένα μάθημα Κυκλοφοριακής Αγωγής.

- Ο Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας είναι...
  7) ένα σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά πεζών και οδηγών στον δρόμο.
  2) ένα σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των οδηγών.
  8) ένα μικρό βιβλιαράκι που το μαθαίνει μόνο όποιος θέλει να γίνει οδηγός.

- Για να διασχίσουμε έναν δρόμο...
  3) τρέχουμε γρήγορα απέναντι μόλις ανάψει το πράσινο για τους πεζούς.
  8) ακόμα κι αν ανάψει το πράσινο για τους πεζούς, πάντα κοιτάμε δεξιά και αριστερά και ποτέ δεν τρέχουμε.
  6) περιμένουμε να έρθει ο τροχονόμος.

β) Αν κυκλώσατε τις σωστές απαντήσεις, θα βρείτε τους αριθμούς που αντιστοιχούν στα παιδιά που δεν τηρούν τον ΚΟΚ στην παρακάτω εικόνα.

Παιδαγωγικό υλικό οδικής ασφάλειας «Ο δρόμος και εγώ», Renault και MAVA Α.Ε., 2002

2. Βρείτε στο κείμενο τις οδηγίες που δίνει η δασκάλα για το πώς πρέπει τα παιδιά να περάσουν με ασφάλεια ένα σταυροδρόμι.

Όταν η δασκάλα ζήτησε από κάποιο παιδί να επαναλάβει τις οδηγίες, ο Εντ δέχτηκε με χαρά. Γράψτε τι είπε ο Εντ στην τάξη αρχίζοντας έτσι: «Για να το διασχίσουμε, πρέπει να .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Όταν ο Μεξάν απάντησε στην ερώτηση της δασκάλας: «τι σημαίνει Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας», αυτή του είπε: «Πολύ σωστά».

- Τι παρατηρείτε στην απάντηση της δασκάλας; Υπάρχει σε αυτή την πρόταση ρήμα, υποκείμενο, αντικείμενο;

> Η πρόταση στην οποία λείπει το ρήμα, το υποκείμενο ή το κατηγορούμενο, επειδή εννοούνται εύκολα, λέγεται **ελλειπτική.**

Έτσι, αντί η δασκάλα να πει στα παιδιά:

«Παρακαλώ να κάνετε ησυχία», είπε: «Ησυχία!».

- Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν στις παρακάτω ελλειπτικές προτάσεις του κειμένου ώστε οι προτάσεις να είναι ολοκληρωμένες.

— Πολύ καλά! .....

— Όχι μόνο των οδηγών, αλλά και των πεζών. .....

.....

— Και χωρίς τρεχαλητά! .....

4. Ο τροχονόμος συμβούλεψε τα παιδιά της τάξης που περίμεναν ανυπόμονα να περάσουν τον δρόμο: «Όταν βρισκόμαστε σε ένα σταυροδρόμι και θέλουμε να περάσουμε απέναντι, περνάμε μόνο μέσα από τη διάβαση των πεζών. Περιμένουμε στο πεζοδρόμιο μέχρι να ανάψει το πράσινο φανάρι για τους πεζούς. Πριν διασχίσουμε τον δρόμο, κοιτάζουμε δεξιά και αριστερά, ακόμα και αν είναι μονόδρομος».

- Βρείτε και υπογραμμίστε τις σύνθετες λέξεις που χρησιμοποίησε ο τροχονόμος με τη λέξη **«δρόμος»**. Γράψτε τες στις τρεις πρώτες γραμμές του πίνακα στην αντίστοιχη στήλη.

- Κάντε το ίδιο και με τις υπόλοιπες σύνθετες λέξεις που υπάρχουν στον πίνακα.

Σύνθετη λέξη	Α' συνθετικό	Β' συνθετικό
αυτοκινητόδρομος		
σιδηρόδρομος		
αεροδρόμιο		
ιππόδρομος		
χωματόδρομος		
ποδηλατόδρομος		

5. Βρείτε τον πιο ασφαλή δρόμο για το σχολείο.

- Κάντε ένα σχέδιο στον πίνακα με το σχολείο σας και τους τριγύρω του δρόμους, όπως έκανε η δασκάλα του Νικόλα. Συζητήστε πώς μπορείτε να έρθετε στο σχολείο όχι από τον πιο σύντομο αλλά από τον πιο ασφαλή δρόμο.
- Δουλέψτε σε ομάδες παιδιών που μένουν στην ίδια γειτονιά. Σχεδιάστε τη διαδρομή που κάνετε κάθε πρωί από το σπίτι για το σχολείο. Συζητήστε ποια είναι τα πιο επικίνδυνα σημεία σ' αυτή τη διαδρομή.

6. Συμπληρώστε το σταυρόλεξο.

1. Τα αρχικά του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας.
2. Πριν διασχίσουμε έναν δρόμο, παίρνουμε ....
3. Οι σωστοί πεζοί γίνονται και καλοί ....
4. Ρυθμίζει την κυκλοφορία.
5. Τα φανάρια ρυθμίζουν την .... πεζών και οδηγών.
6. Υπάρχουν πολλές στα σταυροδρόμια.
7. Κοιτάζουμε δεξιά κι αριστερά για να διασχίσουμε με .... έναν δρόμο.

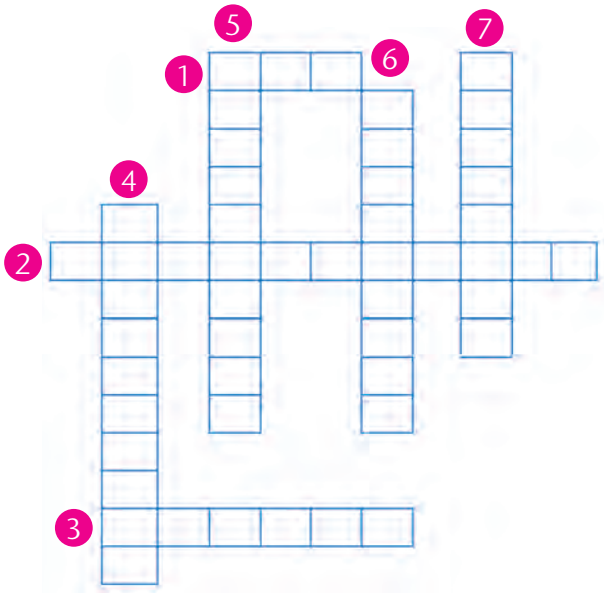

Ο Σωτήρης μάς δείχνει μερικούς από τους κανόνες που θα μας κάνουν να αισθανόμαστε πιο ασφαλείς στον δρόμο. Προσπαθήστε να διαβάσετε το παρακάτω κείμενο!

Στον δρόμο με τον Σωτήρη

Ο που θα μας ξεναγήσει στον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, διάβασε το πολλές φορές. Και το ξαναδιαβάζει κάθε φορά που του γεννιούνται νέες απορίες. Τώρα, είτε περπατάει στον δρόμο είτε είναι μέσα στο αυτοκίνητο είτε καβαλάει κινδυνεύει λιγότερο. Ξεκινάει την ξενάγηση λέγοντάς μας ότι πρέπει να περπατάμε πάντα στο και όχι στον δρόμο. Διασχίζουμε τον δρόμο πάντα από τη αφού κοιτάξουμε καλά αριστερά και δεξιά και δούμε ότι δεν έρχεται κανένα αυτοκίνητο. Φυσικά, όταν υπάρχει περνάμε όταν είναι πράσινο για τους πεζούς. Ποτέ όταν είναι κόκκινο! Μέσα στο καθόμαστε πάντα στο πίσω κάθισμα (είναι το πιο ασφαλές σημείο του αυτοκινήτου), δεμένοι με τη ζώνη ασφαλείας. Φτάνοντας στον προορισμό μας, ανοίγουμε την πόρτα προσεκτικά, αφού κοιτάξουμε γύρω μας. Όταν οδηγούμε το ποδήλατό μας, σταματάμε στο και στις διαβάσεις κοιτάζουμε προσεκτικά αν υπάρχουν πεζοί στον δρόμο. Όταν στρίβουμε σε δρόμο που έχει στην αρχή διάβαση πεζών, δίνουμε πάντα προτεραιότητα στους πεζούς. Φυσικά, οδηγούμε πάντα προς την κατεύθυνση που κυκλοφορούν και τα άλλα οχήματα στον συγκεκριμένο δρόμο. Ποτέ . Πάνω στο ποδήλατό μας δε φοράμε ακουστικά, δεν κρατάμε πράγματα που μας εμποδίζουν, έχουμε και τα δυο χέρια στο τιμόνι, δε μεταφέρουμε άλλους επιβάτες, σταματάμε την οδήγηση όταν ζαλιζόμαστε και νιώθουμε κουρασμένοι. Το ποδήλατό μας, δε, είναι πάντα σε άριστη κατάσταση. Το βράδυ ανάβουμε λευκό ή κίτρινο φως μπροστά και κόκκινο και αντανακλαστικά πίσω. Εννοείται πως ακολουθούμε τις υποδείξεις των και ξέρουμε καλά τις βασικές πινακίδες στον δρόμο.

Φυλλάδιο οδικής κυκλοφορίας του σωματείου «Αντιμετώπιση παιδικού τραύματος», παιδική εφημερίδα της *Καθημερινής, Οι Ερευνητές πάνε παντού,* 23/10/2004

1. Δυσκολευτήκατε; Ο Σωτήρης για να σας βοηθήσει σας δείχνει τις λέξεις που είναι κρυμμένες πίσω από τις εικόνες. Αντικαταστήστε τις εικόνες με τις αντίστοιχες λέξεις για να διαβάσετε το κείμενο πιο εύκολα.

κόκκινο φανάρι, ποδήλατο, διάβαση, αυτοκίνητο, ανάποδα, φυλλάδιο οδικής κυκλοφορίας, πεζοδρόμιο, σχολικών τροχονόμων, φως, φανάρι

2. Στον Σωτήρη, εκτός από τον ΚΟΚ, αρέσουν πολύ τα κόμικς. Κάθε εβδομάδα **διαβάζει** τουλάχιστον ένα. Εκείνος όμως θα ήθελε **να διαβάζει** τουλάχιστον ένα κάθε μέρα. Η μητέρα του δε συμφωνεί και δε σταματάει να του λέει: «**διάβαζε**, παιδάκι μου, και κανένα λογοτεχνικό!».

Βρείτε σε ποια έγκλιση βρίσκεται το ρήμα **«διαβάζω»** στις παραπάνω προτάσεις ανάλογα με αυτό που φανερώνει κάθε φορά.

Συμβουλευτείτε πρώτα τον παρακάτω πίνακα.

Υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι να χρησιμοποιούμε ένα ρήμα ανάλογα μ' αυτό που φανερώνει κάθε φορά:

- Όταν θέλουμε να δείξουμε ότι κάτι είναι βέβαιο ή πραγματικό, τότε χρησιμοποιούμε την **οριστική**.
- Όταν θέλουμε να δείξουμε κάτι που επιθυμούμε ή περιμένουμε να γίνει, τότε χρησιμοποιούμε την **υποτακτική**.
- Όταν θέλουμε να παρακαλέσουμε, να προτρέψουμε ή να διατάξουμε κάποιον να κάνει κάτι, τότε χρησιμοποιούμε την **προστακτική**.

Η οριστική, η υποτακτική και η προστακτική είναι οι **εγκλίσεις του ρήματος**.

Ας δούμε πώς κλίνεται το ρήμα «διαβάζω» στην οριστική του ενεστώτα, στην εξακολουθητική υποτακτική και στην εξακολουθητική προστακτική:

Ενεργητική φωνή				
		Οριστική Ενεστώτα	**Εξακολουθητική Υποτακτική**	**Εξακολουθητική Προστακτική**
Ενικός αριθμός	1ο πρόσωπο: **εγώ**	διαβάζ**ω**	(να) διαβάζ**ω**	–
	2ο πρόσωπο: **εσύ**	διαβάζ**εις**	(να) διαβάζ**εις**	διάβαζ**ε**
	3ο πρόσωπο: **αυτός**	διαβάζ**ει**	(να) διαβάζ**ει**	–
Πληθυντικός αριθμός	1ο πρόσωπο: **εμείς**	διαβάζ**ουμε**	(να) διαβάζ**ουμε**	–
	2ο πρόσωπο: **εσείς**	διαβάζ**ετε**	(να) διαβάζ**ετε**	διαβάζ**ετε**
	3ο πρόσωπο: **αυτοί**	διαβάζ**ουν**(**ε**)	(να) διαβάζ**ουν**(**ε**)	–

3. Οι οδηγίες που σας έδειξε ο Σωτήρης είναι για να κυκλοφορείτε με ασφάλεια όταν είστε πεζοί, επιβάτες σε αυτοκίνητο ή ποδηλάτες.

- Βρείτε στο κείμενο τις οδηγίες που έδωσε ο Σωτήρης για τους πεζούς. Σε ποια έγκλιση βρίσκονται τα ρήματα που χρησιμοποιεί; .....
- Γράψτε τώρα τις οδηγίες για τους πεζούς χρησιμοποιώντας την υποτακτική έγκλιση. Ξεκινήστε κάθε οδηγία με τις λέξεις ***να*** ή ***να μην***.

Πεζοί, **να περπατάτε** πάντα στο πεζοδρόμιο. Όχι στον δρόμο!

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Αν θέλετε, μπορείτε να γράψετε και τους υπόλοιπους κανόνες σε χρωματιστά χαρτόνια και να τους βάλετε στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου σας.

4. Μια μέρα ο ξεχασιάρης Άρης έκανε βόλτα στην πόλη. Ο Σωτήρης, που τον παρακολουθούσε, είδε ότι ήταν πολύ απρόσεκτος. Έτσι, τον σταμάτησε σε κάποιο φανάρι και του ξαναείπε τους κανόνες για τους πεζούς με αυστηρό τρόπο.
Γράψτε τα λόγια του Σωτήρη.

Άρη, **περπάτα** πάντα στο πεζοδρόμιο. Όχι στον δρόμο!

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Οδηγίες μπορούμε να δώσουμε με:

- την **προστακτική**, π.χ. **σταματάτε** πάντα στο κόκκινο φανάρι
- την **υποτακτική**, π.χ. **να σταματάτε** πάντα στο κόκκινο φανάρι
  αλλά και με
- την **οριστική**, π.χ. **σταματάμε** πάντα στο κόκκινο φανάρι

5. Μετά το μάθημα της Κυκλοφοριακής Αγωγής, οι μαθητές της Δ' τάξης αποφάσισαν να φτιάξουν καρτέλες με οδηγίες του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας και να τις μοιράσουν στους μαθητές των άλλων τάξεων.

Βοηθήστε τους να συμπληρώσουν τα γράμματα που λείπουν από τις καρτέλες.

Η Ραλλού σάς θυμίζει πώς γράφονται σωστά τα ρήματα στην προστακτική:

-είτε, π.χ. προσπαθώ → προσπαθ**είτε**
-είτε, π.χ. λύνομαι → λυθ**είτε**
-ήστε, π.χ. απαντώ → απαντ**ήστε** και
-ίστε, π.χ. σκουπίζω → σκουπ**ίστε**

Σταματ...στε στην άκρη του πεζοδρομίου και ελέγξτε τον δρόμο.

Αν συναντήσετε εμπόδιο στον δρόμο, κατεβ...τε από το ποδήλατο και κυκλοφορ...στε πεζός.

Ακολουθ...τε πάντα τις υποδείξεις των σχολικών τροχονόμων.

Όταν ο δρόμος είναι ελεύθερος, διασχ...στε τον κάθετα.

Δεθ...τε με τη ζωή! Φοράτε πάντα ζώνη ασφαλείας στο αυτοκίνητο.

Βρ... τε ένα ασφαλές σημείο για να διασχίσετε έναν δρόμο με μεγάλη κυκλοφορία.

Ένα αλλιώτικο Πάρκο!

Οι μαθητές στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής

Ο Δήμος Καρπενησίου, στο πλαίσιο της «Ευρωπαϊκής Εβδομάδας Μετακίνησης», διοργανώνει επίσκεψη μαθητών των δημοτικών σχολείων στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής του Δήμου.

Η επίσκεψη πραγματοποιείται σήμερα, Τετάρτη 22 Σεπτεμβρίου 2004, στο συγκεκριμένο Πάρκο. Στόχος της επίσκεψης είναι η ενημέρωση των μαθητών σε θέματα οδικής συμπεριφοράς και οδικής ασφάλειας.

Τα παιδιά περιμένουν με ανυπομονησία τη συγκεκριμένη μέρα, αφού θα διασκεδάσουν και θα μάθουν ταυτόχρονα σημαντικούς κανόνες οδικής συμπεριφοράς.

www.evrytanika.gr/0081-0100/0097/reportaz.htm (διασκευή)

Πάρκα Κυκλοφοριακής Αγωγής

Το Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής έχει σχεδιαστεί και κατασκευαστεί με τέτοιο τρόπο που να μοιάζει με μια μικρή πόλη. Μια πόλη που δεν έχει κτίρια αλλά πλατείες, δρόμους, πεζοδρόμια, διαβάσεις, πινακίδες σήμανσης και φανάρια.

Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής Σερρών, www.e-view.gr/.../parko_kuklof_agogis.jpg

Το Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής είναι πραγματικά ένα σχολείο, όπου αρχικά οι μαθητές μαθαίνουν να κυκλοφορούν ως πεζοί στους δρόμους της πόλης.

Στον δρόμο όμως κυκλοφορούν και αυτοκίνητα, φορτηγά, δίκυκλα, ποδήλατα, τα οποία, για να μπορέσουν να κινηθούν χωρίς προβλήματα και με ασφάλεια, πρέπει να εφαρμόζουν κάποιους κανόνες. Αυτοί οι κανόνες αποτελούν τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας.

Στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής τα παιδιά μαθαίνουν πώς να κινούνται με ασφάλεια μέσα στην πόλη, πώς να περνούν έναν δρόμο από τη διάβαση ελέγχοντας αν υπάρχει κίνδυνος, πώς να κινούνται σε έναν δρόμο που δε διαθέτει πεζοδρόμιο και πώς να συμπεριφέρονται όταν είναι επιβάτες σ' ένα όχημα. Μαθαίνουν ακόμα να αναγνωρίζουν τις πινακίδες και τα σήματα στον δρόμο που ρυθμίζουν την κυκλοφορία πεζών και οχημάτων.

Τα παιδιά θα βρεθούν για λίγο στη θέση του οδηγού, έτσι ώστε να καταλάβουν πώς λειτουργεί ο οδηγός αλλά και πώς κινδυνεύει ο πεζός από τα οχήματα που κυκλοφορούν στον δρόμο.

Πάρκα Κυκλοφοριακής Αγωγής ΥΜΕ, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών, Ιούλιος 2002 (διασκευή)

1. Το πρώτο κείμενο είναι μια είδηση που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Τα Ευρυτανικά Νέα».

- Ποιος είναι ο τίτλος της είδησης;
- Σε τι αναφέρεται;
- Ποιες είναι οι βασικές πληροφορίες που μας δίνει;
- Σε ποιους απευθύνεται;

2. Οι μαθητές του δημοτικού σχολείου Πλατάνου (ενός χωριού της Αιτωλοακαρνανίας) σχεδιάζουν μια επίσκεψη στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής του Θέρμου. Η Ελένη υποστηρίζει ότι η επίσκεψη στο Πάρκο δεν είναι απαραίτητη, αφού στο χωριό τους δεν κυκλοφορούν πολλά αυτοκίνητα και τα παιδιά δεν κινδυνεύουν. Ο Τάσος όμως έχει διαφορετική άποψη και επιμένει ότι η επίσκεψη θα είναι πολύ χρήσιμη.

Αν συμφωνείτε με τον Τάσο, βοηθήστε τον να υποστηρίξει την άποψή του. Γράψτε στο τετράδιό σας δύο λόγους για τους οποίους πιστεύετε ότι η επίσκεψη στα Πάρκα Κυκλοφοριακής Αγωγής είναι χρήσιμη για όλους τους μαθητές.

3. Ο Θοδωρής συμφωνεί με την άποψη του Τάσου, αλλά θεωρεί αυτή την επίσκεψη στο Θέρμο χρήσιμη και για έναν ακόμα λόγο. Γιατί εκεί υπάρχει ένα Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, όπου οργανώνονται πολλές δραστηριότητες για τα παιδιά (περιβαλλοντικά παιχνίδια, διαδρομές σε περιβαλλοντικά μονοπάτια κ.ά.).

Το Θέρμο ήταν το θρησκευτικό, πολιτικό και πολιτιστικό κέντρο των Αρχαίων Αιτωλών. Αναζητήστε πληροφορίες στην εγκυκλοπαίδεια και στο διαδίκτυο και βρείτε κι άλλα αξιοθέατα του Θέρμου. Συζητήστε με την ομάδα σας και ανακοινώστε στην τάξη αν το σχολείο του Πλατάνου θα μπορούσε να συνδυάσει την επίσκεψή του στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής του Θέρμου με την επίσκεψή του σε κάποιο από αυτά τα αξιοθέατα.

4. Η Ζωή δυσκολεύεται με τη λέξη «κυκλοφορία». Στην εφημερίδα διάβασε μερικούς τίτλους και δεν μπορεί να τους καταλάβει. Εξηγήστε στη Ζωή τη σημασία της λέξης «κυκλοφορία» σε καθέναν από τους παρακάτω τίτλους.

Συμβουλευτείτε το λεξικό σας.

- ✿ Η κυκλοφορία των λεωφορείων σήμερα θα διακοπεί από τις 10 π.μ. - 14 μ.μ.
- ✿ Όλοι περιμένουν με ανυπομονησία την κυκλοφορία του νέου της δίσκου.
- ✿ Η υγιεινή διατροφή κάνει καλό στην κυκλοφορία του αίματος.

Γράψτε τώρα και εσείς τρεις προτάσεις χρησιμοποιώντας τη λέξη «κυκλοφορία» κάθε φορά με διαφορετική σημασία.

.....

.....

.....

.....

.....

5. Υπογραμμίστε στο παρακάτω κείμενο τα ουδέτερα ανισοσύλλαβα ουσιαστικά που τελειώνουν σε -μα.

Στο Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής μαθαίνουν πώς να κινούνται σε έναν δρόμο που δε διαθέτει πεζοδρόμιο και πώς να συμπεριφέρονται όταν είναι επιβάτες σ' ένα όχημα. Μαθαίνουν ακόμα να αναγνωρίζουν τις ειδικές πινακίδες και τα σήματα στον δρόμο που ρυθμίζουν την κυκλοφορία πεζών και οχημάτων.

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομ.	το σήμα	τα σήματ**α**
Γεν.	του σήματ**ος**	των σημάτ**ων**
Αιτ.	το σήμα	τα σήματ**α**
Κλητ.	σήμα	σήματ**α**

Συμπληρώστε τα ουδέτερα ανισοσύλλαβα ουσιαστικά που λείπουν:

- Τα _____ (πρόγραμμα) Κυκλοφοριακής Αγωγής στα σχολεία είναι πολύ χρήσιμα για τα παιδιά.
- Η απροσεξία του οδηγού ήταν η αιτία του _____ (ατύχημα).
- Τα φανάρια ρυθμίζουν την κυκλοφορία _____ (όχημα) και πεζών.

6. Οι μαθητές στο Πάρκο της Κυκλοφοριακής Αγωγής έπρεπε να μάθουν καλά τα σήματα της Τροχαίας, για να μπορέσουν να κυκλοφορήσουν με ασφάλεια. Θέλετε να προετοιμαστείτε και εσείς για μια επίσκεψη στο πάρκο;

Η Ραλλού θα σας βοηθήσει να μάθετε τα πιο σημαντικά σήματα.

- Παρατηρήστε τα παρακάτω σήματα και συζητήστε στην τάξη:
  - Τι σημαίνουν;
  - Ποιος είναι ο ρόλος του σχήματος και του χρώματός τους;
- Αντιστοιχίστε κάθε σήμα με τη σημασία του.

Απαγορεύεται η είσοδος στα ποδήλατα

Ποδηλατόδρομος

Απαγορεύεται η δεξιά στροφή

Επικίνδυνη δεξιά στροφή

Κίνδυνος! Αφύλακτη σιδηροδρομική διάβαση

Μέγιστο όριο ταχύτητας πενήντα χλμ. την ώρα

Ρόδα είναι και γυρίζει

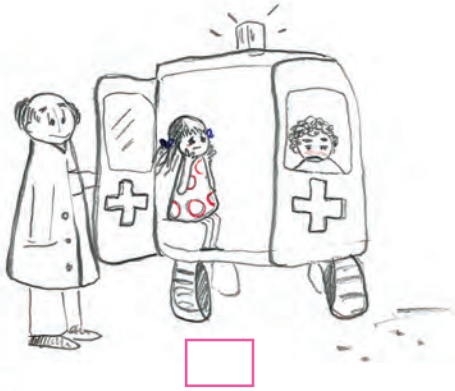

1. Ο Γρηγόρης, ο αδερφός της Σταματίας, είχε ένα ατύχημα.

Η Σταματία ήταν μπροστά στο ατύχημα. Ταράχτηκε πολύ και δε θυμάται με ποια σειρά ακριβώς έγιναν τα γεγονότα. Βοηθήστε τη βάζοντας στα κουτάκια τον σωστό αριθμό, ανάλογα με τη σειρά που νομίζετε ότι έγιναν τα γεγονότα.

2. Συζητήστε στην τάξη γι' αυτό το ατύχημα.

- Πότε και πού μπορεί να έγινε; Ποια ήταν η αιτία; Τι συνέπειες είχε; Τι ένιωσαν η Σταματία και ο αδερφός της;
- Δώστε έναν τίτλο σε κάθε σκίτσο.
- Διηγηθείτε στον διπλανό σας το περιστατικό που δείχνουν οι εικόνες.

Οι λέξεις στριμώχτηκαν στο φανάρι. Βοηθήστε τες να περάσουν μία μία τη διάβαση και γράψτε τες στην άλλη πλευρά του δρόμου.

τροχονόμοςτροχαίαπεζόςπεζόδρομοςπαίρνωπερνώατύχημαδιασχίζω
σταυροδρόμικυκλοφορίαΚυκλοφοριακήΑγωγήασφάλειαρυθμίζωυποχρεωτικός
διάβασηφυλλάδιομετακίνησηοδικόςπινακίδαδίκυκλαόχημααπαγορεύεται
ποδηλασίαποδηλατόδρομοςποδηλάτισσα

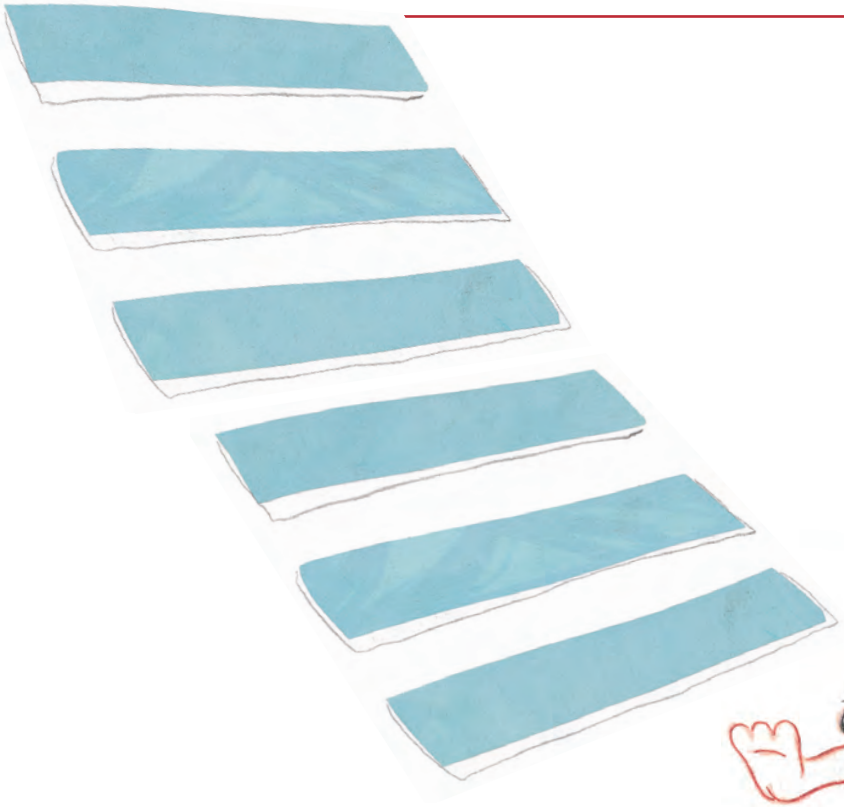

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Πίνακας Αυτοαξιολόγησης

Για να δω τι έμαθα...	Σημειώνω ένα ✓ στο αντίστοιχο κουτάκι		
Σ' αυτή την ενότητα έμαθα:	**Χρειάζομαι ακόμα βοήθεια**	**Μπορώ μόνος μου**	**Μπορώ να βοηθήσω τον συμμαθητή μου**
Να δίνω οδηγίες χρησιμοποιώντας διαφορετικές εγκλίσεις.			
Να διακρίνω ποιες προτάσεις είναι ελλειπτικές.			
Να κλίνω και να γράφω σωστά τα ρήματα στην εξακολουθητική υποτακτική και στην εξακολουθητική προστακτική.			
Να περιγράφω με λεπτομέρειες ένα περιστατικό.			
Να βρίσκω παράγωγες και σύνθετες λέξεις με τη λέξη «δρόμος» και τη λέξη «τροχός».			
Να ξεχωρίζω και να γράφω σωστά τις λέξεις: παίρνω-περνώ και παίζω-πεζός.			
Να αναγνωρίζω βασικά σήματα της Τροχαίας.			
Να κλίνω ουδέτερα ουσιαστικά ανισοσύλλαβα σε *-μα*.			

Η Ραλλού σάς προτείνει...

Σαμπέ - Γκοσινί, *Ο μικρός Νικόλας έχει προβλήματα*, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα, 2000.

Γρηγοριάδου-Σουρέλη Γαλάτεια, *Δρόμο παίρνω... δρόμο αφήνω*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1994.

Δεμάγκου Βασιλική, *Κυκλοφοριακή Αγωγή Ε' και Στ' Δημοτικού*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2003.

Χατζοπούλου Μανιώ, *Κυκλοφορώ με ασφάλεια στην πόλη*, εκδ. Friesland Hellas ΑΕΒΕ, Αθήνα, 1996.

Ανθολόγιο: **Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου,** *Η αιμοδοσία*

Πρόταση είναι μια οργανωμένη ακολουθία λέξεων που εκφράζει ένα νόημα (μια ιδέα, μια κατάσταση ή ένα γεγονός). Ξεκινάει με κεφαλαίο και τελειώνει σε τελεία (**.**), ερωτηματικό (**;**), θαυμαστικό (**!**) ή αποσιωπητικά (**...**)

Η πρόταση που αποτελείται από:

- μόνο ένα ρήμα
- ένα ρήμα και το υποκείμενό του
- ένα ρήμα, το υποκείμενό του και το αντικείμενό του
- ένα ρήμα, το υποκείμενό του και το κατηγορούμενο

λέγεται **απλή πρόταση.**

Η πρόταση που έχει ένα ρήμα και περισσότερα από ένα υποκείμενα, αντικείμενα ή κατηγορούμενα λέγεται **σύνθετη.** Αυτά χωρίζονται μεταξύ τους με κόμμα ή συνδέονται με τον σύνδεσμο «και».

Η πρόταση στην οποία λείπει το ρήμα, το υποκείμενο ή το κατηγορούμενο, επειδή εννοούνται εύκολα, λέγεται **ελλειπτική.**

Μέσα στην πρόταση, κάθε λέξη έχει έναν συγκεκριμένο ρόλο.

- Η λέξη που απαντά στην ερώτηση *«ποιος; ποια; ποιο; ποιοι; ποιες; ποια;»* και είναι σε πτώση ονομαστική είναι το **υποκείμενο** του ρήματος της πρότασης.
- Η λέξη που απαντά στην ερώτηση *«τι; ποιον; ποια; ποιο; ποιους; ποιες; ποια;»* και είναι σε πτώση αιτιατική είναι το **αντικείμενο** του ρήματος της πρότασης.
- Η λέξη που δίνει μια ιδιότητα στο υποκείμενο του ρήματος είναι το **κατηγορούμενο.** Το κατηγορούμενο βρίσκεται στην ίδια πτώση με το υποκείμενο του ρήματος, δηλαδή στην ονομαστική. Έτσι το ξεχωρίζουμε εύκολα από το αντικείμενο που είναι σε πτώση αιτιατική. Το κατηγορούμενο μπορεί να είναι: ουσιαστικό, επίθετο, μετοχή. Τα ρήματα που συνδέουν το υποκείμενο με το κατηγορούμενο λέγονται συνδετικά. Τέτοια ρήματα είναι: γίνομαι, φαίνομαι, είμαι, μοιάζω, διορίζομαι κτλ.

Τα ουσιαστικά

- Ανισοσύλλαβα ουσιαστικά λέμε τα ουσιαστικά που στον πληθυντικό έχουν μια παραπάνω συλλαβή, ενώ ισοσύλλαβα αυτά που έχουν στον ενικό και στον πληθυντικό τον ίδιο αριθμό συλλαβών. Τα ουδέτερα ανισοσύλλαβα ουσιαστικά έχουν μια συλλαβή παραπάνω και στη γενική του ενικού αριθμού.

	Ενικός αριθμός	**Πληθυντικός αριθμός**
Ονομ.	το σήμα	τα σήμα**τα**
Γεν.	του σήμα**τος**	των σημά**των**
Αιτ.	το σήμα	τα σήμα**τα**
Κλητ.	σήμα	σήμα**τα**

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
Ονομ.	ο ψαρ**άς**	ο σωλήν**ας**	οι ψαρά**δες**	οι σωλήν**ες**
Γεν.	του ψαρ**ά**	του σωλήν**α**	των ψαρά**δων**	των σωλήν**ων**
Αιτ.	τον ψαρ**ά**	τον σωλήν**α**	τους ψαρά**δες**	τους σωλήν**ες**
Κλητ.	ψαρ**ά**	σωλήν**α**	ψαρά**δες**	σωλήν**ες**

- Ορισμένα προπαροξύτονα ουσιαστικά σε -ος κατεβάζουν τον τόνο στην παραλήγουσα στη γενική του ενικού και στη γενική και αιτιατική του πληθυντικού αριθμού, π.χ. ο άνθρωπος.
- Κάποια άλλα διατηρούν τον τόνο στην προπαραλήγουσα σε όλες τις πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού αριθμού, π.χ. ο ανεμόμυλος.
- Κάποια άλλα μπορούν και να διατηρήσουν τον τόνο και να τον κατεβάσουν, π.χ. ο διάδρομος.

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
Ονομ.	ο **ά**νθρωπος	ο ανεμ**ό**μυλος	οι **ά**νθρωποι	οι ανεμ**ό**μυλοι
Γεν.	του ανθρ**ώ**που	του ανεμ**ό**μυλου	των ανθρ**ώ**πων	των ανεμ**ό**μυλων
Αιτ.	τον **ά**νθρωπο	τον ανεμ**ό**μυλο	τους ανθρ**ώ**πους	τους ανεμ**ό**μυλους
Κλητ.	**ά**νθρωπε	ανεμ**ό**μυλε	**ά**νθρωποι	ανεμ**ό**μυλοι

Τα επίθετα

Τα επίθετα περιγράφουν ένα χαρακτηριστικό των ουσιαστικών που συνοδεύουν. Έχουν τρία γένη, κλίνονται όπως τα ουσιαστικά και είναι πάντα στο ίδιο γένος, στον ίδιο αριθμό και στην ίδια πτώση με τα ουσιαστικά που συνοδεύουν.

	Ενικός αριθμός		
Ονομ.	ο πέτριν**ος** τοίχ**ος**	η πέτριν**η** σκάλ**α**	το πέτριν**ο** σπίτ**ι**
Γεν.	του πέτριν**ου** τοίχ**ου**	της πέτριν**ης** σκάλ**ας**	του πέτριν**ου** σπιτ**ιού**
Αιτ.	τον πέτριν**ο** τοίχ**ο**	την πέτριν**η** σκάλ**α**	το πέτριν**ο** σπίτ**ι**
Κλητ.	πέτριν**ε** τοίχ**ε**	πέτριν**η** σκάλ**α**	πέτριν**ο** σπίτ**ι**

Πληθυντικός αριθμός			
Ονομ.	οι πέτριν**οι** τοίχ**οι**	οι πέτριν**ες** σκάλ**ες**	τα πέτριν**α** σπίτ**ια**
Γεν.	των πέτριν**ων** τοίχ**ων**	των πέτριν**ων** σκαλ**ών**	των πέτριν**ων** σπιτ**ιών**
Αιτ.	τους πέτριν**ους** τοίχ**ους**	τις πέτριν**ες** σκάλ**ες**	τα πέτριν**α** σπίτ**ια**
Κλητ.	πέτριν**οι** τοίχ**οι**	πέτριν**ες** σκάλ**ες**	πέτριν**α** σπίτ**ια**

Τα επίθετα που λήγουν σε ***-ινος, -ινη, -ινο*** και ***-ινός, -ινή, -ινό*** γράφονται με ***-ι-***, εκτός από τα επίθετα **φωτεινός, σκοτεινός, ορεινός, υγιεινός, φτηνός, ανεύθυνος, υπεύθυνος, ταπεινός, επικίνδυνος.**

Τα ρήματα

- Ένα ρήμα που αναφέρεται σε κάτι που γινόταν στο παρελθόν και είχε κάποια διάρκεια λέμε ότι βρίσκεται σε χρόνο **παρατατικό**.
- Ένα ρήμα που αναφέρεται στο παρόν λέμε ότι βρίσκεται σε χρόνο **ενεστώτα**.
- Ένα ρήμα που αναφέρεται σε κάτι που θα γίνει στο μέλλον και θα έχει κάποια διάρκεια λέμε ότι βρίσκεται σε χρόνο **εξακολουθητικό μέλλοντα**.

Ενεργητική φωνή		
Ενεστώτας	**Παρατατικός**	**Εξακολουθητικός Μέλλοντας**
δέν**ω**	έδεν**α**	θα δέν**ω**
δέν**εις**	έδεν**ες**	θα δέν**εις**
δέν**ει**	έδεν**ε**	θα δέν**ει**
δέν**ουμε**	δέν**αμε**	θα δέν**ουμε**
δέν**ετε**	δέν**ατε**	θα δέν**ετε**
δέν**ουν**(**ε**)	έδεν**αν**/δέν**ανε**	θα δέν**ουν**(**ε**)

Το ρήμα κυλ**άω-ώ**

Ενεργητική φωνή					
Οριστική					
Ενεστώτας			**Παρατατικός**		
κυλ**άω**	ή	κυλ**ώ**	κυλ**ούσα**	ή	κύλ**αγα**
κυλ**άς**		κυλ**άς**	κυλ**ούσες**	ή	κύλ**αγες**
κυλ**άει**	ή	κυλ**ά**	κυλ**ούσε**	ή	κύλ**αγε**
κυλ**άμε**	ή	κυλ**ούμε**	κυλ**ούσαμε**	ή	κυλ**άγαμε**
κυλ**άτε**		κυλ**άτε**	κυλ**ούσατε**	ή	κυλ**άγατε**
κυλ**άν**(**ε**)	ή	κυλ**ούν**(**ε**)	κυλ**ούσαν**	ή	κύλ**αγαν** και κυλ**άγανε**

- Όταν θέλουμε να δείξουμε ότι κάτι είναι βέβαιο ή πραγματικό, τότε χρησιμοποιούμε την **οριστική.**
- Όταν θέλουμε να δείξουμε κάτι που επιθυμούμε ή περιμένουμε να γίνει, τότε χρησιμοποιούμε την **υποτακτική.**
- Όταν θέλουμε να παρακαλέσουμε, να προτρέψουμε ή να διατάξουμε κάποιον να κάνει κάτι, τότε χρησιμοποιούμε την **προστακτική.**

Η οριστική, η υποτακτική και η προστακτική είναι **οι εγκλίσεις του ρήματος.**

Ενεργητική φωνή				
		Οριστική Ενεστώτα	**Εξακολουθητική Υποτακτική**	**Εξακολουθητική Προστακτική**
Ενικός αριθμός	1ο πρόσωπο	δέν**ω**	να δέν**ω**	–
	2ο πρόσωπο	δέν**εις**	να δέν**εις**	δέν**ε**
	3ο πρόσωπο	δέν**ει**	να δέν**ει**	–
Πληθυντικός αριθμός	1ο πρόσωπο	δέν**ουμε**	να δέν**ουμε**	–
	2ο πρόσωπο	δέν**ετε**	να δέν**ετε**	δέν**ετε**
	3ο πρόσωπο	δέν**ουν**(**ε**)	να δέν**ουν**(**ε**)	–

Η ορθογραφία των καταλήξεων των ρημάτων στην προστακτική.

-είτε, π.χ. προσπαθώ ⟶ προσπαθ**είτε**

-είτε, π.χ. λύνομαι ⟶ λυθ**είτε**

-ήστε, π.χ. απαντώ ⟶ απαντ**ήστε** και

-ίστε, π.χ. σκουπίζω ⟶ σκουπ**ίστε**

Σημεία στίξης

- Τα αποσιωπητικά (**...**) χρησιμοποιούνται για να δείξουν ότι μια πρόταση δεν έχει τελειώσει για διάφορους λόγους: είτε από συγκίνηση είτε γιατί δε θέλουμε κάτι να πούμε είτε γιατί η συνέχεια στο κείμενο είναι ευκολονόητη κτλ.
- Πολλές φορές, όταν θέλουμε να σχολιάσουμε, να εξηγήσουμε, να διευκρινίσουμε, να συμπληρώσουμε αυτό που λέμε, τότε χρησιμοποιούμε την **παρένθεση ( )**, το **κόμμα** (**,**) ή τη **διπλή παύλα** (**– –**).

Συντομογραφίες - Αρκτικόλεξα

Μερικές φορές γράφουμε ορισμένες λέξεις ή φράσεις παραλείποντας τμήμα της λέξης ή τμήματα των λέξεων. Αυτές οι σύντομες μορφές λέξεων ή φράσεων λέγονται **συντομογραφίες.**

κτλ. = και τα λοιπά

Αρκτικόλεξα είναι οι συντομογραφίες που σχηματίζονται από τα αρχικά γράμματα των λέξεων ή από τις αρχικές συλλαβές των λέξεων μιας φράσης. Τα αρκτικόλεξα διαβάζονται σαν μια λέξη και γράφονται πάντα με κεφαλαία γράμματα.

ΔΕΗ = Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού

ΕΛΤΑ = Ελληνικά ΤΑχυδρομεία

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός Βιβλίου: 0-10-0202
ISBN Set 978-960-06-2543-1
Τ.Α΄ 978-960-06-2544-8

ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ 10-0202

ΙΤΥΕ "ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"
ινστιτουτο τεχνολογιας υπολογιστων & εκδοσεων

(01) 000000 0 10 0202 7